

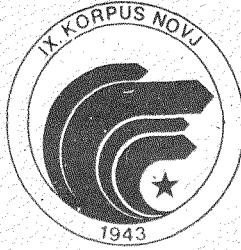
tv-15naš TOVARIS

Št. 37

15. septembra 1983

Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

DEVETI KORPUS

– NAŠ KORPUS

Nova Gorica je v nedeljo, 11. septembra, praznično sprejela in pozdravila več deset tisoč udeležencev proslave ob štirideseti obletnici ustanovitve Devetega korpusa in priključitve Primorske k Sloveniji in Jugoslaviji. Med udeleženci proslave so bili poleg 9160 borcev te slavne partizanske enote tudi predstavniki našega družbenopolitičnega življenja Sergej Kraigher, Milan Kučan, Viktor Avbelj, Andrej Marinc, Vinko Hafner, Lidija Šentjurec, Janez Vipotnik in drugi. Proslave so se udeležili tudi predstavniki slovenskih zamejskih občin in italijanske dežele Furlanije-Juljske krajine.

S proslavo v Novi Gorici je Primorska in vsa Slovenija praznovala tudi štiridesetletnico množične vstaje primorskega ljudstva, obletnico bojev na goriški fronti, obletnico sklepov vrhovnega plenuma OF, kočevskega zbora in drugega zasedanja Avnoje o priključitvi Slovenskega primorja in Istre k Jugoslaviji in tridesetletnico zgodovinskega zborovanja na Okroglici na Goriškem, kjer je zbranim spregovoril tovariš Tito.

Slavnostni govornik na proslavi v Novi Gorici je bil član predsedstva ZKJ Mitja Ribičič.

Za mir smo odgovorni vsi

Potem ko je Mitja Ribičič v uvodnih besedah govora na slavnosti v Novi Gorici orisal boj primorskega ljudstva za svobodo, je še posebej poudaril: »Gre za pomembno zgodovino skupnega boja jugoslovanskih in italijanskih partizanov, ki so takrat skupaj ugotavljali, da fašizem ne predstavlja Italije. Revolucija ni na Primorskem podirala samo krivičnih rapalskih mejnikov, podrla je tudi jezove, ki so jih gradili ideologi fašizma, mračnjaškega nacionalizma in šovinizma, odpirala je pota k zbliževanju in sodelovanju. Velikega pomena je bilo, da so pravico do samoodločbe in združitve slovenskega narodnostnega ozemlja podpirali tudi italijanski protifašisti in da KPI ni ločevala narodnostnih in razrednih interesov treh narodov ob tržaškem zalivu. To so bile klice že novih odnosov, ki jih tudi zloglasna resolucija IB ni mogla zadušiti. Na teh temeljih smo gradili poznejše odnose med Italijo in Jugoslavijo, varstvo manjšinskih pravic in osimске sporazume, edinstven dokument v Evropi in v svetu, ker ustvarja pogoje za zdravo sožitje na vse bolj odprti meji dveh političnih sistemov.

No, manjšinski problemi so pri vseh naših sosedih (kot v vsej Evropi in v svetu) ostali še vnaprej odprti in bodo še dolgo preizkusni kamen resnične demokratičnosti in humanizma. Bolgarsko zanikanje makedonskega naroda in albansko netenje iredentizma znotraj Jugoslavije je še posebej nevarno za mir v Evropi in v svetu. Vendar, mi ponujamo vsem

sosedom odprto mejo za svobodno gibanje ljudi, za organizirano gospodarsko sodelovanje, za prepletanje kulturnih in drugih dobrin. Odprta meja je naša stalnica, želja in princip, omejevalni ukrepi so le začasni in jih moramo ukiniti, ko izgube svoj ekonomski namen. Sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo je lahko zgled dobrih odnosov.«

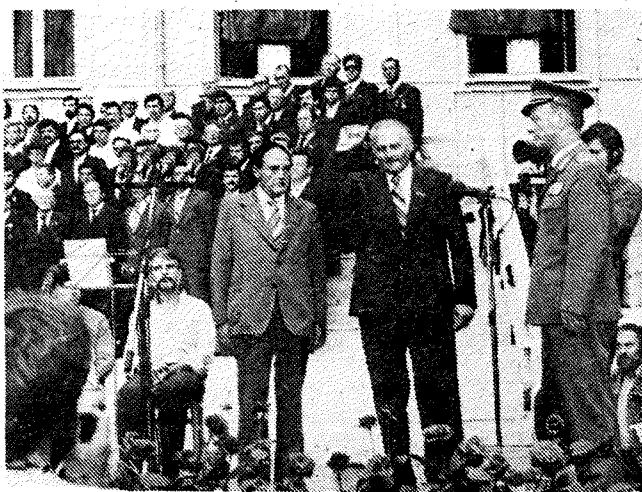
Ob tem je tovariš Ribičič opozoril tudi na temne sile zla, na izbruhe fašističnega divjanja in neodgovornega nasilja proti Slovincem v Italiji, ki kršijo ustavo republike Italije in ne spoštujejo obveze vseh članic OZN. Izrazil je naše skupno pričakovanje, da bo demokratična Italija čimprej sprejela tak zakon o globalni zaščiti slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, ki bo naši manjšini zagotavljal nemoten obstoj in vsestranski razvoj.

V bitki za svetovno nadvlado je najbolj nevarna tekma v oboroževanju. Mi pa želimo mir. O njem pravi tovariš Ribičič: »Mir je splošna dobrina človeštva in zanj smo vsi enako odgovorni, najbolj pa oni, ki imajo monopol nad jedrsko tehnologijo. Oboroževalna tekma je blokovska kategorija, odvisna je od zaupanja in stopnje volje po sporazumevanju med voditeljema blokov. Kadar je detant na dnu, je brezglava tekma na vrhuncu. Zato so na zadnji vrhunski konferenci neuvrščeni podčrtali, da mir ne more temeljiti na še tako popolni blokovski delitvi sveta, pač pa v spreminjanju mednarodnih razmer, v katerih bodo svoboda, neodvisnost, enakopravnost in

enaka varnost zagotovljeni slehernemu narodu in vsem 160 članicam Združenih narodov. V tem smislu tudi Jugoslavija podpira prizadevanja Združenih narodov in tudi zelo pomembna množična mirovna gibanja, če so resnično mirovna in v funkciji miru, ne pa enega ali drugega bloka.

Z dvema pridobitvama – samoupravljanjem in neuvrščenostjo živimo danes v svetu, polnem nasprotij in nevarnosti. Za svobodo narodov in držav delamo v neugodnih gospodarskih okoliščinah, bojujemo se za premagovanje gospodarske krize, ki je zajela tudi naše gospodarstvo, bojujemo se za mir na naših mejah, za varnost v Evropi, za socializem kot svetovni proces. Zavedamo se, da se moramo tako kot med NOB opreti na svoje sile, da moramo varčevati, trošiti samo to, kar ustvarjamo, se ekonomsko osamosvojiti, se otresti velikih dolgov, odpraviti mnoga neskladja, predvsem pa bolje in kvalitetneje delati, se organizirati in v delo vključevati znanost in znanje.

Naj v imenu partizanov in aktivistov OF na koncu povem še to misel: Nočemo in ne bomo dovolili, da bi se vrnili tisti časi in črni ljudje tistih časov, ki so povzročili toliko gorja svojemu in slovenskemu rodu, radi pa bi, da bi ponovno v naših ljudeh vzplamenel isti plamen samozvesti, poguma, ponosa in pripravljenosti na žrtvovanje kot med narodnoosvobodilnim bojem.«

Nekaj pogledov na gospodarjenje v severnoprimerški regiji od vojne sem

Vedno strmeti k še boljšemu

Danes spadajo v severnoprimerško regijo občine Nova Gorica, Ajdovščina, Tolmin in Idrija. Seveda pa se je širša ali ožja regijska meja v letih po vojni večkrat spreminjala, kakor so se spreminjale, se izpopolnjevale in se v praksi preizkušale družbenopolitične in gospodarske naloge in naravnosti. Včasih je bila ta ali ona rešitev kratkotrajna, vedno pa so Primorci iskali najboljše rešitve. Resnici na ljubo pa si prva leta po vojni niso mogli kaj posebnega izmišljavati. Tam je bila cona B in širši državni ter meddržavni interesi so narekovali ritem razvoja.

Medtem ko je nekje v 1952. letu segala novogoriška občina do Šempasa, Oseka in do Trnovskega gozda (Lokev, Grgarskega), se ji je kasneje priključila še šempetrska občina in je tako enotna občina segala tudi v goriški kras. Nato so ji priključili še Kanal in Brda.

Spreminjanje, iskanje najbolj ustreznih krajevnih povezav in interes enotnega razvoja obstaja tudi danes. Če je za Idrijo,

tomobilskih svečk v Tolminu, remontne delavnice v Šempetru, idrijski rudnik živega srebra in sem ter tja še kakšen manjši objekt, to je bila celotna bera gospodarstva. Seveda, tu so bile še soške elektrarne, nujni energetski vir za začetke večjega razvoja industrije.

To, kar velja za vse slovensko gospodarstvo prve etape razvoja, v osnovi velja tudi za Primorsko in severnoprimerško občine. Namreč, da je razvoj nezadržno raste, da so vznikali z vsakim dnem novi obrati, da je mlado mesto Nova Gorica z vsakim dnem, ko je dobivalo nove prebivalce, gradilo več stanovanj in gospodarskih objektov. Res pa je tudi, da v času tako imenovane cone B gospodarske rasti v manjših krajih regije ni bilo tako čutili. Ljudje so se spričo izredno slabih cestnih in železniških povezav izseljevali, mladina je odhajala – nekaj v Novo Gorico in del še naprej, v druge dele Slovenije.

Čeravno tudi danes občine, kakršni sta Tolmin

kega zamaha, so v teh krajih stopali z majhnimi koraki naprej. Dosegli so, da so večje tovarne, delovne organizacije tam odpirale tako imenovane »dislocirane obrate«, kjer so se zaposlili domačini. V zadnjih letih tudi bolj resno delujejo na področju razvijanja turizma, saj imajo nekatere naravne možnosti, med njimi planine, Sočo in Soško dolino ter visokogorska smučišča.

Naš sogovornik Franc Leskovec, ki se je z nami sprehodil skozi obdobje štiridesetih let severnoprimerškega razvoja, misli, da je za gospodarski razvoj te slovenske regije prav, če rečemo, da se je v bistvu ves čas razvijalo organsko. Tu ni bilo velikanskih zgrešenih investicij, ne velikanskih tovarn brez surovinskega zaledja in ne delavnic brez zadovoljivega števila delavni sile v rezervi. Najpogostejši razvoj, ki velja tudi za danes nadvse uspešne tovarne, kot so Meblo, Vozila, Fructal, je izšlo iz razmeroma majhnih delavnic, tovarnic. Ni naključje, da je regija v slovenskem okviru na

Državna meja, ki je živo zarezala v naravno naravno sredico in tudi geografsko prav nič obzirno, pa je vendar v vseh teh letih s sodelovanjem ljudi ob obeh straneh postajala vse bolj nevidna črta ločnica med Italijo in Jugoslavijo. Čeravno gospodarstveniki vedno znova ugotavljajo, da bi moralo biti sodelovanje slovenskega in italijanskega gospodarstva še bolj povezano, da je še cela vrsta odprtih in neizkoriščenih možnosti, je pa marsikaj tega odvisno tudi od cestnih povezav. Te so že leta in leta stara pesem severnoprimerške in tudi južnoprimerške regije. Zlasti Goriško, Vipavsko in Idrijsko vežejo ozke in vijugave ceste v svet in dokler bo tako, bodo le te »požirale« le toliko prometa, kolikor ga po kapljicah spušča zamašek tja do Razdrtega. Naši sosedje na italijanski strani so se držali osimskih sporazumov, kar zadeva ceste in tako čaka nov mednarodni prehod pri Vrtojbi, da tudi na naši strani dobi svoj potreben podaljšek.

»Teško je reči,« je razmišljal tovariš Leskovec, »ali nas drugi v Sloveniji v razvoju dohitelja in mi nazadujemo, ali pa sledijo letom hitrejšega razvoja, graditve novih gospodarskih objektov in drugih investicij leta tako imenovane umirjene rasti. Se vedno pa lahko rečemo, da nasplošno v regiji dobro gospodarimo.«

Umirjeno? No tega ne bi mogel reči obiskovalec, ki ne prihaja v kraje severnoprimerške regije vsak dan. Ta dežela, ta Bevkova dežela nekdanje velike revščine in neupogljivih ljudi diha pol-

kmetje v Sloveniji in mešana industrija je dosegla takšno razvojno stopnjo, ko lahko zadovoljuje vse zahteve zahodnega tržišča.

vedno naprej, z vedno novimi idejami, novimi prijemmi, za boljše, uspešnejše gospodarjenje. Da bi dosegli več takšnih tovarn in delovnih kolektivov, kot je tovarna čevljev Ciciban, ki je lahko vzor marsikomu v Slove-

niji in seveda tudi v Jugoslaviji.

Kadar stopate v trgovine s pohištvo, pogosto naletite na oznake Meblo, Lipa, na sadne sokove iz ajdovskega Fructala, na tovarne prikolice Vozil iz Nove Gorice, na kobariške šivanke... te dni je v Idriji spet začel delovati (čeprav šele poskusno)

Tolmin in v večji meri tudi za Ajdovščino tik po vojni veljalo, da so bile industrijsko skoraj čisto nerazvite, za Novo Gorico velja, da se je po vojni komaj rodila – iz nič. Kajti, stara Gorica je ostala onstran jugoslovanske meje in novorojeno mesto na tej strani je moralo z velikanskimi napori šele zgraditi strehe novim prebivalcem ter pokazati svetu in sebi, da je nova država sposobna graditi, rasti, se razvijati, tudi če je morala preboleti grenko izgubo starodavnega mesta, ki se je naravno razraslo v dnu doline.

Sprva so delovali okraj Nova Gorica, Ajdovščina, Tolmin in Idrija. Potlej so združili v okraj Nova Gorica in še kasneje je bil okraj za vso Primorsko za kratek čas preseljen v Koper.

Pretežno kmečke občine, s kmetijskimi proizvajalci in komaj nekaj ostanki starih, zasebnih industrij – takšna je bila podoba takoj po vojni. Prve tovarne: anhovski Saloni (ki je bil seveda neprimerno manjši kot danes), opekarna v Bukovici, majhna lesna tovarna v Mirnu, Meblo v povojih, prav tako Fructal v Ajdovščini, tovarnica av-

Med številnimi udeleženci proslave v Novi Gorici sta bila tudi nekdanja partizana in sedanja člana Anpija iz Števerjana Franc Komic-Igor in Bruno Štekar. Vprašali smo ju, kako sta zadovoljna s sodelovanjem njune organizacije z borci iz Jugoslavije. Povedala sta, da je vsaka sekcija Anpija iz goriške pokrajine pobratena z eno krajevno organizacijo ZB na naši strani meje. Tako tesno sodelujejo borci iz Solkana z borci v Podgori, ZB NOV iz KS Rastislava Delpina-Zmaga iz Nove Gorice s sekcijo Anpija iz Gorice. Pobratene pa so tudi organizacije v Šempetru in Standrežu, Sovodenj in Bilj, Prvačine in Doberdoba ter Stanarčana in Ren. »Naša sekcija v Števerjanu pa je pobratena z borci

iz Kojškega,« je dejal Franc Komic-Igor. »Že vrsto let dobro sodelujemo, najpogosteje pa se srečujemo ob spominskih slovesnostih in polaganjih vencev na grobove padlih in k spomenikom. Ko je beograjska vlada sprejela polog za prehod meje, smo se ustrašili, da bo to omejilo naše sodelovanje, vendar pa se je kmalu pokazalo, da ni tako. Naši jugoslovanski tovariši dobijo posebno potrdila in sodelovanje teče naprej. Ta ukrep sprejemamo kot gospodarski in ne kot politični.«

»Zaradi duha vsega bojevanja med vojno in duha osimskih sporazumov je sodelovanje med borci nujno,« je poudaril Bruno Štekar. »Želimo, da bi se sodelovanje med borci že naprej krepilo.«

in Idrija, stisnjeni med hribe, z malo obdelovalne zemlje in ne pretiranimi možnostmi za kakšno večjo industrijsko panogo, nimajo možnosti širo-

zgornji polovici lestvice dobrih gospodarjev. K temu pa je, to je treba poudariti, velik delež prispeval tudi razvoj kmetijstva, ki je prve zadrege

nokrvno. Danes so pač časi, ko nam na vseh koncih in krajih škriplje, ko smo se nabrali težav v gospodarstvu, kot si glavnice naše mularije nabirajo

uši. Toda v teh krajih ne tarnajo. Lahko bi novinarjem jokali in »zahtevali od družbe«, toda pov-

sod, kjer smo hodili, kjer koli spraševali, so odločno govorili: »Vemo, da ni

rudnik živega srebra, doma pogosto kuhamo Mlinofestove testenine in, kadar se odpravimo na spomladansko smuko na bovško stran, na Kanin... vse to je Primorska, ki je pred štiridesetimi leti zadihala s polnimi pljuči svobode in praznimi želodci. Navsezadnje pa je v luči tega velikega praznika treba pogledati tisto, kar je, kar smo zgradili, posadili, obnovili, razvili in ne le sitno ponavljati tisto »o tem, kar bi, če bi, lahko storili...

ne stricev ne botrov, in si moramo pomagati sami. In to je tisto, kar jih žene

Breme razvoja so nosili sami

Nismo hoteli živilskih kart, hoteli smo delo!

Primorska je posebnost v primerjavi z ostalo Slovenijo in Jugoslavijo. Dolgoletno fašistično nasilje je gospodarsko izčrpalo ta del slovenske zemlje, svoj del pa je dodala tudi vojna. Kljub temu pa so njeni prebivalci ob velikih naporih kmalu dohiteli druge dele Jugoslavije in jih celo prehiteli v gospodarskem razvoju. O naporih primorskih ljudi smo se pogovarjali z Danilom Petrinjo in Brankom Magajno, ki že od konca vojne opravljata odgovorna dela v gospodarstvu na Primorskem.

»Med petindvajsetletno italijansko okupacijo je gospodarstvo na Primorskem zelo nazadovalo,« je začel svojo pripoved Danilo Petrinja, ki že od leta 1948 živi in dela v tem delu naše domovine. »Politika okupacijskih oblasti je bila takšna, da bi prebivalstvo spravila v čim večjo odvisnost od Italije in Italijanov. Cela območja zunaj večjih krajev, kot so Ilirska Bistrica, Pivka, Postojna, Koper, Trst in Gorica ter v manjši meri Idrija, so bila kmečko-agrarna in zaostala. Ljudje so se zaposlovali v teh središčih, in to predvsem priložnostno, ter tako preživljali svoje družine. Kmetje so prodajali svoje pridelke predvsem v Trstu. Denar, ki so ga tako zaslužili, pa jim je omogočal le bedno življenje. Ljudje so se tudi veliko zadolževali, oblasti pa so to še podpirale. Poleg tega je bila močna tudi raznarodovalna politika. Iz javne uporabe je izginila slovenščina, ukinili so slovenska društva in le cerkev si je priborila pravico bogoslužja v materinem jeziku.«

Ze tako zaostalo Primorsko je vojna še bolj uničila. Veliko vasi je bilo požganih, polja neobdelana in zmanjšalo se je

voljevalo osnovnih potreb prebivalcev. Zato se je v letih 1948 do 1955 odselilo veliko ljudi, predvsem mladine iz Brkinov, Istre in s Tolminske.

»V takem položaju,« je nadaljeval Danilo Petrinja, »je bila naša največja skrb, kako zagotoviti delovna mesta. Primorec je delaven, in ni iskal pomoči, da bi se preživel na račun drugih, ampak je hotel delo. V tašnem položaju so bile številne ideje o postavitvi industrijskih obratov. V Ajdovščini so postavili tekstilno tovarno. Od Unre so dobili stare stroje in jih sami usposobili za delo. Za tekstilno tovarno v Senožečah so dobili pet pokvarjenih in starih strojev v tekstilnih šolah v Mariboru in Kranju, tudi te so sami popravili in jih usposobili za delo. V treh letih so elektrificirali 136 vasi, vse z denarjem prebivalcev. Dobili so les in ga prodali, za denar pa so kupili električne žice. Posojila smo dobili samo za velike industrijske objekte. Tako smo zgradili tovarno radijskih aparatov v Sežani, ki je danes obrat Iskre, sežansko tekstilno tovarno in vrsto drugih v Ilirski Bistrici, na Pivki in Novi Gorici. Prav tako smo obnovili nekatere ceste in železnico Dutovlje-Sežana. Lahko pa mirno rečem, da je razvoj Primorske slonel v glavnem na ramenih samih Primorcev.«

Poseben položaj pa je imela od konca vojne pa do leta 1955, ko je bila priključena Sloveniji in Jugoslaviji, Koprščina. To območje, ki so ga imenovali tudi cona B in je bilo pod vojno upravo, ni imelo nobenega napredka. Umetno so ohranjali visoko življenjsko raven. Najbolj je bilo razvito kmetijstvo, saj je bilo še vedno povezano s Trstom. Po priključitvi k Jugoslaviji so z zveznimi posojili zgradili nekaj industrijskih objektov. Denar je izviral iz tristranske pomoči naši državi in je dal začetni zagon industriji na Koprskem. Še posebej zanimiva zgodba

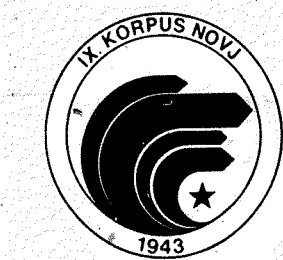
pa je o začetkih graditve pristanišča v Kopru.

»Sama ideja o pristanišču je obstajala že v con B,« je poudaril Branko Magajna, podpredsednik izvršnega sveta posebne družbene skupnosti na Obali, ki tudi že več kot trideset let živi in dela na Primorskem. »Zgradili so skladišče, ki naj bi postalo zarodek pristanišča. Okrajni ljudski odbor je dobil iz angleške pomoči denar za mehanizacijo, vendar se o graditvi pristanišča ni smelo javno govoriti. Zato so ustanovili upravo za melioracijo Škocjanskega zaliva. Ker pa ji je zmanjkalo denarja

sredstev. Pristanišče se je širilo zaradi pridnih delavcev, ki so imeli tudi do 35 odstotkov večje plače, kot je bilo slovensko povprečje. Kmalu je postalo pristanišče v Kopru najhitrejše v Evropi. To je omogočilo, da je dobivalo nove in nove tovore. Vedno je bilo več blaga kot pa pristaniških zmogljivosti. Danes je pristanišče najbolj rentabilen objekt. Vse te rezultate pa je pristanišče doseglo, kljub temu, da je bilo deset let brez železnice, in smo morali tovar s tovornjaki voziti na Kozino in ga tam pretovarjati na železniške vagonce. Pred šestimi leti pa je pristanišče dobilo nepovratna sredstva za razvoj in infrastrukture.«

Danilo Petrinja, ki je dolga leta delal v pristanišču, je dodal, da je najtežje probleme pri graditvi

stajali. Nato smo začeli razvijati turizem. Do leta 1980 je začelo gospodarstvo na Obali v primerjavi s slovenskim nazadovati, in to predvsem na tehnolo-

loškem področju. To pa je znamenje, da moramo nekaj spremeniti, če ne bomo zašli v težave. Sedanje omejitve pa prav gotovo ne bodo dobro vplivale na naš razvoj. Tehnološka zaostalost, ki se povečuje iz dneva v dan, se nam bo hudo maščevala. Trenutni položaj je enak po vsej Primorski, Slove-

za dela, se je pojavila ideja, da bi ustanovili vodno skupnost. Predpisali smo vodne prispevke vsem, od kmetov pa do trgovcev, in vsi so pristopili k vodni skupnosti. Naredili smo projekte za štiristo metrov pristaniške obale in zgradili prvi vez, ki je stal 235 milijonov, od tega so sami Primorci zbrali 110 milijonov dinarjev. Nato pa je zmanjkalo denarja. Mehanizacijo smo posodili in s prisluženim denarjem so gradili pristanišče naprej. Tako je graditev potekala do leta 1970. Za razvoj nismo dobili nobenih nepovratnih

reševal z delavci iz Bosne in Hercegovine. Pravi, da so bili dobri in zagnani delavci. Pogosto se vpraša, zakaj ljudje ne znajo delati v svojih rojstnih krajih. Ali ni temu morda krivo vodstvo, ki jih ne zna motivirati? Ali niso politična vodstva in vodstva delovnih organizacij odtujena od delavcev?

Branka Magajno smo tudi vprašali, kako je potekal razvoj na Obali v novem času. »V sedemdesetih letih je bilo naše območje nad slovenskim povprečjem pri gospodarskem razvoju. Pri drugih dejavnostih pa smo zao-

nili in Jugoslaviji. Delovne organizacije se trudijo za čim večji izvoz in boljše rezultate gospodarjenja. Pri nas je polletna bilanca dokaj ugodna. Imamo sicer nekaj delovnih organizacij, ki imajo izgubo, med katerimi posebej izstopa Tomos. Za njegovo izgubo pa je več vzrokov. Nekaj so krive zgrešene naložbe v preteklosti, pre nizke cene, tehnologija in pa odvisnost od uvoza. Trenutni položaj pa je dokaj ugoden in kaže, da ob koncu leta izgube ne bo. Nekaj težav je tudi v ribištvu in v Bernardino. V prihodnje pa

nas čakajo precejšnje naloge na področju zdravstva in oskrbe z vodo. Prav tako moramo posodobiti cestno omrežje ter tehnologijo v naših delovnih organizacijah. Poskušali bomo tudi poziviti kmetijstvo. Po priključitvi k Jugoslaviji se je veliko ljudi odselilo, tisti, ki pa so prišli namesto njih, se niso tako posvetili tej veji gospodarstva, in so komaj čakali, da so šli delat v industrijo. Na prste lahko preštejemo čiste kmetije. Upamo, da bomo s posodobitvijo cest in vodovodi obdržali mlade na vasi. Zavedamo se, da bodo v prihodnje nosilci kmetijske proizvodnje mešana gospodinjstva.

Ob koncu je Danilo Petrinja dodal še nekaj misli o sedanjem položaju ob meji. »Čeprav razglavamo politiko odprte meje, smo jo zaradi ekonomske krize, saj stabilizacije še začeli nismo, znova zaprli. Prešli smo na blagovno menjavo, ki se vsako leto podvoji ker se vanj vključuje tudi vsa Jugoslavija. Izvoznik ima tako več deviz kot pa pri izvozu na druga tržišča. Politično geslo je, naj širimo ta izvoz. V resnici pa je čisto drugače.

Kriva so podjetja, ki to obliko menjave izkoristijo za ponoven uvoz. Namesto, da bi takšna podjetja kaznovali, uvajamo ukrepe za omejevanje blagovne menjave. Precejšen je tudi zastoj pri višjih oblikah sodelovanja in izredno velik zastoj pri prestopu meje, in to ne samo na naši strani. Zavedati se moramo, da vsak ukrep doživi domev. Razglašena politika odprtih meja bi se morala razvijati naprej in sedanjí zastoj ni dober za nobeno stran. Primorce razburja tudi strašansko razvrednotenje dinarja in prodaja za dinarje deviznega izvora. Ogorčenje pravijo, da sedaj poznamo v Jugoslaviji dinarje deviznega izvora in dinarje delavskega izvora. Če želimo zbirati devize, jih moramo na drugačne načine. Omejitve v maloobsejnim prometu škodljivo vplivajo tudi na gospodarstvo. Verjetno veliko več izgubimo, kot pa dobimo. Primorci smo si edini, da ni nobenih ekonomskih razlogov več za depozit.

število živine. Hud udarec primorskemu kmetu pa je po vojni zadala meja, ki je odrezala Trst od njegovega naravnega zaledja. Tako ta ni več mogel voziti svojih pridelkov na tamkajšnjo tržnico. Primorci in Primorska so nujno potrebovali pomoč. Leta 1948 so dobili nekaj sredstev za obnovo podeželja in graditev Nove Gorice. Denarja je bilo premalo in ni zado-

Kultura je sol narodovega razvoja, je ohranjanje človekove identitete

Vedno naprej, tudi čez ovire

Kolikor je ljudi, toliko je lahko tudi pogledov na kulturo in potrebe po kulturnem razvoju. To ni nič novega. Toda to, da majhne narode skozi vse čase drži pokonci edine kultura, je treba v teh časih, ko se vsi oziroma predvsem k vprašanju iz gospodarstva, ponavljati in ponoviti tudi tokrat, ko govorimo o štiridesetih letih Primorske v svobodi. Kajti ta del naše domovine, ki je vse od davnih mejil na italijansko in nemško kulturno področje, kjer ni bilo velikega bogastva in ne bogate kulturne dediščine, kakršno ima za seboj denimo italijanska kultura od antike, je v svojem slovenstvu preživel in vzdržal predvsem zato, ker je postala kultura del narodovega boja za obstanek.

Ne bomo zahajali v predvojni čas, ne bomo naštevati vsega, kar je bilo na področju kulture storjenega v času vojne. Poiskali smo le dva sogovornika, dolgoletna kulturna delavca v kulturnih krogih na Primorskem. Z Rudijem Hoennom iz Nove Gorice in Miranom Haslom iz Kopra smo skušali vsaj bežno prelistati spominske utrinke povojnih let. Je še vedno želja po kulturi v vseh oblikah enako močna, so možnosti zanjo, se je mnogo spremenilo od prvih povojnih dni?

Miran Hasl, nemiren duh, glasbenik, direktor centra glasbenih šol na Obali, sicer pa že 32 let doma v Kopru, nam je o tem času pripovedoval: »Odkar sem tu doma, se je (vsaj na obali) mnogokrat postavljalo organizacijsko vprašanje: ali tri občine ali samo ena, ali tri kulturne skupnosti ali samo ena. Pogosto smo obravnavali vprašanje, kaj je treba v naši južnoprimorski regiji združevati in kaj mora imeti vsaka občina posebej.« Tako jih je večkrat zanašalo k ustanavljanju »lastnih institucij«. Ne prej in tudi nikoli kasneje ni bila na obali razprava o kakšnem vprašanju s področja kulture tako živa, kot je bila tista, ob kateri so se morali odločiti ali za eno samo ali za tri kulturne skupnosti. Končno je prišlo do ene, skupne KS, ki pa se spričo nerazčiščenih posameznih občin ni dolgo obdržala. Tako njeno delovanje ni bilo na zaželeni ravni in imajo sedaj občine Izola, Piran in Koper vsaka svojo kulturno skupnost. Na medobčinski ravni so ostale Zveza kulturnih organizacij, (ki deluje poleg občinskih) ter sem ter tja še kakšna dejavnost kot sta spomeniško varstvo in arhiv (ki zajema širše območje s Postojno, Sežano in Ilirsko Bistrico).

Sicer pa, če pustimo te

organizacijske salte (ki dišijo po lokalističnih barvah in bi imele najbrž z ekonomskega gledišča kdaj lahko tudi drugačne oblike), se kulturna in prosvetno-izobraževalna dejavnost na vseh področjih razvijata v različnih pojavnih oblikah. Tako je samo na glasbenem področju na Primorskem kar dvesto pevskih zborov (upoštevajoč celoten kulturni prostor, kamor štejejo tudi zamejstvo).

Na manifestaciji Primorska poje se vsako leto zvrsti del teh zborov in kjerkoli že gostujejo, po vaseh in mestih, so dvorane nabito polne. Kakor pri vsaki množičnosti, tudi pri glasbeni, oziroma pevski, slejkoprej nastopi tudi vprašanje kakovosti. Enim je že sodelovanje na takšni manifestaciji velik uspeh in pohvala za ljubiteljsko delo, drugim je to premalo. O množičnosti in kakovosti pa ne gre barantati. Treba je nenehno podpirati prvo in izkoristiti priložnost, da se iz tega dvigne kakovostno. Drugo vprašanje je seveda, če je mogoče prav takšne kriterije ohranjati tudi v zamejstvu.

Če se povrnemo v povojni čas, je dajala cona B tudi kulturnemu delu svoje obeležje. In bila je še tržaška cona. V tistem času, meni tovariš Hasl, je bilo vse bolj improvizirano, tipajoče in vse, kar nosi pečat načrtnejšega razvoja, nosi pečat desetletnega zaostanka. Nekateri ustanove, kot so postojnska gimnazija, koprsko učiteljske, in še nekatere izobraževalne ustanove, imajo res še predvojno tradicijo in so

izšolale vrsto znamenitih Slovencev, vendar pravega, širšega kulturnega izročila, kakor ga pojmuje danes (z gledališčem, opero, knjižnicami, koncerti in še čim) le ni bilo. Navsezadnje sta bila Izola in Piran še ne tako daleč v zgodovini čisto navadni ribiški mesteci, Koper pa skoraj predmestje Trsta, da o pasivnem ilirskobistriškem kraju niti ne govorimo, in o Postojni, ki je bila mesto ob meji. Kljub temu, da je od konca vojne vsako teh mest dobilo svoj mestni obraz, da »pokriva širše občinsko področje, da je zrastle razvejane knjižnična mreža, vseh vrst šole in drugo, se pa desetletni razkorak pozna že med gospodarskim in kulturnim razvojem. In ker je bil gospodarski napredek v delu šestdesetih ter sedemdesetih letih tem bolj intenziven, je to pomenilo več zaposlovanja delovne sile iz vseh krajev Jugoslavije, s tem pa so se spreminjale tudi zahteve na področju kulturnega razvoja.

Da ne bi ostajali le pri splošnem in glasbeni ljubiteljski dejavnosti, je treba omeniti izreden razmah galerijske razstavne dejavnosti, koncertno dejavnost (ki ji je v veliki meri pripomoglo k prodoru društvo prijateljev glasbe), knjižničarstvo z osrednjo (prej študijsko imenovano) koprsko knjižnico, regijski arhiv, izredno delovni kolektiv regionalnega zavoda za spomeniško varstvo.

Sodelovanje ob meji na koprski strani je po mnenju tovariša Hasla dobro, zlasti tesno pa se razvija med pobratenimi mesti.

Pred sprejetjem obmejnih »prehodnih« ukrepov z depozitom je bilo živa vez tudi slovensko gledališče v Trstu, so bili obiski mnogih koncertov Slovencev in Italijanov na naši strani in nasprot-

no. Zdaj je vse to oteženo in deluje zaviralno. Zlasti na področju individualnih stikov, vaj pevskih zborov na oni strani z našimi dirigenti, prej vsakodnevni stikov med šolami in učenci... Tu ne gre le za politično vprašanje, gre čisto za čustvene, kulturne in najožje človeške odnose in vezi, ki so si jih ljudje ob meji zgradili v teh letih po vojni in kakršni so navsezadnje deloma obstajali že tudi pred vojno.

Miran Hasl je kot pravi zanesenjak v kulturnem delu posebej omenil bližajočo se petindesetletnico koprskih glasbenih šol, katere stavbo prav ta čas prenavljajo in bo poleg tega, da v njej ostaja kulturna ustanova, tudi sama dodala s svojim izjemno ohranjenim historičnim videzom podobi Kopra.

Brez dvoma je bera kulture in kulturnih dejavnosti severnoprimorskih občin daleč širša, kot je tisto, kar smo utegnili tu zapisati. Toda tako je pač. Ob obletnicah ponavadi pogledujemo nazaj, potlej se pa za veliko vrečo nabere samo naštevanka...

Enako in nič bolj temeljito nismo mogli opraviti našega pogovora z drugim zanesenjakom, Rudijem Hoennom iz Nove Gorice, ki vztraja v kulturnem delu tega mesta vrtnic neprenehoma od 1957. leta. Bil je eden tistih, ki so poznali Primorsko in trpljenje njenih lju-

di iz pripovedi svojih staršev, dedov. Po vojni se je odločil, da bo med temi ljudmi ostal, se ukoženil. Sprva je začel s Primorskim gledališčem v Postojni, potlej v Kopru in nazadnje v Novi Gorici, kjer to gledališče obstaja še danes in je iz leta v leto bolj uspešno.

Tudi na južnem Primorskem je bila potreba po kulturi po vojni velika. Delovanje društev Svo-

bod in drugih pa je bilo v največji meri odvisno od zagnanih posameznikov. Tako je bilo v Tolminu uspešno amatersko ljudsko gledališče, podobno so imeli take skupine v Ajdovščini, Idriji in na Goriškem – po večjih vaseh. Nekako petdeset amaterskih skupin je bilo aktivnih. Pa šestdeset pevskih zborov... Prva profesionalna knjižnica je delovala v Idriji, za njo pa, mnogo kasneje, ostale.

Triinpetdesetega leta je bil ustanovljen odbor za ustanovitev kulturnega doma in tistarne v Novi Gorici. Takrat so po vsej Sloveniji pobirali prostovoljne prispevke. Pošiljali so jih tudi primorski rojaki iz Ameriki in Primorci, ki so ostali preseljeni na Štajerskem... Sedem milijonov dinarjev so zbrali! Za tisti čas ogromno denarja. Toda resnici na ljubo, kulturnega doma v dejanskem pomenu Nova Gorica še danes nima. Prišla je direktiva, da bodo sredstva za kulturo že namenjena iz proračuna in za zbran denar so postavili stanovanjski blok ter prenovili in dogradili kulturni dom v Solkanu. Postavili so oder, garderobe, uredili dvorano in za zadnjih 300 dinarjev, se spominja Rudij Hoenn, so kupili rdeč gledališki zastor...

Uh, v prvih letih je bilo vsega materialnega malo, zato pa temveč volje. Nobnega profesionalca niso imeli med kulturniki v Novi Gorici (danes jih je 120) in tudi v drugih občinah ne. Zato pa so od idej prehajali hitro k dejanjem, se znašli na najrazličnejše načine, organizirali potujoči kino, prve potujoče knjižnice.

Minili so časi cvetenja amaterskih dejavnosti na vseh koncih in krajih, minil je tudi čas odlične amaterske igralske skupine iz Deskel...

Godbe, te so po vojni pognale kot gobe po dežju, zahvaljujoč se nesebičnim mentorjem, kot so bili Siliči, Peršolje in Žizmondi; pa glasbene šole (med neutrudnimi delavci na tem področju bi bilo treba omeniti Marjana Cigliča, pa Marjana Koniča – Nina in še koga), ki so do danes prerasle v dobre učilnice nadarjenih glasbenikov.

Treba bi bilo reči nekaj o muzejih, o onem na Kromberku, pa o idrijskem, o Franji, zavodu za spomeniško varstvo, o arhivu, ljudeh, kot je ravnateljica tolminske knjižnice Marta Filli, ali pa v Idriji Tanka Božič in Ivan Bidovec v Novi Gorici.

V regiji se orkog kulture niso vedno zbirali po občinskih in medobčin-

skih političnih ključih. Tako lahko še danes kaj hiro opazimo, da se različne dejavnosti na različnih ravneh združujejo. Ena od širše povezujočih vezi med severnoprimorsko in južnoprimorsko regijo je revija Primorska srečanja. Podobno je z društvi zgodovinarjev, bibliotekarjev in še s kom. Tu so še Kogojevi dnevi v Kanalu, prireditve Primorska poje, revija godb na pihala dejavnosti ZKO... »Dobili smo marsikaj v teh povojnih letih, tega ne more nihče zanikati,« pravi Rudij Hoenn, »toda nekaj lahko ugotovljamo: upada nam žar amaterizma, veselje nad ljubitelstvom. Morda je izginila nekdanja romantična vizija, kakršno smo imeli v prvih letih, kdo bi vedel...«

In spet vprašanje o sodelovanju ob meji, o izmenjavah na področju kulture z italijansko stranjo. »Včasih (mislim pred slavnim ukrepom) smo hodili sem ter tja kot po enem mestu. Na koncerte v Gorico je pač hodil vsakdo, ki mu je bilo to ljubo. Razstave, predstave... prav vse je bilo enostavno in tekoče. Zdaj pa je potrebna cela kopica formalnosti, da se človeku že upre...«

Tako je to, nekeje dodamo, drugje prikrknemo. Če bomo s tem ukrepom dejansko privarčevali kak dinar v domovini, še ni povsem jasno, za ljudi ob meji pa je milo rečeno vse skupaj dosti bolj nerodno, kot so si načrtovali ukrepa utegnili predstavljati.

Neneho se moramo bojevati

Silvino Poletto je eden iz množice borcev slavne udarne divizije italijanskih partizanov Garibaldi Natisone, ki je delovala med drugimi enotami Devetega korpusa. Živi nedaleč od ozemlja, kjer se je nekoč bojeval z ramo ob rami s Titovimi borci. Pravzaprav komaj nekaj korakov na ono stran, v stari Gorici. O odporniškem gibanju v Italiji meni, da to ni le spomin na drugo svetovno vojno, ampak je »la resistance« nekaj, kar je povsem uporabno in tudi potrebno – v današnjem času. Sveda ne na načine kot med vojno. Pa vendar, če so se skupno leta in leta zavzemali za postavitev slovenskega kulturnega doma v stari Gorici, se pravi v Italiji, in so po kar 37 letih ta dom le dobili, je to tudi ena od izbojevanih skupnih zmag naprednih sil. Če se še danes pojavljajo ljudje, ki uradnim oblastem prijavijo nekoga, ki je ob grobu (kjer so poleg Italijanov pokopani slovenski borci) zraven italijanske zastave v znak posebnega priateljstva razvil tudi jugoslovansko zastavo, se je tudi proti takim treba – bojeva-

ti. In če se po vsem hudem, kar je fašizem že prizadejal italijanskemu narodu, znova pojavljajo jezni mladenci z glasnim čvakanjem neofašističnih gesel, se jim je treba upreti.

Torej se boj tudi za nekdanje italijanske partizane še ni končal, meni Silvino Poletto. »Treba se je nenehno bojevati proti nesmišlu, za humane odnose

med ljudmi. Mi smo v vojni dokazali, kako jih je mogoče utrjevati. Mi smo si tudi ves čas povojnega razvoja prizadevali, da bi se naše vojno tovarštvo prelivalo v enaki meri v mirnodobno življenje.«

Pogosto se srečujejo predstavniki VZPI – ANPI s člani ZZB NOV na naši strani, prav tako pogosto pa so ta srečanja tudi zasebna. »Vedeti morate, da niso le partizani Titove voj-

ske nosili na svojih čepicah prišitih rdečih zvezd. Tudi simbol naše divizije je rdeča zvezda, ki ima za ozadje »trikoloro«.

Ob vprašanju o izročilih odporniškega gibanja v Italiji sva se dotaknila tudi italijanskega šolstva. »Da, v naših šolah se zgodovina še vedno končuje tam nekje pri letu 1918 in pri koncu prve svetovne vojne. Vmes je pa velika »zgodovinska luknja«. Vendar kljub temu lahko rečemo, da so naše izkušnje in stiki z mladimi v zadnjih letih boljši, da zlasti odkar je predsednik vlade Sandro Pertini, tudi televizija in določen del dnevnega tiska posvečata temu poglavju italijanske zgodovine več prostora.«

Se to nam je povedal tovariš Silvino Poletto: v Benečiji-Juliji krajini ima med ljudmi organizacija VZPI – ANPI velik ugled, saj so iz njenih vrst izšli številni napredni ljudje, narodni junaki, ne le komunisti. Zato je glas te organizacije v boju proti terorizmu, za mir in dobre medčloveške odnose še kako odmeven...

Spominski park na Trnovem

Ob letošnjem prazniku občine Nova Gorica, slavijo ga na začetek goriške fronte, ob jubileju 9. korpusa in drugih pomembnih jubilejih so na

to zahtevno nalogo poveril Darju Humarju in akademskemu kiparju Negovanu Nemcu. V spominskem parku so postavili 83 granitnih

plošč, na katerih so vklesana imena 2345 padlih borcev in žrtev fašističnega nasilja iz novogoriške občine.

Zaro z večnim ognjem je na slovesnosti, ki se jo je udeležilo okoli 5000 bivših borcev, mladine in prebivalcev Primorske, prižgala mati treh padlih partizanov Ana Madon iz Vrtojbe.

Na slavnostni seji novogoriške občinske skupščine so med drugim podelili domicil 30. diviziji 9. korpusa NOVJ, in sicer v znak zaslug v NOB in posebej za osvoboditev Primorske. Za častne občane Nove Gorice pa so razglasili Lada Ambrožiča-Novljana, Staneta Potočarja-Lazarja, Jožeta Borštnarja-Gabrovčana in Alberta Jakopiča-Kajtimira.

Zaro z večnim ognjem je v spremstvu pionirjev prižgala mati treh padlih partizanov Ana Madon

hribu Kobilnik na Trnovem v soboto odprli spomenik padlim borcem NOVJ in žrtvam fašističnega nasilja 1941-1945 iz občine Nova Gorica. Slavnostni govornik je bil podpredsednik republiške skupščine Jože Šušmelj. Slovesnosti pa so se med drugim udeležili tudi Sergej Kraigher, Mitja Ribič in Marjan Orožen.

Novogoričani so v počastitev spomina padlih borcev 9. korpusa postavili arhitektonski spomenik z grobnico na Kobilniku leta 1958. V grobnici je pokopanih 256 padlih. Idejno zasnovano spomenika in grobnice je izdelal arhitekt Edo Ravnikar. V okviru sanacije spomenika, ki ga je načel zob časa, pa je odbor za ureditev spomenika in celotnega kompleksa

Mnogi udeleženci slovesnosti na Trnovem so med 2345 vklesanimi imeni iskali svoje najdražje

O življenju, delu in načrtih delovnih ljudi na Primorskem ter o proslavi 40-letnice 9. korpusa v Novi Gorici so pisali: živa Drole, Bojan Kuntarič, Bojana Žokalj-Jesih, Jani Alič in Tone Urbas

Hčerka Slovenska Benečija

Skrbite, da grobovi ne bodo teptani

»Prejel sem toplo pismo s pozdravi v imenu Beneških Slovencev. Pisal mi ga je eden izmed tistih duhovnikov, ki so se v dobi fašizma neustrašno borili za pravice slovenskega jezika v cerkvi. Njihove boje sem opisal v knjigi »Kaplan Martin Čedermac«, ki jo je naš zvesti rojak s skrajne meje slovenstva omenjal v svojem pismu. Da je pisatelj Kaplana Martina Čedermaca – piše med drugim, ki pozna zgodovino in križev pot Beneških Slovencev – predsednik Osvobodilnega gibanja za Slovensko Primorje je jamstvo, da bo Osvobodilna fronta napela vse sile, da Slovensko Benečijo reši gotovega pogina.«

»Saj Beneški Slovenci,« tako nadaljuje, »so zaslužili, da se ne le Slovenci, ampak vsi Slovani zavzamejo za njihovo rešitev, ki so s svojo žilavostjo in odporom skoraj pol drugo tisočletje zadrževali prodiranje italijanstva na slovenske pokrajine. Ko so fašisti hoteli zrušiti ta tisočletni zid, je eden izmed čedermacev obupan vzdihnil: samo še kaka svetovna katastrofa nas more rešiti iz objema peklenskega fašizma.«

Prišla je svetovna katastrofa in z njo prvi pohod slovenskih partizanov v Slovensko Benečijo. Po 1300 letih so slovenski junaki zopet prelili kri pri Sv. Kvirinu, na obronkih Matajurja, v bojih proti novim Langobardom, v boju za slovensko zemljo. Na tej zemlji so posejani grobovi vseh bratov, ki so padli za domovino, za svobodo, za rešitev Beneških Slovencev.

Skrbite, da ti grobovi ne bodo teptani v tuji državi. Ta zemlja je naša, zopet posvečena s krvjo slovenskih junakov. Naše, od letalskih bomb zrušene in požgane

vasice, postreljeni ali v sužnost odpeljani moški in ženske, so žrtve, ki ne smejo biti pozabljene. Nočemo več biti sužnji takih barbarov! Glas naše krvi in našega jezika kliče po združitvi z materjo Slovenijo. Že stoletja čakamo, da nas ostali Slovenci spoznajo za brate, da se zavzamejo za nas, da nas rešijo sužnosti, v katero nas je pahnil meč beneškega človeka. Stoletni sovražnik nas hoče izbrisati. Rodili smo se v sužnosti, kratili so nam pravice do izobrazbe, da se v nas ne prebudi narodna zavest. Nismo se smeli ozirati na vzhod, da bi vas ne spoznali. Še majhnim otrokom so nam polnili ušesa, češ da nismo Slovenci, da smo Italijani, a vi, da ste barbari, ki vas moramo sovražiti. Mešali so nam možgane, pili so nas, da bi z nami lahko delali po svoji volji in da bi se ne zavedali sužnosti. Vendar naše krvi in našega jezika niso mogli izbrisati, klic narave se ne da zatreti!

Slišali smo glas maršala Tita, ki je povedal vsemu svetu, da mora Slovensko Primorje priti k Jugoslaviji. Radi bi slišali od vas, da tudi Slovenska Benečija spada k Slovenskemu Primorju in sicer brez pogajanj, brez besed, brez plebiscita, ker je to slovenska zemlja in na njej še vedno prebivajo Slovenci.

Prosimo vas, da v teh dneh negotovosti pomirite naše izmučene živce z odgovorom matere Slovenije svojim hčerki Slovenski Benečiji, kakor je miril naš pesnik Peter Podrekar:

Ne misli tak – hčerka slovenska!
Ne obupaj na lastni prihod:
Naj pride še sila peklenska,
Ne uniči slovenski narod!

Tako se glasi pismo, ki ga je »v pričakovanju« podpisal eden izmed »kaplanov Čedermacev«. Bil sem ga vesel kot še nikoli kakega pisma. Skozi usta narodno zavednega duhovnika je z glasnim krikom spregovorila vsa Slovenska Benečija, ne meni, ampak po meni »mater Sloveniji« in vsem jugoslovanskim narodom. V imenu Osvobodilne fronte odgovarjam našim bratom, najbolj mučenemu in teptenemu delu naše slovenske zemlje: Mi vas nikoli nismo pozabili! Nismo vas pozabili ne mi Primorci ne »mati Slovenija« ne ostali jugoslovanski narodi! To dokazujejo naši borci, ki so prelivali svojo dragoceno kri ob Nadiži in ob obronkih Matajurja. Na naših shodih, v naših listih zmeraj odločno poudarjamo, da Slovenska Benečija mora biti svobodna...

★

Tako je pisal štiriinštiridesetletni v Matajurju (glasilo O. I. P. pri OOOF za zahodno Primorsko) France Bevk. Čas je zacelil nekatere vojne rane. Benečija je ostala za mejo. Bevka ni več med nami. Toda nekaj je novega. Tam ob meji so zaveli drugačni vetrovi. Tam niso več edini stebri slovenstva Čedermaci. Zbliževanje narodov ob meji je naše skupno vodilo, je dediščina, ki je bila poplačana z zvrhano mero gorja, in danes predvsem kultura naše zamejske Slovence, še bolj kot v Benečiji, na Goriškem in Tržaškem neločljivo veže k matični domovini, hkrati pa plete mostove z večinskim, italijanskim narodom:

Iz glasila 17. divizije »Goriške«

Pisana beseda je bila tudi orožje

Ob obletnici Devetega korpusa smo prelistali več ohranjenih števil takratnih divizijskih in brigadnih glasil. Pod udarnimi članki, ki so pozivali v slovenščini in italijanščini k uporabi proti fašistom, so zapisana imena France Bevk, dr. Joža Vilfan, Joco, Zorin, Vlado, Jelka... Danes smo iz divizijskega glasila Matajur (št. 1, 7. november 1943) odbrali članek Alberta Jakopiča-Kajtimira »Matajur«.

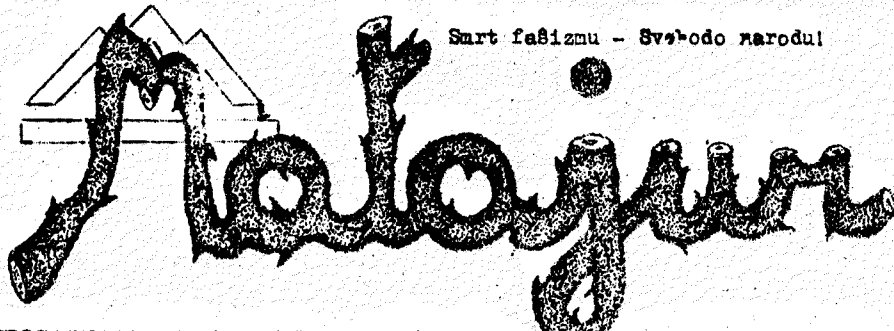
Matajur! Matajur! smo vsi vzklikali; ko smo po truda polnem maršu dospeli na njegov vrh. Iz stotin grl so zaorile partizanske pesmi svobode, pesmi zmage. Ves trud nam je bil poplačan in na mah pozabljen. Pred nami je ležala slovenska Benečija in Furlanija. Obe sta bili zadržani z rahlo megleno tančico. Jutranji sončni žarki so nas oblivali, ostajali so vedno močnejši, hiteli dalje, kakor bi hoteli reči: »Le dalje tovariši, za nami, proti zahodu; tudi tam je še vaša zemlja, ki pripada samo vašemu narodu. Ozirali smo se okoli ter se čudili lepoti naše Primorske, v daljavi pa se je blestelo naše morje ter priklopalo naša srca nase.

Za trenutek smo pozabili, da smo obkoljeni od sovražnikov, ki kot stekel pes hlepi po naši krvi za tok, ker ljubimo to našo sveto zemljo in se za njo bojujemo ter branimo zatirani in teptani del slovenskega naroda. Kako strašna je bila zavest, kako nas je stiskal okrog srca, da po tej lepi

zemlji hodi in se šopiri kleti tiran – fašist. Val srda nam je pri tem šinil po žilah, pripravljeni smo bili raztrgati

avtomobila. Prisluhnili smo temu ropotanju ter postali na mah vsi čuječi. Na mnogih krajih smo opazili male lučice. Spoznali smo sovražnikov naklep, vedeli smo, da nas sovražnik že čaka. Postajali smo resni, roke so krepkeje stisnile puške, oči pa so se ustavile ter spremljale vsako gibanje malih lučic

lijonov, juriš, hura, nato pa je vse utihnilo. Brigada se je dvignila ter se kot val zapodila za sovražnikom v dolino. En bataljon levo, en bataljon v desno – so padala povelja drugo za drugim. Italijani so se spustili v divji beg, mi pa smo udarili prek Nadiže. Zopet so zaprasketale puške. Italijani so nas napadli iz Stupice. Boj se je znova začel. Slišati je bilo strojnice, pok ročne bombe. Italijani so se poskrili po hišah. Zmagala je slovenska pest, svobodno smo prešli cesto in Nadižo ter si tako utrlji pot

Smrt fašizmu – Svoboda narodu!

BENIŠKI TEDNIK SETTIMANALE DEL VENETO SLOVENO
Leto I. 15. avgust 1944. št. 10. Lit 1– Anno I. 15. agosto 1944. N° 10. Lit. 1–
Naslovnica Matajurja, ki ga je izdajala 37. divizija »Goriška«, in naslovnica »Matajurja«, ki ga je izdal O. I. P. pri OOOF za zahodno Primorsko.

vsakega, ki bi nam hotel prekiniti pot do našega cilja, do svobode. Ponovno smo nehote zapeli naše vojne pesmi in peta brigada je krenila dalje proti zahodu.

Nad Nadižo nas je dohitela temna noč. Pod seboj smo čutili brnenje italijanskega

pod nami, kot da bi jih hoteli streti, pogaziti. Zavzeli smo položaje in prenočili.

Naslednji dan smo nena doma začuli: »Chi va la, Chi va la?« Bila je italijanska patrola, ki nas je našla. Zaregljale so strojnice, čez čas so se zaslišali kriki ranjenih Ita-

dalje proti zahodu. Peta brigada je ponesla pesem svobode in odrešenja tja do beneškega Šipka, tja do Stola. Veselo smo zapeli:

»Hej brigade, hitite, razpodite, požgite, gnezda belih podgan, črnih psov!

Še naprej tako prizadevno

Na zboru delovnih ljudi Pokrajinskega koroškega muzeja revolucije v Slovenem Gradcu so bili zelo zadovoljni, saj so ugotovili, da so kljub težavam v celoti izpolnili letošnji polletni načrt.

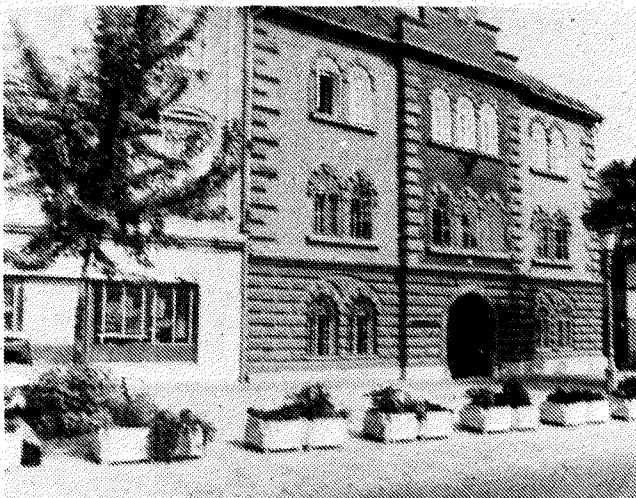
Zdaj pa za osnovne in srednje šole pripravljajo potujočo razstavno zbirko o partizanskem tisku, tiskarnah in tehnikah, ki so med vojno obstajale na Koroškem in v mislinjsko-pohorskem območju. V osnovni šoli Šrniklavž pod Graško goru bodo uredili spominski kotiček o partizanski tehniki Kajuh. V libeliški osnovni šoli pa stalno spominsko razstavo o priključitvi te obmejne vasi po koroškem plebiscitu k Jugoslaviji.

Ze dalj časa se posvečajo

zbiranju in urejanju ustreznega gradiva za razstavo o končnih bojih druge svetovne vojne v maju 1945 na območju Doliča, Dravograda in Poljan pri Prevaljah. Gre za novo dopolnjeno stalno razstavno zbirko, ki ne bo gostovala le v muzeju v Slovenem Gradcu, temveč tudi v prostorih bližnje Hrastove kmetije na Poljanah. Razstavo bodo odprli leta 1985 v počastitev 40. obletnice zadnjih bojev na tem območju. Zbirajo in urejajo tudi zgodovinske vire o partizanstvu na Koroškem.

Muzejski delavci v Slovenem Gradcu so se prihodnjih nalog lotili prav tako prizadevno kakor dosedanjih.

Drago Miklavc

Poleg zavoda za kulturo Slovenj Gradec, deluje v tej stavbi tudi Koroški pokrajinski muzej revolucije

Ob dnevu neuvrščenosti

Ob 1. septembru – dnevu neuvrščenosti je center klubov OZN pri republiški konferenci ZSMS v sodelovanju z osnovno organizacijo mladine Ljubljanske banke-Združene banke pripravil v prostorih LB na Trgu revolucije razstavo fotografij z naslovom »Neuvrščenost in neuvrščeni na sedmih konferencah.«

Avtorji razstave so skušali s triindvajsetimi fotografijami prikazati obiskovalcem nastanek in razvoj tega gibanja. Prva fotografija prikazuje tri ustanovitelje gibanja – Tita, Naserja in Nehruja, nato pa sledijo fotografije z vseh sedmih vrhunskih srečanj in posebne fotografije naših delegacij. Pod vsako fotografijo pa so podpisi in citati iz govorov tovariša Tita in Petra Stamboliča, ki je vodil našo delegacijo na sedmem vrhu v New Delhiju.

Na žalost pa razstave ni videlo veliko občanov, ki so prišli v banko urejati svoje denarne zadeve, saj jih niso dovolj opozarjali nanjo. Organizatorji bi morali postaviti plakate na vidnejša mesta, mogoče pa bi morali priskrbeti tudi ljudi, ki bi dali obiskovalcem podrobnejšo informacijo o gibanju neuvrščeni. B. K.

Vrsta razstav

Bliža se zgodovinski datum – štirideseta obletnica kočevskega zbora. Poleg vrste prireditev, ki bodo ob prvem oktobru v Kočevju in Ljubljani, bosta v Ljubljani in Kočevju na ogled tudi razstavi o začetkih ljudske oblasti v Sloveniji in Jugoslaviji. Razstavo v Kočevju bodo odprli v četrtek, 29. septembra, ljubljansko pa v petek, 30. septembra.

Kaj nam prinaša nova sezona v KDIC?

Dobro glasbo, razstave in – festivale

Da ne bo pomote, kar v uvodu povejmo, da ne gre za nikakršne »klasične« festivale, ki jih je bilo pred leti kot lista in trave. Sicer pa najprej nekaj besed o letošnjem polletnem poslovanju našega osrednjega slovenskega kulturnega hrama: tako kot so nam poslovanje predstavili na tiskovni konferenci minuli teden predstavniki delovne skupnosti tega kulturnega in kongresnega centra, kaže poslom dobro. Letošnje polletje so končali pozitivno, ugodno torej in vsi kazalci kažejo, da bo tako tudi ob koncu leta. Čeravno se ob najrazličnejših vabilih tujih znamenitih umetnikov in ansamblov vedno znova kažejo težave (ker so pač vrhunska svetovna imena zasoljeno draga in le redkokdaj dosegljiva našim finančnim dosegom, si Cankarjev dom v Ljubljani prizadeva sestavljati takšne umetniške programe, ki naj zadovoljujejo kar najširši krog umetnosti in kulture željne publike.

Naj ob tem, ko pišemo, kaj se obeta v novi kulturno-umetniški sezoni, zasukamo našo misel še k vprašanju o tem, koliko te kulture si povprečna slovenska družina danes

Najdba iz Kruševice (hrani jo arheološki muzej Makedonije v Skopju). Eden od predmetov, ki jih bomo občudovali na razstavi »Kelti« še v septembru, oktobru in novembru.

lahko privoščiti. Denimo, da mož in žena štiričlanske družine odideta enkrat na mesec v kino, (v CD) enkrat na koncert in enkrat na ogled gledališke predstave. Za gledališko predstavo bosta odštela povprečno 300 dinarjev, za kino 100 dinarjev in za koncert 300 dinarjev. Skupaj torej 700 dinarjev. Če upoštevamo, da imajo otroci v šoli naročene časopise in revije, da ima družina naročeno osrednje slovensko glasilo (da imajo v hiši radio in televizor...), potlej postaja vse skupaj že kar težko dosegljivo in v družinskem proračunu povsem pod točko »razno«. Žal. Kajti kultura nas je Slovence držala pokonci v vseh najhujših narodovih preizkušnjah in nas drži pokonci tudi danes.

Pa ostanimo pri predvidevanju, da »še kikelco prodala bo, da le za karto imela bo...« in pogledimo, kaj se nam obeta v Cankarju.

Od prvega oktobra pa tja do maja je že določen zborovski abonma, med drugimi bo 17. decembra na programu nastop romunskih madrigalistov; v abonmajskih koncertih (od rdečega do srebrnega) se obetajo glasbeni užitki z domačimi in gostujočimi umetniki. Biser sezone bo prav gotovo gostovanje dunajskih filharmonikov in dirigenta Leonarda Bernsteina.

Festival znanstvene fantastike (ki bo trajal od 16. do vključno 18. septembra) bo storil vse, da bi to področje populariziral in ga predstavil na višji ravni, kot je bila predstavljena doslej. Predvajali bodo filme, video predstave, glasbo, priredili literarne večere, predavanja in okrogle mize... Če bo vse po sreči, bomo spremljali okroglo mizo pod naslovom »Sanje in strahovi, o preživetju civilizacije, alternativah, utopijah in zf kot izvidniku v prihodnosti.«

Od prvega do devetega oktobra bo v CD prvič velika mednarodna video-prireditve, ki bo potekala hkrati z mednarodnim sejmom elektronike in Ljubljani. Tu bo video medij s pomočjo japonske elektronske industrije Sony predstavil nove možnosti tako v komunikacijskem smislu kot na področju umetniških iskanj.

Od predstav mednarodne, že tradicionalne gledališke prireditve BITEF si jih bomo v CD lahko ogledali pet; omeniti velja sobotne otroške matinee (ki vključujejo film, gledališče, lutke) in od razstav veliko arheološko razstavo o Keltih in njihovi kulturi na ozemlju Jugoslavije. To razstavo pripravlja Narodni muzej iz Ljubljane skupaj s Cankarjevim domom in v sodelovanju z drugimi muzeji v Jugoslaviji in obeta velik kulturni dogodek, saj bodo predstavljeni arheološki predmeti s celotnega ozemlja Jugoslavije na nov, občinstvu bližji način.

Mnogo mlakavnega, kajne? Za tiste, ki niste iz Ljubljane pa tole pojasnilo: o prevozi, času posameznih predstav in vsem ostalem vam bodo do podrobnosti vedno prijazno pojasnili ljudje iz informativne službe Cankarjevega doma.

Bojana Žokalj-Jesih

B. Ž. J.

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR

33

Zakaj ni miru v Libanonu?

Znova se nadaljujejo spopadi med posameznimi političnimi in vojaškimi grupacijami; v ospredju pozornosti so se znašli Druzi, ki se upirajo širjenju vpliva desničarske Falange; kdo bo vladal v deželi, ko se bodo umaknile vse tuje čete?

»V vzhodnem delu Bejruta so spet padle nove žrtve. Topniški in raketni spopadi pretresajo libanonsko glavno mesto, medtem ko se je v vasi Al Bireh na pobočjih gorovja Šuf pripetil nov krvavi pokol, v katerem je po poročilih bejrutskega radia izgubilo življenje več kot 50 oseb... V zadnjih desetih dneh je v spopadih v Libanonu izgubilo življenje 515 prebivalcev, nad 1200 pa je bilo ranjenih. Približno tako je minuli ponedeljek poročala agencija UPI iz Bejruta ter komentirala: »Obnovljeni spopadi med lokalnimi političnimi in vojaškimi grupacijami, ki imajo močne zunanje zaveznike, so posledica odprtega vprašanja, kakšen režim bo vladal v tej deželi po umiku vseh tujih čet.«

Tako Izraelci kot Sirci, ki so si praktično razdelili Libanon na dvoje, imajo v rokah vse mogoče instrumente za pritisk na osrednjo libanonsko vladno ter pri tem včasih uporabljajo isti vzvod – Druze v gorovju Šuf. Izraelci si očitno prizadevajo, da bi v libanonski vladi ohranili prevladujoč vpliv maronitskih falangistov in da bi jo prisilili k tesnejšemu sodelovanju s Tel Avivom. Sirija pa si prizadeva obnoviti tradicionalno notranje ravnotežje sil med muslimanskim in krščanskim maronitskim prebivalstvom, v katerem bi lahko igrala vlogo »starejše sestre«.

Libanonski predsednik Džemajel, ki ima pod svojim nadzorom le širše območje obstreljevanega Bejruta, deluje kot človek z nožem na grlu: nož pa držita dve različni roki, ki mu dirigirata povsem nasprotujoče poteze. Nož predstavlja Druzi, oziroma njihova Progresivna socialistična stranka pod vodstvom Walida Džumblata, ki se je v »igro podala« 10. avgusta z obstreljevanjem bejrutskega mednarodnega letališča in ugrabitvijo treh ministrov libanonske vlade. Podpirata pa jih, vsaj tako kaže, obe okupacijski sili – Sirci in Izraelci.

Druzi že dolgo časa lahko mirno računajo na sirske pod-

poro, pa tudi na sirske orožje, ki prihaja v velikih količinah. Svojih »deset pogojev«, med njimi tudi zahtevo po odstopu vlade premiera Wazana, je Walid Džumblat objavil sredi Damaska, kjer je vedno dobrodošel gost. Toda večina oboroženih akcij socialistične družovske milice, posebno napadi na položaje libanonske armade, poteka na območju, ki je pod nadzorom izraelskih okupacijskih čet. To pomeni lahko le eno: Druzi ne bi mogli začeti nobene vojaške operacije brez vednosti in dovoljenja Izraelcev.

Kdo so Druzi

Druzi predstavljajo najmanjšo od »večjih« libanonskih skupnosti: med dobrimi tremi milijoni Libanoncev jih je le nekaj 250.000. Naseljujejo gorovje Šuf, južni del doline Bekaa ter pobočja gorovja Hermon. Približno isto število Druzov je na območju Džebel Druze v Siriji, kakih 50.000 pa jih živi v Izraelu.

Druzi trdijo, da so muslimani, češ da njihova vera izvira od šestega fatimidskega kalifa al-Hakima, toda drugi muslimani, celo »krivoverški« šiiti, jemljejo njihove trditve s precejšnjo dozo nezaupanja, kajti Druzom je dovoljena »taqiya« ali – prikrivanje. Druzovska vera je namreč strogo zapurna, namenjena samo ozkemu krogu, in njene skrivnosti so znane samo članom sekte. Eno pomembnih izročil sekte je v »poštenosti, zaupanju, medsebojni pomoči drugim članom sekte ter strogi tajnosti njenih nauk«. Tako naprimer se nihče ne more spreobrniti v družovsko vero: to je tudi glavni razlog, da so Druzi postali majhna, močno prepletena in vase obrnjena skupnost. Prav ta močna notranja povezava je Druzom omogočila izreden vpliv na zgodovino celotnega območja. V 17. in 18. stoletju je obstajala celo zelo močna kneževina, ki se je raztezala daleč zunaj današnjih meja družovskega območja.

Za marsikoga je oboroženo

trenje med Druzi in maroniti veliko presenečenje, kajti oboji upravičeno trdijo, da predstavljajo edini resnični »nacionalni« skupnosti v Libanonu. Skupnosti sunitov, šiitov in grških pravoslavcev je namreč v precej večjem številu najti v mnogih drugih deželah, medtem ko je največja koncentracija maronitov le v Libanonu, Druzov pa v Libanonu in Siriji.

Sence preteklosti

Vzroke za sedanjí izbruh sovražnosti med Druzi in Maroniti bi lahko poiskali – med mnogimi drugimi – tudi v nekaterih zamerah iz preteklosti. Druzi so bili nekoč zelo razširjeni tudi na gorovju Libanon, toda maronitski prodor jih je potisnil proti jugu, iz Kešruana in območja Metn, ki sta pozneje postala osrednji trdnjavi maronitskega prebivalstva. Avtomobilska cesta Bejrut-Damask je bila po nastanku Libanona priznana kot nekakšna mejna črta med obema skupnostma.

Druga senca preteklosti izvira iz leta 1860, ko se je protifevdalna vstaja Druzov v južnem delu doline Bekaa spremenila v pokol krščanskega prebivalstva. Tega pokola maroniti ne morejo pozabiti, čeprav je v bistvu v njem izgubilo življenje največ pravoslavcev. Kljub vsemu pa v minulih desetih letih, ko se je Libanon spremenil v nenehno krvavo bojišče, ni bilo nobenih omembe vrednih nemirov na območjih, naseljenih z družovskim in maronitskim prebivalstvom, celo več, obe skupnosti sta mirno živeli druga ob drugi. Tako je bilo vse do prihoda Izraelcev.

»Deli in vladaj«

Izraelski prihod v Libanon (junija 1982) so neveduše pozdravili predvsem v libanonski maronitski krščanski skupnosti, saj je krščanska Falanga računala, da ji bo dolgoletno zaveznitvo z Izraelom končno le prineslo politične obresti.

Izraelski vdor je bil prvenstveno usmerjen proti Palestincem in njihovim muslimanskim zaveznikom, ki so bili in so hkrati tudi nasprotniki Falange kot nosilke težnje krščanskega, oziroma maronitskega prebivalstva. Zato je bilo tudi razumljivo, da je Falanga pričakovala, da bo po odhodu palestinskih borcev zapolnila prazen prostor in se razširila tudi na območja, ki so jih poprej nadzorovale muslimanske milice.

Izraelci pa so seveda imeli svoje načrte, ki se niso povsem ujemali z razmišljanji Falange, toliko bolj ko je v atentatu padel voditelj Falange in novo izvoljeni predsednik Libanona Amin Džemajel. Njegov brat in naslednik Bešir Džemajel ni kazal tako globokega »proizraelskega nagnjenja« in Falanga pod njegovim nadzorom bi utegnla postati preveč neodvisna, preveč samostojna.

Izraelci so begali od enega tabora do drugega – od falangistov k Druzom – v okviru politike »deli in vladaj«. Na videz so delovali »pomirljivo« in organizirali na desetine premirij med sprtnima stranema, toda nobena prekinitev sovražnosti se ni obdržala dlje kot nekaj ur.

Takšen razplet dogodkov je bilo mogoče preprečiti s preizkušeno politiko »deli in vladaj«. Izraelci so namenoma razrušili miroljubno sožitje Druzov in maronitov, saj so ohranili vodstvo Falange, da je v družovsko pogorje Šuf, poslalo svoje oddelke ki so takoj začeli ravhati kot novi gospodarji.

Druzi se kljub svojemu slovestu odličnih bojnikov niso postavili po robu izraelskemu napredovanju v pogorje Šuf, toda zavrelo jim je, ko so se prek tradicionalne meje – avtomobilske ceste Bejrut-Damask – pojavili maroniti. Začel se je spopad, ki je do danes odnesel že več kot petsto življenj.

Ogroženim libanonskim Druzom so v tem trenutku prišli na pomoč njihovi izraelski rojaki, ki kot edini Arabci lahko služijo v izraelski vojski. Le-ti so dali vedeti, da je njihova lojalnost do ogroženih rojakov v Libanonu vsaj tako močna kot lojalnost do

Izraela in nekaj Druzov je celo dezertiralo iz izraelske vojske, da bi pomagalo sanarodnjaku. Izraelska skupnost Druzov je nato odločno pritisnila na vladu v Tel Avivu in zahtevala, da zaščiti libanonske Druze pred falangistično milico. Ta pritisk je rodil sadove in v minulih treh mesecih je postajalo vse bolj očitno, da je izraelska vojska v pogorju Šuf stopila na stran Druzov. Med drugim so izraelske vojaške oblasti celo dovolile in omogočile, da so Sirci prek izraelskih linij začeli pošiljati orožje ogroženemu družovskemu prebivalstvu, oziroma milici Walida Džumblata.

Kaj hočejo Druzi?

Izraelci so minule mesece, dokler niso dokončno podprli Druzov, nekako begali iz enega tabora do drugega, v bistvu pa tako le dolivali olje na ogenj

njim voditeljem – Walidovim očetom – Kamalom Džumblatom.

Tako Džemajel kot Izraelci bi se še nekako strinjali z umikom falangistične milice iz pogorja Šuf, toda Džemajel ne kaže nobenega namena, da bi sprožil notranji politični dialog z različnimi političnimi skupinami in vojaškimi milicami, oziroma različnimi skupnostmi, kajti dobro se zaveda, da bi vsak podoben dialog omejil moč Falange in prek nje maronitske skupnosti.

Samostojna kneževina?

Trenja med Falango, Druzi in libanonsko armado so zadaj obdržala položaj v Libanonu na vrelšču; to je očitno v korist Izraela, saj mu omogoča uprdeitev na tako imenovanem »varnostnem območju« južno od reke Awali in s tem razcepitev Libanona.

Druzi so pravzaprav dobili posebno vlogo v izraelskih načrtih za razslojitev in uničenje sosednih arabskih držav. Tel Aviv namreč potihem spretno igra na stare sanje Druzov po avtonomiji ter podpira načrt o obuditvi nekdanje neodvisne družovske kneževine, ki naj bi nastala na območju južnega in osrednjega Libanona in južne Sirije.

V okviru tega načrta so izraelske vojaške oblasti v vseh družovskih vaseh ustanovile in oborožile skupine mladeničev, ki so bili pripravljeni sodelovati, ter jim začele govoriti, da lahko svojo varnost in blaginjo dosežejo le v svoji državi, ne pa v okviru falangistično-maronitskega Libanona.

Progresivna socialistična stranka Walida Džumblata sicer zanika težnje Druzov po ustanovitvi svoje države, nikakor pa ne strahu, da se bo Druzom slabo godilo, če svojega položaja v neodvisnem Libanonu ne zagotovijo tudi po ustavni poti, se pravi s političnim dialogom.

Kaže, da je pot do takšnega dialoga še dolga in da bodo nekaterim zgodovinskim zameram med Druzi in maroniti priključene nove. Izrael bo pač laže uresničil svoje načrte z Libanonom in z njegovim, predvsem vodnim (!) bogastvom, če bo obudil in celo okreplil sektarske spopade med različnimi skupnostmi Libanona.

Spet nam hudo primanjkuje energije

V državi nam zopet grozi razpad energetskega sistema. Položaj se je v zadnjih dneh tako poslabšal, da so morali porabo povsod omejiti. Mnogi trdijo, da se bo mraku pravzaprav težko izogniti, saj so razmere na moč zavozlane.

Vzrokov za to ni težko najti. V akumulacijskih jezerih je okrog 20 odstotkov manj vode kot ponavadi. Snega je bilo manj in reke so na pol usahnile. Temu se je pridružila še suša v zadnjih treh mesecih. Dnevni dotok vode se je skrčil na 25 milijonov kilovatnih ur. Hidroelektrarne so junija, julija in avgusta proizvedle zavoljo tega le 52,2 odstotka pričakovane električne energije. To pa še ni vse. Nuklearka v Krškem, ki nas je – odkar je stekla, že reševala iz zadreg – je od 5. avgusta v remontu. Na bloku 4 termoelektrarne v Trbovljah je prišlo do okvare. Težave imajo v ljubljanski toplarni.

V hudih zadregah so na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, pa celo na Kosovu. Izklapljanjem električnega toka se sploh ni več mogoče izogniti. Dnevna poraba se je v Jugoslaviji v teh dneh povzpela na 155 milijonov kilovatnih ur. To povečanje porabe so sicer pričakovali, vendar v poznejših jesenskih mesecih. Zakaj se je poraba elektrike tako povečala že avgusta, še ne vedo, vsekakor pa je na dlani, da so se mnogi preusmerili in so začeli uporabljati električno energijo namesto mazuta in drugih goriv.

Strokovnjaki vidijo vsaj delno rešitev v hitrejši zidavi hidroenergetskih in drugih objektov. Poročajo, da postavljanje termoelektrarne Bitola 2 uspešno napreduje in da bodo prve kilovatne ure pritekale še pred koncem letošnjega leta. Toplotna elektrarna Nikola Tesla 3 z zmogljivostjo 600 megavattov naj bi začela poskusno obratovati novembra letos. Na prve kilovatne ure računajo iz kosova B in še iz nekaterih drugih energetskega objektov.

Gre za elektrarne, ki bi že zdavnaj morale biti vključene v jugoslovansko elektroenergetsko omrežje. Na energijo iz teh elektrarn so trdno računali že pri oblikovanju elektroenerget-

ske bilance za letošnje leto. Zdaj upajo, da bodo povsem dograjene vsaj do konca letošnjega leta in da bodo položaj vsaj nekoliko omilile.

Ne bo pa to zadoščalo za ureditev razmer. Opozarjajo, da bo mimo tega potrebno tudi dokajšnje varčevanje z energijo. Brez tega bodo večkrat ostali predvsem veliki porabniki v industriji. Bolj kot doslej bodo morale z električnim tokom varčevati gospodinjstva, saj se sicer utegne zgoditi, da se bo dnevna praba dvignila na 220 in več milijonov kilovatnih ur elektrike. Takšno porabo pa seveda v nobenem primeru ne bi bili sposobni pokriti.

Glavobol pa v naslednjih mesecih ne bo povzročala samo elektrika, pač pa bo hudo tudi z bencinom, naftnimi derivati, plinom in vsemi drugimi vrstami energije. Najbolj bodo po vsej verjetnosti prizadeti lastniki avtomobilov, ki jih je ta čas v državi več okrog dva milijona 700 tisoč. Devize za nakup nafte se prepočasno zbirajo, zato bodo do konca leta uvozili za okrog 3 milijone ton nafte manj, kot so načrtovali. Načrtovali pa so že tako in tako manj, kot bi je potrebovali v normalnih razmerah.

Zdaj poročajo, da smo že v prvi polovici leta uvozili milijon ton nafte manj kot smo sprva nameravali, in da smo že zdavnaj vedeli, kaj nas čaka. Rafinerije so predelale okrog 20 odstotkov manj surove nafte in v tem trenutku prav nič ne kaže, da bi se položaj utegnil kmalu popraviti.

Se več. Z izvozom 726 tisoč ton nafte in naftnih derivatov so se stvari samo še poslabšale. Na Hrvaškem, ki so to nafto, (uvozilo jo je vso jugoslovansko gospodarstvo), izvozili, zatrjujejo, da predstavlja to samo kakšnih 5 odstotkov skupne letne proizvodnje in da zaradi tega ne kaže vpiti na ves glas. Toda v tem času bi nam še kako prav prišlo tudi teh nekaj odstotkov.

V energetske bilanci piše, naj bi letos izdelali 2 milijona 132 tisoč ton motornega bencina. Toda s tem zdaj seveda ne bo nič. Za uvoz nafte bi potrebovali okrog 400 milijonov dolarjev.

Ta denar kljub večkratnim pozivom zveznega izvršnega sveta in drugih organov še ni pritekel. Nič ni pomagalo, če smo delež deviz za te potrebe povečali od 17 na 20 odstotkov, če je Narodna banka Jugoslavije zagrozila z ostrimi ukrepi proti vsem, ki teh prednostnih nalog ne bi izpolnjevali in če so na teren menda odšli tudi številni inšpektorji.

Da bo stvar še težja, so svoje prispevale tudi jugoslovanske rafinerije, ki kar naprej kopičijo velike izgube. Ob zadnji podražitvi bencina je dolar veljal 72,98 dinarja. Zdaj velja že več kot 100 dinarjev. In tečajne razlike bo treba pač pokriti. In po naši stari navadi – z višjimi cenami. Predstavniki naftne industrije zahtevajo 52-odstotno podražitev. Če bi se njihovi zahtevi uklonili, bi morali za liter super bencina v prihodnje odšteti 67 dinarjev. Če bi k temu svoj lonec pristavili še država (davki) in trgovina, bi se cena tega goriva povzpela celo na 79 dinarjev.

To bi bile res vrtočlave cene, zato ti predlogi najbrž ne bodo povsem obveljali, da pa se podražitvam ne bo mogoče izogniti, je jasno. Ker pa goriva kljub temu ne bo dovolj, napovedujejo še druge reči. Po trditvah nekaterih naj bi prejeli le še bone za 20 litrov bencina na mesec, po trditvah drugih, naj bi bila ta omejitev nekoliko manjša. Do konca letošnjega leta pa teh dodatnih omejitev vseeno ni pričakovati. O tem je govorilo tudi posebno uradno sporočilo. Kakorkoli se bodo stvari razpletle, obeti za prihodnje mesece niso prav nič ugodni. Treba bo skrajno varčevati in to z vsemi vrstami energije (tudi premogom). Pospešiti bo treba zidavo novih energetskega objektov in narediti na tem področju večji red. Vsakdo bo moral veliko dosledneje izpolnjevati svoje obveznosti in se odreči načrtom, ki nas oddaljujejo od take poti. Drugače se nad energetske krize ne bomo hudovali samo to zimo, ampak nas bo pestila še lep čas.

Darko Marin

Dobrohotnost zveni v njegovem glasu, sije iz njegovih oči, leži v potezah njegovega obraza in že po kratkem pogovoru z njim začutimo, da je njegovo čustvo pristno in nas osvoji. O Jožetu Okretiču, ki bo 20. septembra dopolnil 85 let življenja, bi lahko napisali kratko: kraški kamnar, delaven, pošten, kremenit Kraševec – in bi s tem povedali vse. Kajti, vsi delavni, pošteni, koreniti Kraševci so bili borci proti fašizmu, to je proti nepoštenju, krivicam, nasilju. In Jože Okretič je bil med temi borci eden prvih. Zgodovina njegove rodne Brestovice, ki je bila med najnaprednejšimi vasi na Krasu, bo to potrdila.

Bilo je slišati med ljudmi, da ponekod italijanski vojaki nočejo položiti orožja. Nemci, ki so prišli v naše kraje že konec avgusta, pred kapitulacijo Italije. Sam kaj takega nisem videl. Narobe. Tiste dni sem bil v Ribnici s Francem Medvedom in sva videla, kako so sami trije Nemci razorožili množico italijanskih vojakov.

počil pravi čas za oborožen upor. Povabili so me na zaupni sestanek na Trstelj na Krasu. To pa ni bil samo sestanek, to je bila prisega tajnemu društvu TIGR, kar je sestavljena iz začetnic takrat neosvobojenih krajev: Trst, Istra, Gorica, Reka. Kaj je pomenil takrat TIGR, pa se ve! Akcije so se tako zelo zaostriale, da sem moral pobegniti v Jugoslavijo.

Teža spomina je legla v Jožetov glas: »Ja, v Jugoslavijo sem pobegnil najprej sam, po enem mesecu še ostala družina, ker bi nas fašisti vse pobili, če že ne bi pomrli od lakote. Jugoslavija je pomenila svobodo in kruh. Toda priti gol in bos, z materjo, 4-letno hčerko, 2-letnim sinom in z v sedmem mesecu nosečo ženo je bil res pravi podvig. Znova se je začel boj za obstanek. Kruh, ki sem ga zaslužil kot dober kamnosek, pa bi mi gotovo bolj teknil, če takrat ne bi tolikokrat slišal, da smo ga Primorci prili odjedat domačinom. No, z delom sem dokazal, da ga zaslužim, ampak, dokler se je družina kolikortoliko postavila na noge, je trajalo celo desetletje. Pa je znova udarilo!

Spet vojna in nove negotovitosti! Ko sem tistega aprila 1941 zagledal na ljubljanskih ulicah fašistične črnosrajčnike, si lahko vsak predstavljaj, kakšen šok je bil zame! Res ni bilo čudno, da sem se takoj znašel v vrstah članov OF. Moje kletno stanovanje v Mostah v Ljubljani je kaj kmalu postalo glavno shajališče ilegalcev, aktivistov. Tu je od začetka zime 41-42 vse do poletja mladina in SKOJ sestankovala, kovala akcije in zbirala orožje, za katero sem pripravil pravi majhen bunker. Pa so neke noči spomladi 1942 prišli pome in začela se je kalvarija od šempetrske kasarne, sodišča, tržaškega Coronea na daljno Ustico in tik pred kapitulacijo Italije še v Renicci. Ob razsulu Italije smo taboriščniki dobesedno udri na svobodo. Nekaj dni sem se skrival pred Nemci pri tamkajšnjih domačinih, nakar sem jo mahnil v Fossombrone, kjer je bila zaprta hči, obsojena na dosmrtno ječo misleč, da jo bom uspel rešiti iz zapore. Toda takrat ni šlo. Končno sem se odpravil v Brestovico. Tam sem ostal kak teden in vaščanom pomagal razoroževati italijanske vojake, ki so še vedno prihajali posamič, pa tudi v kolonah. Srce pa mi ni dalo miru. Peš sem se odpravil v Ljubljano, da vidim ostalo mojo družino. Toda, namesto veselja me

je čakala huda vest – matere ni bilo več žive, žena-aktivistka je bila pod stalnim nadzorstvom, pokazala mi je članek v Slovenskem narodu, kjer je bilo podčrtano, da prejema moja družina pomoč, to je komunistično pomoč. Zato znova beg na Kras, kjer sem ostal do dneva resnične osvoboditve.

Jože Okretič ali Kovačev po domače seveda tudi po kapitulaciji Italije v svoji Brestovici in na Krasu ni miroval. V dokaz, kako zelo je bil priljubljen in so mu ljudje zaupali, naj navedemo, da je bil ob prvih volitvah v NOO v Brestovici, avgusta 1944 izvoljen 100-odstotno za predsednika in za načelnika Narodne zaščite; razen tega pa je bil še obveščevalac Goriškega vojnega področja; je udeleženec NOV od 1941. leta.

Kot kamnosek si je Jože Okretič v vsem povojnem obdobju želel, da bi dobila njegova Brestovica čimlepši spomenik padlim za svobodo in žrtvam fašizma. Bil je pripravljen pomagati brezplačno pri izdelavi spomenika, a še danes se ne more sprijazniti z dejstvom, da so to preprečili nekateri posamezniki.

In kaj je tisto, kar tovariša Okretiča v spominih iz obdobja NOV najbolj osrečuje?

»Prav gotovo sem bil najbolj srečen, ko mi je uspelo z res izrednimi zvižjaci dobesedno iztrgati iz rok Nemcev prepustnice, s katerimi sem rešil brata Franca in Hedo Leskovškovo iz zapore v Perugiji, in hčerko Zorko iz Fossombrone. O tem bi bil cel roman. Iz Ljubljane sem namreč takrat po kapitulaciji Italije dobil v Brestovico sporočilo, da pride na Kras Franca Ovsenik, z nalogom, da obišče nekatere zapore in ponese denar za zapornike. Bil sem ji določen za spremljevalca, ker sem dobro govoril italijansko in nemško. S Franco sva šla na dolgo, mučno in nevarno pot. Obiskala sva Castelfranco, kjer je bil zaprt tovariš Marinko, Perugia in Fossombrone. Povsod sva pustila določeno vsoto denarja. Že na samem začetku poti pa sem se zaklel, da moram tedaj rešiti hčerko iz zapore! In posrečilo se mi je, da sem vse varno pripeljal v Brestovico. Od tam je hčerka odšla v partizane, še prej pa sva skupaj spremila Hedo Leskovškovo v Trst, odkoder je po zvezah in s pomočjo tovariša Cundra odšla na osvobodeno ozemlje v Belo krajino. Ti dnevi in pa seveda dan osvoboditve so bili zame najsrečnejši.«

Marica Benko

Ob štiridesetletnici IX. korpusa Podgornikov tovornjak

Podgornikov tovornjak, ki so ga vsi poznali po značilni rdeči barvi, je za NOV vozil od kapitulacije Italije vse do konca vojne. To je bil Podgornikov tovornjak. Ker pa je bil lastnik šibkega zdravja, in tako sam nesposoben za težavnejše vožnje, ga je pripeljal na Trnovo nad Gorico in ga prepustil enotam NOV.

Trnovsko poveljstvo, v katerem je bil tudi Rudi Greif, je za prevoznitvo določila mene, ker sem bil že prej poklicni šofer. Najraznovrstnejšo blago sem vozil iz Ajdovščine, iz tamkajšnjih vojaških skladišč ter iz mlina (današnji Mlinotest) čez Predmejo in Lokve na Trnovo nad Gorico. Municijo sem natovarjal v ajdovskem skladišču in jo vozil na Ravnicah h Grgarju, kjer je stala havbica. Večkrat sem na položaje v Prevalje peljal tudi borce. Vse je gladko teklo do preboja goriške fronte in zasedbe Ajdovščine.

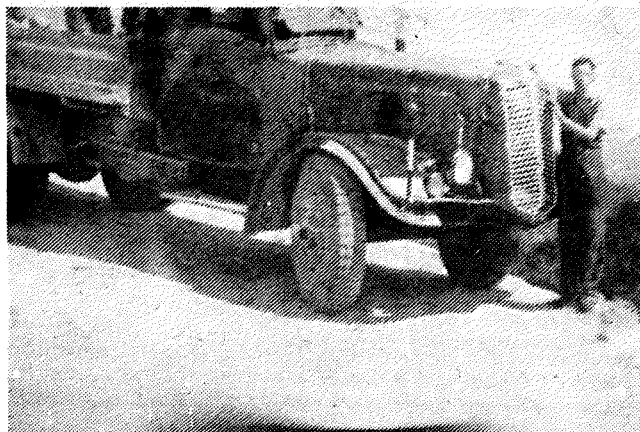
V prvi nemški ofenzivi septembra 1943 smo tovornjak skrili v trnovskem gozdu, kamor so že pred nami

zelo dragocen človek, ki nam je pomagal iz Trsta, nam je od nemškega poveljstva priskrbel ponarejene dokumente in dovolilnico za tovornjak, na kateri je pisalo:

»Prosto gibanje s tovornim vozilom v zračnem in policijskem alarmu. Tako nam je Spalka v Trstu pripravil blago in dokumente, ki so sodili zraven, kajti vselej smo morali mimo nemških straž. Pogosto smo uporabljali tudi ukane. Tako smo npr. na tovornjak natovorili vinske sode, v katerih pa je bilo vse prej kot vino. Zaradi večje prepričljivosti smo sode celo malo polili z vodo. Vozili smo iz Furlanije, Gorice, Trsta in iz drugih krajev, ki se jih niti ne spominjam več.

Šoferja Milan Leban in jaz ter nabavna referenta Anton Pušnar in Jožef Makarovič smo hkrati s prevozniki nalogami opravljali še obveščevalne, npr. tako, da smo po naseljih trosili letake OF.

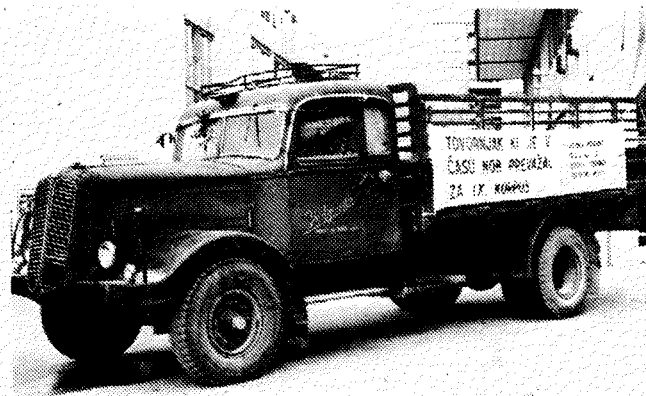
O rdeči barvi našega tovornjaka so bile obveščene vse partizanske enote. Enkrat pa

Podgornikov rdeči tovornjak, ki je med vojno preskrboval 9. korpus

zaklonili nekaj osebnih avtomobilov in tovornjak. Skrivališče je bilo uspešno. Po ofenzivi, ko smo dobili prepustnice za osebno gibanje, sva s Stankom Podgornikom spravila tovornjak iz skrivališča v Bačo pri Modreji. Prevoznitvo je spet steklo. Domin Spalka, za nas

je le prišlo do pomote. Iz Trsta grede smo se malo preveč zakasnili, v temi pa partizani niso prepoznali značilne rdeče barve. Tako se nam je med Mirnom in Doberdobom zgodilo, da so nas napadli partizani. Ranjen na srečo ni bil nihče, posledica nesporazuma je bila le razbi-

Podgornikov tovornjak, ki je med NOB prevažal za 9. korpus, je v nedeljo po 40 letih pripeljal ljudi z Mosta na Soči na prireditveni prostor v Novo Gorico. Lastnica Podgornikova je odstopila tovornjak Goriškemu muzeju.

ta prednja šipa. Ko so si partizani potem ogledali naše prepustnice, so se nam opravičili, komendant pa je celo dal za dva vina.

V začetku leta 1944 smo bili izdani in začele so se aretacije. Prvega so prijeli Pod-

gornika, jaz pa sem takrat pravočasno prebral pismo in odšel v partizane na Sentviško planoto v VOS. Tudi druga dva tovariša sta bila izdana. Leban je končal v Dachauu.

Alojz Munih

Štiridesetletnica turjaških bojev

V nedeljo, 18. septembra, se bo ob 10. uri na gradu Turjak začel osrednji del proslave v počastitev bitke za Turjak, s katero so pred 40 leti borci Prešernove brigade prizadejali dokončni zlom beli in plavi gardi. To je bila do tedaj največja zmaga slovenske narodnoosvobodilne vojske.

Organizatorici, ki hkrati slavita krajevna praznika, sta KS Turjak in KS Velike Lašče. Prireditve sta si zamislili čimbolj v stilu pravega partizanskega mitinga, brez odvečnega hrupa in običajnega protokola. S simboličnim streljanjem z gradu, ki bo ponazorilo konec bitke, ter vkorakanjem brigad, pohodnih enot in vojakov, se bo začel pred zadružnim domom prvi del proslave, ki je namenjen kulturnemu programu. Sodelovali bodo godba milice, partizanski pevski zbor in člani PD Horjul z recitacijami. Slavnostni govornik bo predsednik mestne konference ZK Ljubljana Jože Smole.

Loyci bodo pripravili lovsko tekmovanje v streljanju, borci Prešernove brigade pa bodo ob veliki skici na grajskem dvorišču pripovedovali o legendarnih bojih. Obiskovalci si bodo lahko ogledali tudi zanimivosti gradu.

Že pred osrednjo nedeljsko proslavo se bodo na Turjaku v soboto, 17. septembra, ob velikem kresu zbrali mladinci, taborniki, pohodniki, turjaški bitki pa je bilo posvečeno tudi športno srečanje, ki ga je mladina pripravila že v nedeljo, 11. septembra. Tudi tabor pohodnih enot občin Ljubljana Vič in Turjak na velikem Osolniku sodi v sklop proslave.

Računajo, da se bo v nedeljo na Turjaku zbralo veliko borcev, zlasti iz Prešernove, Tomšičeve in 10. ljubljanske brigade, ki prav te dni slavi svojo 40-letnico. Množično pa se bodo proslave udeležili tudi občani ljubljanskih, ribniške, kočevske in grosupeljske občine. Za prevoz je preskrbljeno. Odhodi so med 7.30 in 9. uro, vrnitev pa med 13. in 18. uro.

Breda Sivec

Le-ti so se sicer nekaj obotavljali, a so kaj kmalu zmetali orožje na kup pred razkoračene noge Nemcev v skornjih.

Podobno je bilo v Narinu, kjer je bila nastanjena četa italijanskih alincev. Nekaj dni pred kapitulacijo Italije sem nesel v to vas propagandni material in ga razdelil zaupnikom OF Ivanu Deklevi, Antonu Sušlju in Milki Dolgan. Ko sem se vračal domov, sem srečal skupino alincev in spregovoril z njimi nekaj besed. Ne spominjam se natančno kaj sem jim rekel. Govoril sem jim v tem smislu, da je fašizem propadel in da vem, da mnogi italijanski vojaki niso marali fašistov ter da se tudi partizani bojujejo proti fašizmu. Eden od njih pa se je napihnil in bahavo izjavil, da se en alpinec upa postaviti po robu stotim partizanom. No, čez dva dni so se ti alpinci mirno pustili razorožiti deloma Nemcem deloma partizanom.

Edino v Dolnji Košani toliko da ni prišlo do boja med Nemci in Italijani. Tako sem vsaj slišal praviti. Tam je bila nastanjena četa italijanskih vojakov. Nemci so kakih sto metrov od vojašnice, za hišami v vasi, postavili top ali minomet in ga naperili proti vojašnici. Za hišnimi vogali in zidovi vrtov so postavili puškomitraljeze. Podoficir in vojak sta odšla pred vojašnico in zahtevala, da se Italijani vdajo. Napetost je trajala precej časa, ker se je italijanski poveljnik obotavljaj, a nazadnje so se le vdali.

Tako smo bili priča žalostnemu koncu italijanske vojske. Aktivisti smo po navodilih višjih forumov pomagali svojim nekdanjim sovražnikom tako, da smo jim dajali civilne obleke, jih spremljali

po odročnih poteh na njihovi poti proti Italiji, da jih ne bi zalotili Nemci, pri tem pa jim vneto dopovedovali, da so zdaj Nemci naši skupni sovražniki in da naj se po vrnitvi v Italijo bojujejo proti njim. Aktivisti smo Italijane, ki so še imeli orožje, razoroževali. Tokrat sem imel na več krajih skrite puške in ročne granate.

Ljudje so takrat iz zapuščenih italijanskih vojašnic in postojank znosili domov vsemogoče stvari. Zena mi je nekega dne rekla, da pametni nosijo domov rjuhe in odeje ter še marsikaj koristnega, jaz pa da zbiram puške in ročne granate. Res sem imel več skrivališč orožja in streliva, odej in rjuh. Samo iz Ribnice sva s Francem Medvedom v enem dnevu znosila na vrh Vrtičev v robidovje trideset nahrbtnikov odej in rjuh ter sanitetni material. Vse to sva pozneje izročila partizanom.

Sestanki s španskim borcem Matijo Gržino in priprave na volitve

Tiste dni smo imeli aktivisti več sestankov. Dva dni po kapitulaciji Italije sem šel na sestanek na Novosušski Knežiji. Tam nas je čakal okrožni sekretar Matija Gržina-Silvo Robida. Pojasnjeval nam je nastalo politično situacijo. Nato je pred nami pisal na pisalni stroj mobilizacijske pozive za odhod fantov k partizanom. Te pozive smo aktivisti nosili naslovljenecem.

Na splošno smo imeli aktivisti ob kapitulaciji Italije in v naslednjih dneh veliko dela, zdaj pod novim okupatorjem, Nemci. Nemci so na našem območju že imeli stalne

postojanke, tako v vojašnici na Bravinku, pod St. Petrom na Krasu. Patrujirali so po cesti od Ribnice proti Premu in proti Pristavi in Novi Sušici. Na Novosušskih Knežijah so postavili barako in od tam podnevi opazovali cesto in okolico, ponoči pa patrujirali po cesti. Prehod partizanskih kurirjev čez glavno cesto je bil otežen.

Partizanskim kurirjem so priskočile na pomoč naše domače kurirke. Nekega dne sem ob vrnitvi domov zagledal v kuhinji dva nemška vojaka iz opazovalnice na Knežijah. Legitimiral sta me. Čakal sem, da bosta odšla. Takrat pa je vstopila v kuhinjo sestra Kristina s polno aktovko partizanske pošte, literature in Hitlerjevih karikatur. Z vso močjo volje sem skušal ostati miren. Zena si je dala nekaj opraviti pri štedilniku, da bi prikrila nemir in strah pred Nemcem. Imenitno pa se je znašla sestra. Aktovko je enostavno postavila na mizo in z dobro zaigranim nasmehom pozdravila vse skupaj. Nemca sta posvetila pozornost njej kot mlademu lepemu dekletu, za aktivko pa se nista zmenila. Sestra jo je pozneje odnesla čez glavno cesto h kurirjem, ki so jo čakali nekje med Staro in Novo Sušico.

Medtem ko sta bila Nemca v moji hiši in sem se bal, da bosta hotela videti vsebino aktovke, me je morila še ena skrb. Dvesto metrov nad hišo sta me namreč čakala Tone Hreščak-Urban in reki tovariš Bidovec, oba aktivista pivškega okrožja, s katerima sem se moral nujno sestati. Na Boluncu pa me je čakal vodič s tridesetimi zapoznelimi ubežnimi pripadniki razpadle italijanske vojske, ki sem jih moral prevzeti od vodiča in pospremiti čez glavno cesto in naprej proti Gornji Košani.

Poleg drugih nalog sem takrat kot akti-

vist sprejel tudi obveznost, da v pripravah na volitve sodelujem tako, da sestavim spisek volilnih upravičencev v vaseh Smihel, Narin, Nadanje selo ter Velika in Mala Pristava. V ta namen sem imel na voljo arhiv občine Smihel, ki so ga vosovci pod vodstvom Lojzeta Morela (Penkovega) z Nove Sušice zasegli in odnesli v Starosušiska Brda, kjer so ga na primernem kraju skrili. Hodil sem tja in iz arhiva izpisoval imena ljudi na posebne obrazce v petih izvodih.

Vsekakor bi bilo lažje to delo opravljati tako, da bi šel po vaseh od hiše do hiše in popisoval volilne upravičence, vendar to ni bilo priporočljivo. Naše območje je bilo blizu sovražnih postojank, blizu železnice in glavne ceste St. Peter na Krasu-Illirska Bistrica. Razmere so bile popolnoma drugačne kot kje na osvobojenem ali polosvobojenem ozemlju. Na naše območje je sovražnik prihajal ne le med nemško oktobrsko ofenzivo leta 1943, ampak tudi sicer. Skupaj z Nemci so pozneje prihajali tudi belogardisti iz njihove postojanke v St. Petru na Krasu.

V tem času, od kapitulacije Italije pa do konca leta 1943, sem postal kandidat za člana Komunistične partije Slovenije in sem zato svoje dolžnosti kot aktivist opravljal še z večjo vnemo. V KPS sem bil sprejet v prvi polovici leta 1944. Kmalu zatem so me Nemci in belogardisti aretirali na domu. Skušal sem pobegniti, a so me z rafali iz brzostrelk prikovali na tla in prijeli. Bil sem zaprt v St. Petru na Krasu in v Trstu, v Coroneu, nato pa so me odpeljali v koncentracijsko taborišče v Nemčijo.

Konec

Mrtvim v spomin, živim v opomin

Prav nič nam ni bilo treba izbirati boljšega naslova od tega, ki ga je zapisal Lojze Bukovac v uvodni besedi k brošurici z naslovom Memento. Res, to taborišče na Rabu, kjer je umrlo kar 4000 Slovencev in Hrvatov (zvečine iz Gorskega kotarja), je živ opomin. Kajti med koruznimi polji in šašem se sem ter tja še vedno sivo dvigajo ostanki taboriščnih sten. Ki so v kričnem nasprotju s turističnim vrvežem in mešanico različnih evropskih govoric. Tod nam zgodovina z vetrom prišepeta grozljive stvari: o lakoti, o boleznih, o komaj rojenih otrocih, ki so zapuščali ta svet, ne da bi ga lahko vsaj skusili. Tu so boga boječe babice in starci celih vasi umirali istega leta, čeravno bi jih lahko živeli še deset, dvajset.

Prihajajoč v rabsko taborišče je večina od tisočev prvič videla morje, in to morje je ostalo za vselej z velikansko bolečino urezano v srce. Poleg bolečine pa se je zasejala tudi najplemenitejša zel – bratstvo. Ne le tistih, ki so v najtežjih razmerah preživljali dneve in noči, leta, skupaj, ampak tudi prijateljstvo, ki se je zasejalo med otoško prebivalstvo.

Tisto, kar je bilo v nemških uničevalnih taboriščih najbolj grozljiv dokaz človeške izkrivljene naravi – organiziranost do najbolj tankih nadrobnosti pobijanja, se je na Rabu z vso strahoto obrnilo proti taboriščnikom z nasprotnimi »ukrepi«. Higiena in nastanitvene razmere, ki so bile slabše kot za pse, so pobrle večino internirancev. Če dodamo temu še lakoto, je jasno, da posebnih krematorijev niso potrebovali.

Kolona dvajsetih avtobusov, ki so se minulo soboto iz

Slovenije pripeljali na Rab, je pripeljala tisoč ljudi, zvečine nekdanjih taboriščnikov in njihovih svojcev. Največ je bilo med njimi Belokranjcev in Kotoranov. Komaj smo od trajekta zapeljali za ovinek proti mestu Rabu, so se začele stegovati proti okenskim šipam roke. Tam je bila naša baraka, tam pa vaša, so si govorili. In kje je

ga na Rabu umrlega sosesa, Milka Poje iz Gorskega kotarja, iz vasi Tršče, se je zagledala nekam daleč na obzorje. Komaj desetletna je prispela na Rab in se, tako pravi, še vsega do nadrobnosti spominja. »Imeli so navado, da so nas otroke že zjutraj nabobnali v skupino in nas peljali k morju. Ves čas brez prestanka smo bili lač-

bilo sploh suho, kje je bil pedenj nerazmočene zemlje, se človek sprašuje, ko vidi morje, kako liže nizko obalo... Tudi tega se z muko spominjajo jetniki, kako so vpile matere tolikokrat sredi noči, ko so narasle vode vrtničile ubogih nekaj cunjic, skorjico kruha in – otroke.

Obrazi prihajajo mimo vhodnih vrat v spominski park – skupno grobnico. Sonce še vedno prijetno septembrsko greje in kolona avstrijskih turistov, ki se je nabrala za avtobusi, zvedavo steguje vratove, da bi izvedela, kam se vali vsa ta množica.

Jože iz Črnomlja išče med stotinami ploščic ime svoje-

ni. Oni pa so nam govorili, da nam matere pojedjo ves kruh... »Ko je odhajala iz taborišča, je tehtala 19 kilogramov, pa je bila še med krepkejšimi. Umiranja so se že tako navadili, da jim je postalo vsakdanja stvar.

Ob spomeniku je bilo kot vedno ob takšnih priložnostih – slovesno. Govori niso mogli mimo pretresljivih opisov in podatkov. In o tem so govorili, da bi bilo treba o tem najhujšem fašističnem taborišču na primeren način povedati tudi tujcem, ki pridejo na otok.

Godba na pihala, govori, recitacija in pesem Ribniškega okteta. Vrstijo se na-

stopi, sonce pripeka močneje in mamče, ki so že navsezgodaj vstale in imele dolgo vožnjo za seboj, so počasi posedle po kamnitih zidih. Ob spomeniku pa se je poleg vencev družbenopolitičnih organizacij nabiral venček svežih šopkov iz domačih vrtov...

V knjigi spominov ob vходу se je podpisovanje samo po sebi uredilo v dolgi vrsti. Mirno in spoštljivo so tam stali nekdanji taboriščniki, njihovi vnuki in številni do-

mačini. To je spomin, dolg celih štirideset let. To je spomin Martina Starihe iz Črnomlja, Stanka Novaka iz Preloke, Franca Žuglja iz Zilja, Pavle Kambič iz Grada... Navsezadnje pa je to spomin celotnega otoka, vseh njegovih prebivalcev, saj so prav tega dne skupaj s taboriščniki, svojo mladino, gosti in turisti proslavili spomin na osvoboditev otoka, na osvoboditev vseh jadranskih otokov, na Avnojo, na osvoboditev Istre, na štiride-

setletnico bitk na Neretvi in Sutjeski...

Sredi trga, starodavne »pjače«, so se vile zastave, na odru so občinski možje povedali to in ono o razvoju mesta, vsega kraja. Še preden je sonce odpotovalo za najvišjo vzpetino na otoku, so se pomešali vsi, mladina, interniranci, turisti v kratkih hlačah, upehani organizatorji in ribiči. Domošljsko podobno taborišča je preplavila sedanost.

Bojana Žokalj-Jesih

Tudi levstikovci praznujejo 40-letnico ustanovitve

Letošnji deseti september je za krajeve skupnosti Šmarje-Sap v občini Grosuplje krajevni praznik, praznovanje pa so združili s počastitvijo 40-letnice ustanovitve Levstikove brigade.

Levstikova brigada je nastala iz Levstikovega udarnega bataljona takoj po kapitulaciji Italije 10. septembra leta 1943 v Dolenjskih Toplicah. Najbolj slavni dnevi bataljona so bili takoj po ustanovitvi 13. junija leta 1943 na njegovi poti v Kordun.

Levstikova brigada je že 11. septembra likvidirala sovražno belogardiščno postojanko v Žužemberku, nato so sledile še številne uspele akcije, za kar je bila brigada odlikovana z redom za slug 1. stopnje in redom bratstva in enotnosti 1. stopnje. Za narodna heroja sta bila razglašena dva levstikovca; in sicer Jože Mirtič-Zidar in Jože Ožbolt-Tonček.

V okviru krajevnega praznika krajeve skupnosti Šmarje-Sap in 40-letnice ustanovitve Levstikove brigade, je bila minulo soboto

slovesnost, ki so se je udeležili številni nekdanji borci NOV 8. SNOUB Frana Levstika, predstavniki DPO Grosuplje in sosednjih občin kakor tudi mladina in

nizacijam in posameznikom.

Po pozdravnem nagovoru predsednika skupščine KS in polaganju venca k spomeniku padlim žrtvam NOV je zbranim gostom in drugim

Janez Perovšek-Pelko

krajeve skupnosti Šmarje-Sap. Ob tej priložnosti je bila tudi slavnostna seja skupščine krajeve skupnosti, na kateri so podelili borcem spominske medalje in priznanja najzaslužnejšim orga-

udeležencem sobotne spominske slovesnosti spregovoril Janez Perovšek-Pelko, slovesnost pa se je nadaljevala s kulturnim programom in tovariškim srečanjem.

Jože Čurin

40 let slovenske 13. brigade Mirka Bračiča

BOGO KRENČIČ

Izpolnili so svojo dolžnost

Dne 23. septembra 1943. leta je v vasi Knežja njiva nastala v času kapitulacije Italije s številčno oznako TRINAJSTA SLOVENSKA BRIGADA, tedaj imenovana – Loška. Brigada je ob ustanovitvi imela 450 bork in borcev, ki so bili v večini doma v Loški dolini. Kasneje se je brigada dopolnjevala z borci Snežniško-Brkinske in Rabske brigade, ki sta trinajsti brigadi dala tudi veliko poveljiškega političnega kadra, in precej spremenila sestav bork in borcev. V brigado je prispelo precej Primorcev, Kranjcev in tudi Štajercev, tako je 20. oktobra brigada imela 1.000 bork in borcev v štirih bataljoni.

Tako okrepljena je brigada začela delovati na sektorju Rakeka in Ivanjega sela. Rušila je železniško progo in napadala nemško okupacijsko vojsko, ki je začela po kapitulaciji Italije utrjevati svoj položaj in varovati nedotakljivost železniške proge. Toda ob tržaški železnici se nikakor ni umirila, še posebej ne na njenem srednjem odseku med Postojno in Logatcem. Trinajsta brigada je po napadih še naprej obkoljevala njegovo ožje območje z bojne črte na gozdnatih vrhovih, ki so jo zaključevali položaji na pobočjih za Srnjakom. Nemci so se očitno umikali zaradi stalne ogroženosti, ponoči zapuščali veliki bunker na Srnjaku in odhajali na Rakek, ob zori pa so se spet vračali.

V noči od 6. na 7. oktober je 13. brigada pri napadu na Rakek uspešno zažgala kolodvorsko poslopje ter skladišče orožja in streliva. Skladišče so zažgali s topovskimi granatami, ko so natovarjali strelivo iz skladišča na tovornjak. Tako sta bila najprej zažgana tovornjak in tank, potem pa še skladišče samo. Skladišče je gorelo vso noč in še naslednji dan dopoldne.

Medtem ko je na Primorskem in v Istri hrumela velika nemška ofenziva, je 13. brigada v sklopu celotne 14. divizije na čelu z divizijskim komandantom Mirkom Bračičem sodelovala pri rušenju Štampetovega mostu 14. oktobra. Po rušenju mostu je bil ustavljen železniški promet za najmanj štirinajst dni na progi Ljubljana-Trst.

Dne 20. oktobra je 13. brigada dobila svojo četrto bataljonsko enoto po prihodu novih borcev iz nekdanje Snežniško-Brkinske brigade, ki je imela v svojem sestavu tudi borce nekdanje Rabske brigade.

Pohod na Primorsko

Zadnjega oktobra se je odpravila na pohod na Primorsko. Kljub zelo napornemu pohodu

in stalnemu zasledovanju sovražnika je brigada izkoristila prosti čas za stik s prebivalci primorskih vasi in jim prirejala mitinge.

Ofenzivne operacije nemškega 2. SS tankovskega korpusa proti enotam NOV na Dolenjskem in Notranjskem so se začele 21. oktobra, končale pa 12. novembra 1944. Tem operacijam je sledil ofenzivni napad nemške 44. grenadirske divizije na ozemlje Slovenskega primorja. Hkrati so potekale očiščevalne operacije 162. »Turkestanske« pehotne divizije zahodno od Postojne in Planine, torej na ozemlju, kjer se je gibala 13. brigada.

Na Primorskem se je brigada 7. novembra razvrstila takole: brigadni štab in 2. bataljon sta se namestila na Hrušici, 4. bataljon na Colu, 1. bataljon v smeri od Cola proti Ajdovščini in 3. bataljon v Podkrajju. V tej že omenjeni očiščevalni akciji Nemcev je imel največ izgub 3. bataljon 13. novembra. Brigada se je po hudih bojih tega usodnega dne zvečer povlekla na Črni vrh nad Idrijo in deloma v Zadlog.

Vrnitev na Notranjsko

Po nekajdnevem počitku na Črnem vrhu se je brigada odpravila 16. novembra na dolg, utrujajoč pohod na Notranjsko, na svojo nekdanje operativno ozemlje. Na tem pohodu nismo doživljali spopadov z Nemci, temveč je bil že začetek zimskega obdobja. Borci 13. brigade pa ne bomo pozabili pomembnega dogodka na vmesni postojanki proti Notranjski, bivših italijanskih porušenih kasarn na Mašunu, kamor smo prispeli v snežnem meteu močno premočeni in izmučeni.

Tu so prvič izčrpani borci zapeli pesem 13. brigade. Napisal jo je namestnik bataljonskega komandanta Mirko Čepeljnik-Gorski, Dragutin Cvetko, muzikolog, pa se je lotil komponiranja. Tako je nastala himna 13. brigade.

Brigada je 26. novembra dospela v Loško dolino. Sodelovala je v skupnih akcijah 14. divizije pri očiščevanju domobrskih postojank. Dne 4. decembra se je v brigadi 4. bataljona priključil 3. bataljon. Tako je brigada s tremi bataljoni krenila skupno z ostalimi brigadami 14. divizije bojne akcije od Grahovega, Velikih Lašč do Kočevja.

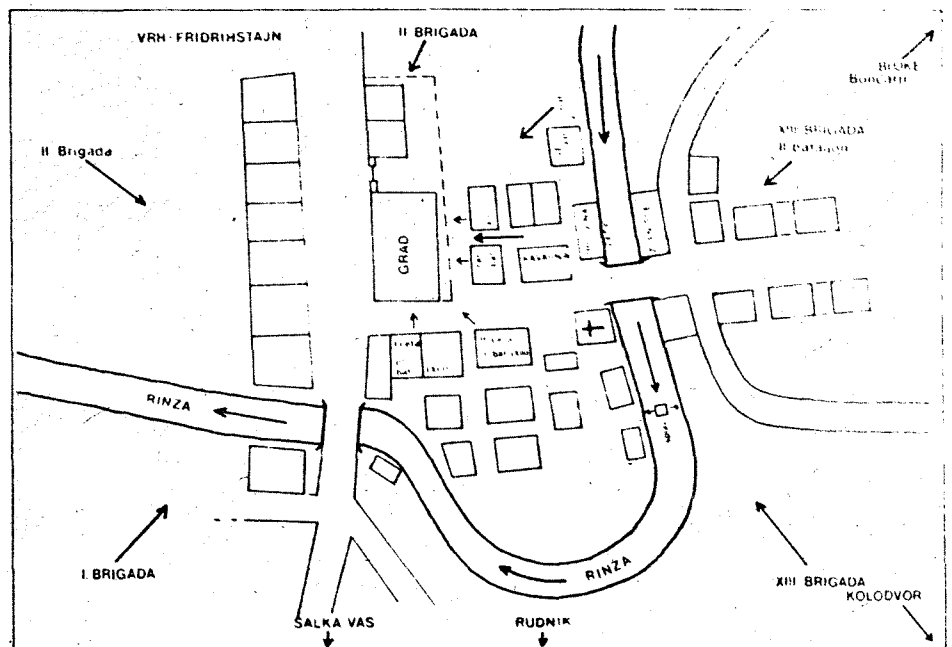
Boji za Kočevje

Vse tri brigade 14. divizije so tako 7. decembra z veliko optimizma šle na pot mimo Ribnice proti Kočevju, uničevale spotoma železniške objekte in naprave, izginile nato v gozdovih in se razvrstile po Rakitnici v prvih vzpeti-

tako po moralni kakor po vojaško-tehnični plati.

V četrtek, 9. decembra, zvečer so odšle v napad vse tri brigade. Prvi in 2. bataljon 13. brigade sta se pomikala proti kočevski železniški postaji, od koder naj bi vpadla v mesto, medtem ko je 3. bataljon odšel v smeri Šolske vasi in čakal na posebno nalogo. Prva dva bataljona 13. brigade sta počistila kolodvor ter železniške naprave in ob štirih zjutraj v petek, 10. decembra, prodrla v mesto od zahodne strani po glavni ulici proti reki Rinzi, v bližino prvega mostu pri cerkvi.

Za večerni juriš iz noči od 10. na 11. decembra, je zasedel hiše na levi strani ceste v smeri

Shema Boga Krenčiča o bojih v Kočevju

nah Velike gore nad vasjo. Razpored brigad je že potekal v znamenju bližajočega se napada na Kočevje, ki je moral ostati čimbolj prikrit.

Napad štirinajste divizije na Kočevje je pomenil po napadu Petnajste divizije na Novo mesto gotovo eno največjih akcij na utrjeno mesto, ki se ga je doslej lotila narodnoosvobodilna vojska Slovenije. To je bila pred pohodom na Štajersko še ena pomembna preizkušnja njene bojne usposobljenosti in razvitosti,

mostu pri cerkvi 3. bataljon 13. brigade. Pri posvetovanju, kako izvesti juriš, je s štabom 13. brigade aktivno sodeloval komandant 14. divizije Mirko Bračič. Po nekaj poskusih v tej noči se 3. bataljon 13. brigade ni uspel prebiti čez most, saj je dokaj močna sovražnikova posadka v cerkvenem zvoniku trenutno obvladala napadalce z leve strani Rinze.

(se bo nadaljevalo)

Množičen odhod med partizane

Letošnji mesec september je posvečen mnogim zelo pomembnim dogodkom pred 40. leti. Se posebno pomemben pa je za najsevernejše kraje cerkniške občine – za Rakek, Unec, Slivice in Ivanje soto. Vsi ti kraji ležijo ob zavoju, za fašistične sile Italije in Nemčije v tedanjih časih zelo pomembni železniški progi Ljubljana-Trst. Zato je bilo obnašanje prebivalcev teh krajev med NOB izredno pomembno. In to vedenje je bilo ves vojni čas zelo dobro, kar so okupatorji tudi krepko občutili. Često razdrta proga, prehodi kurirjev z Notranjske na Primorsko, zadrževanje birgad v bližini, dajanje obvestil o sovražniku pa prehranjevalne akcije in še marsikaj. To vse so v veliki meri omogočali številni zavedni domačini.

Ob tej priložnosti pa se spominjamo zelo pomembnega dogodka, ki se je zgodil takoj po kapitulaciji Italije na Uncu. To je bil množičen odhod Unčanov, Slivljanov in Ivanjcev k partizanom. Dne 12. septembra 1943 se je formiral Logaški bataljon. V zvezi s tem pa je bila tudi množična mobilizacija prostovoljcev tega področja v njegove vrste. Precej Unčanov je pomnožilo ta bataljon, nekaj pa jih je odšlo tudi v druge partizanske enote.

O odhodu Unčanov k partizanom je pripovedoval tovariš Andrej Istenič, ki je bil eden od organizatorjev mobilizacije, sedaj pa živi kot upokojeni rezervni oficir v Slivnicah, tole: »Že spomlad 1943 smo aktivisti OF vasi Unec, Slivice in Ivanje soto prejeli povelje iz Dolomitkega odreda za množičen

odhod vseh za orožje sobnih vaščanov k partizanom. Na to smo bili pripravljeni že maja 1943, ko je bilo že čutiti, da se je fašizem v Italiji majal sprčo prodiračih zaveznikov (Angležev in Amerikancev) po italijanskem – apeninskem polotoku in sprčo velikih zmag rdeče armade v Sovjetski zvezi ter da ne bo dolgo, ko bo ta fašizem vsaj v Italiji vsak čas izbrisan. Svoj delež naj bi prispevale tudi množične protifašistične sile tako v Italiji kot tudi v drugih okupiranih deželah, ki so bile vse doslej zatirane. Tako je bilo že popolnoma jasno, da italijanska vojska ne bo več dolgo kljubovala kot zaveznica nacistične

Andrej Istenič

Nemčije. Da smo pravilno mislili, nam je bil dokaz tudi to, da je bil pred koncem julija 1943 odstavljen Benito Mussolini. Še bolj smo bili prepričani o tem, ko smo 8. sept. 1943 izvedeli, da je Italija kapitulirala, in da bodo za- to italijanski vojaki pri nas

pustili ne le vse zasedeno ozemlje, ampak tudi vse svoje orožje, hrano in drug material partizanskim enotam.

Tako razpoloženje je mnogo prispevalo k razmahu osvobodilnega gibanja tudi pri nas na Uncu. Začelo se je intenzivno delo in priprave na sestankih OF. Potrebno se je bilo dogovoriti, kako bomo organizirali partizanske enote, kdo bo vodil desetine in podobno. Potrebna so bila številna posvetovanja, kako se bomo oborožili, oblekli in obuli. Marsikaj od tega smo dobili od umikajočih se italijanskih vojakov, zlasti pa orožje, saj so ga bili oni že siti. Po italijanski kapitulaciji smo vsak čas pričakovali navodila za odhod v brigade in odrede. Vsak desetar je imel točno določene ljudi, ki jih bo vodil.

Se isti dan, ko je Italija kapitulirala, je k meni prinesel pokojni Janez Bajt (Simšček z Unca) obvestilo, na katerem je pisalo tole: »Za svobodo slovenskega naroda naj se vsi moški, ki so sposobni za boj, takoj priključijo najbližjim partizanskim enotam!« Sam sem bil določen za organizatorja tega zbiranja in odhoda, moj namestnik pa je bil študent prava Alfonz Delhar z Unca. Listek sem spravil v odprtino krmila kolesa in odšel najprej na Unec, nato pa v Ivanje soto obvestit vodje skupin in deloma, kolikor je bilo mogoče, tudi posameznike. Vsakemu sem povedal kraj in uro zbiranja in kaj naj vzame s seboj. Za zbor smo določili Kriveljce – to je prostor za vrtom generala Maistra. V Slivnicah je prevzela

obveščanje tovarišica Ančka Udovič-Merkuševa.

Ob določenem času se nas je zbralo na dogovorjenem kraju okrog 35. To pa še niso bili vsi, ki smo jih pričakovali, manjkalo je še blizu 15 ljudi. Ker smo imeli za zvezo v Grahovšah pri »vodonosju« natančno določeno uro zbiranja, ki je nismo smeli zamuditi, smo se dogovorili, da krene prva skupina pod Dolharjevim vodstvom takoj na pot, sam pa sem šel še po zamudnike.

Naslednji dan sem se najprej sam odpeljal s kolesom v Laze, kjer sem se dogovoril, kje nas bosta zvečer čakala zveza in spremstvo. Določena sta bila isti kraj in ista ura kot prvič. Drugi dan sem vodil na zbirno mesto že prej omenjenih 15 Unčanov in Slivljanov ter še tri tovariše z Rakeka. V Grahovšah nas je že spet čakala zveza, zraven pa še mladinka Pepca Urbas (Mihova) iz Ivanjega sela. Z vodnikom Komovcem iz Laz pri Planini smo krenili ob Unici proti Lazam. Vodnika sem vprašal, če je laški most morda zastražen. Zagotovil je, da na mostu ni nobene straže. Zato smo šli pogumno naprej in stopili na cesto pri mostu. Nismo še bili vsi na cesti, ko je zadržala strojnica nemške straže z mosta. K sreči ni nobenega huje zadelo, le vodnik je bil laže ranjen v roko. Hitro smo se umaknili s ceste, nismo pa se mogli odločiti, kaj naj storimo, kam naj gremo. Vedeli smo le, da je naš edini prehod čez Unico, ki je bila ponekod globoka za celega moža. Nič ni pomagalo – vrgli smo se v vodo in jo prebredli prvič in nato še dru-

gič. Čeprav smo bili mokri do kože, smo bili vseeno srečni, ker ni nihče utonil, kar bi se bilo prav lahko zgodilo.

Odrinili smo v smeri Starega gradu, čez Kolobar in Cerovec, prekoračili železniško progo in se prek Rakovega Škocjana napotili proti Javornikom. Ko smo prišli v tako imenovano Monte Guardiano pod Javornikom, smo izkoristili toplo jesensko sonce. Odpočili smo se in ob tem prvem partizanskem počitku posušili mokro perilo in obleko. Dva tovariša smo poslali v vasi Zelše, kjer naj bi opazovala gibanje sovražnikov, obenem pa sta morala ugotoviti, kako bi dobili stik z brigado, za katero smo izvedeli, da je v Cerknici. Ko sta se tovariša vrnila iz Zelš, sta prinesla s seboj veliko skledo ajdovih žgancev in domačega mošta. Povedala sta, da nam je to poslal tovariš Kutež iz Zelš ter da je v Cerknici Gradnikova brigada, da pa ni varno iti v Cerknico skozi Zelše zaradi pogostega patroliranja Nemcev v bližini te vasi. Svetovala sta nam, naj poskušamo iti raje skozi Dolenje vas:

Ko smo se nekoliko posušili in okrepcali, smo krenili po gozdu nad Cerkniškim Jezerom do vasi Dolenje Jezero. Tudi od tam smo posla-

li dva tovariša naprej. Ko sta se vrnila, sta nam prinesla veselo vest, da je v vasi Dolenje Jezero patrolja Gradnikove brigade. Ta nas je potem počakala v vasi, oziroma nam je prišla kar naproti. Veselje ob stiku s prvimi borci Gradnikove brigade je bilo nepopisno: za nas zato, ker smo vendarle nehali tavati naokrog, s tem pa smo dosegli svoj cilj, za brigado pa je to pomenilo povečanje števila borcev.

Ob prihodu v Cerknico so nas odvedli najprej na poveljstvo štaba Gradnikove brigade. Tam so nas lepo sprejeli in se zanimali tako za delo OF kako tudi za gibanje sovražnikov. Od nas so dobili številne dragocene podatke, povedali pa smo tudi, kakšno smolo smo imeli prejšnji dan. Ko smo omenili, da bi morali pravzaprav priti v Dolomitski odred, so nas potolažili, da je pomembno le to, da se bojujemo v partizanskih vrstah. Dodelili so nas v drugi bataljon brigade, katere podkomisar je bil tovariš Janez Kranjc iz Ivanjega sela. V Cerknici smo bili tri dni. Tam smo poslušali politična in vojaška predavanja, kmalu pa smo z brigado krenili prek Javornikov na Primorsko novim bojem naproti.

Roman Gorjan

Elektronabava

SPECIALIZIRANO TRGOVSKO IZVOZNO-UVOZNO PODJETJE
Z ELEKTRIČNIM MATERIALOM

LJUBLJANA, TITOVA 40

POŠTNI PREDAL: 40
TELEFON: h. c. 311-988,
SKLADIŠČE: ČRNUČE – TELEFON: 342-481
TELEGRAM: ELEKTRONABAVA LJUBLJANA
ŽIRO RAČUN: 50101-601-15094

PREDSTAVNIŠTVA: BEOGRAD, ČAČAK,
MARIBOR, NOVI SAD, NOVO MESTO, RIJEKA, SARAJEVO, ZAGREB

Daje pod ugodnimi pogoji elektrotehnični material in opremo vseh
jugoslovanskih proizvajalcev.

Izvaža in uvaža ves elektrotehnični material in opremo ter opremo za industrijo.

Lisca Sevnica

Izdelki z znakom Lisca vam zagotavljajo zanesljiv nastop v
javnosti, sproščeno gibanje in priznanje dobrega okusa.

LOVRENC NA POHORJU

Ogled zgodovinskih krajev

Člani krajeve organizacije ZZB NOV v Lovrencu na Pohorju smo si na dvodnevem izletu ogledali zgodovinske kraje – prizorišča hudih bojev za osvoboditev naše domovine izpod okupatorja in domačih izdajalcev. Najprej smo obiskali Petrovo goro, kjer je bil glavni štab NOV Hrvaške z bolnišnicami, raznimi delavnicami in tiskarnami. Naslednja postaja je bila Kozara. Drugi dan smo si ogledali zloglasno koncentracijsko taborišče Jasenovac in se vračali po Podravini, kjer smo si ogledali nekaj manjših spomenikov. Bili smo polni vtisov o tragedijah tisočih borcev, žena in otrok z eno samo mislijo in željo, da se kaj takšnega – nikdar več ne ponovi. Zato varujmo našo prelepo domovino, svobodo, bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti, priborjeno s toliko žrtvami in trpljenjem.

Hkrati se zahvaljujemo vodniku Ivanu Požauku za uspešno organizacijo in odlično voden izlet.

MIRKO KURBOS

NOVO MESTO

Skupaj obudili spomin

V spominskem parku na Kuzarjevem kalu pri Novem mestu so se minulo soboto zbrali člani pohodne enote 1. slovenske artilerijske brigade in delegacija borcev te partizanske enote. Počastili so spomin na padle borce enot 7. korpusa in 1. slovenske artilerijske brigade. Te enote so se med vojno pogosto zadrževale na Kuzarjevem kalu in oblegale nemško-domobransko postojanko v Novem mestu.

Predstavniki stalnega odbora 1. SAB so zbranim pripovedovali o zbiranju topov in drugega materiala v Zabji vasi, kjer so takoj po kapitulaciji Italije ustanovili topniško enoto pri 15. diviziji, in o bojih te enote do ustanovitve 1. slovenske artilerijske brigade.

Po slovesnosti je pohodna enota odšla v Novo mesto, kjer se je udeležila osrednje proslave ob obletnici prve osvoboditve tega kraja.

FRANCI ŽVIPELJ

PODNART

Osmo partizansko srečanje

V soboto, 24. septembra, ob 10. uri se bodo v domu kulture v Podnartu že osmič srečali partizani in aktivisti, ki so pred vojno živeli na območju krajeve skupnosti Podnart, z borci, ki še sedaj živijo v Ponartu in okolici. Krajevni odbor ZZB NOV Podnart bo za uvod v srečanje pripravil kulturni program, v katerem bodo sodelovali pionirji pionirskega odreda Alojz Rakovec ter dramska skupina in moški pevski zbor KUD Svoboda iz Podnarta. Slavnostni govornik bo spregovoril o nekaterih pomembnih dogodkih med NOV na območju krajeve skupnosti Podnart. Po kulturnem programu bo tovariško srečanje.

CIRIL ROZMAN

IDRIJA

Odkrili bodo kip dr. Alešu Beblerju-Primožu

Ob letošnjem občinskem prazniku, ki ga v idrijski občini slavijo 1. oktobra v spomin na ustanovitev brigade Janka Premrla-Vojka pred 40. leti, bodo v najstarejšem slovenskem rudar-kem mestu odkrili doprsni kip dr. Alešu Beblerju-Primožu.

Doprsni kip, umetnina akademskega kiparja Marjana Keršiča-Belača iz Ljubljane, bo stal pred staro osnovno šolo v središču mesta.

Dr. Aleš Bebler, častni občan idrijske občine, se je rodil v Idriji 1907. leta, a umrl 12. avgusta 1981 na poti na Vojsko nad Idrijo, kjer je hotel peževiti kot vsako leto dotlej svoj dopust.

Dr. Aleš Bebler-Primož je kot znan revolucionar, španski borec, narodni heroj, rezervni generalmajor, družbenopolitični delavec, diplomat, publicist in vnet zagovornik neokrnjene narave zapustil veliko dokumentacijo svojega razgibanega življenja.

Večji del te dragocene dokumentacije bo na željo pokojnika prevzel Mestni muzej v Idriji in jo uredil, da bo dostopna javnosti čim verneje in bo v celoti prikazala življenje in delo svojega rajaka, ki ni nikoli pozabil svojega rojstnega kraja in okolice.

Tako bo dr. Aleš Bebler-Primož za pisateljem Francetom Bevkom že drugi častni občan idrijske občine ki bo dobil častno mesto v idrijskem muzeju.

Postavitev spomenika dr. Alešu Beblerju-Primožu, ki je imel nadvse pomembno vlogo pri organiziranju NOB na Primorskem že od oktobra 1942 dalje, sodi v okvir proslav ob 40-letnici priključitve Slovenskega primorja in Istre k Jugoslaviji in ustanovitve 9. korpusa NOV Jugoslavije, oborožene pesti primorskega ljudstva v NOB.

JOŽE OBLAK

IDRIJA

Prvi planinski pohodni maraton

V počastitev 90-letnice slovenskega planinstva, 80-letnice planinskega društva Idrija in 40-letnice ustanovitve partizanske bolnišnice Pavle bo planinsko društvo Idrija organiziralo v nedeljo, 18. septembra, prvi planinski pohodni maraton. Potekal bo iz Idrije, čez Hleviško planino, Čekovnik, mimo znamenitih Klavž, Krekova do spomenika na grobišču umrlih ranjenec v bolnišnici Pavla. Od tod nazaj na Krekovo, v dolino Idrijske Bele, navzgor na Hleviške, kjer bo cilj.

Start bo ob 7. uri na Trgu svobode v Idriji.

Prvega planinskega pohodnega maratona se lahko udeleži vsakdo, ki se čuti sposobnega za 42 kilometrov dolgo pot. Vsak pohodnik bo prejel spominsko značko, prvi trije moški in prve tri ženske bodo prejeli posebno priznanje. Startnina znaša 100 din. Vsak pohodnik pa bo prejel na pohodu trikratno brezplačno okrepčilo.

JANEŽ JERAM

KRANJ

Na Krku

Krajevna organizacija Zveze borcev NOV Vodovodni stolp Kranj je organizirala zlet za svoje člane na otok Krk, ki se ga je udeležilo več kot 100 članov. Že prej smo se povezali z borčevsko organizacijo v Punatu, enem najlepših krajev na otoku Krku, ki nam je pripravila izredno skrbno izdelan program.

Poleg polaganja venca k spomeniku padlim borcem Punata smo obiskali tudi muzej revolucije in Vrtnik. Večer pa smo izkoristili za tovariško srečanje, ki so nam ga pripravili borci Punata in okolice. Na tem večeru smo dobri spoznali naši organizaciji in se dogovorili za ponovno srečanje pri nas v Kranju. Drugi dan izleta smo si ogledali zgodovinske spomenike na otoku Košljun, kjer so nas prav tako lepo sprejeli.

Vsi udeleženci izleta so bili s tako organizacijo izleta zelo zadovoljni in si takih tovariških srečanj še želijo.

KOZB NOV VODOVODNI STOLP

KRANJ

V spomin Miloradu Stošiču

V spomin na prve žrtve nacističnega nasilja na območju Kranja in Gorenjske sploh je bila v torek, 23. avgusta, spominska slovesnost, ki so jo pripravili nekdanji borci, mladina, taborniki in krajski Zlati polji in sosednjih krajevnih skupnosti v Kranju. Na kraju, kjer je danes spomenik, so nemški okupatorji 23. avgusta 1941 obesili borca Storziškega bataljona Milorada Stošiča, da bi ustrašovali domačine in preprečili oboroženo vstajo, ki se je začela na Gorenjskem.

Navzoče je pozdravil predstavnik krajeve skupnosti Zlato polje, slavnostni govornik pa je bil Stane Toplak, ki je nadrobno orisal dogodke pred 42. leti.

JOŽE ČURIN

RADLJE OB DRAVI

Občinski praznik

Pred dvainštiridesetimi leti so v noči med 11. in 12. avgustom borci Prve pohorske čete (po njej je tudi imenovana na novo zgrajena osnovna šola) v kraju napadli orožniško postojanko. To je bil eden izmed prvih moralnopolitičnih podvigov za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilnega gibanja na Štajerskem, zlasti še zato, ker je manjša skupina in še slabo oborožena napadla utrjeno okupatorjevo postojanko.

Dogodek v občini Radlje ob Dravi vsakokrat proslavijo v drugem kraju. To pa za to, da bi k temu pritegnili vsako krajevno skupnost, njihove družbenopolitične organizacije in prek njih vsakega delovnega človeka in občana s številnimi aktivnostmi.

Tokrat je bila osrednja slovesnost v Spodnji Gortini pri Muti, kjer so odprli šolo za usmerjeno izobraževanje za kovinsko-predelovalno, tekstilno-konfekcijsko in kmetijsko smer.

Slovesnost so pozdravili mladinke in mladinci, ki so se udeležili tridnevnega pohoda po poteh »Svobode« v občini. Predstavniki občinskega odbora ZZB NOV Radlje in taborniškega odreda Bistri potok na Muti (letos so praznovali trideseto obletnico delovanja) so podpisali listino o prenašanju izročil naše revolucije na mlade generacije. Taborniki so se obvezali, da bodo ne samo v svojih vrstah, ampak tudi zunaj njih gojili vse moralnopolitične vrednote našega narodnoosvobodilnega boja in utrjevali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti. Na slovesnosti so bili tudi predstavniki Prve pohorske čete, Zidanske brigade in Lackovega odreda.

DRAGO MIKLAVEC

Vabila

Komisija za bivše politične zapornike, internirance, izgnance in vojne ujetnike pri ZZB NOV za mesto Ljubljana

POSEBEJ VABI

vse bivše politične zapornike, internirance, izgnance in vojne ujetnike na slovesnost ob 40-letnici zmage na Turjaku, ki bo hkrati tudi naše tovariško srečanje.

Proslava bo v nedeljo, 18. septembra 1983, ob 10. uri na Turjaku.

Brezplačni avtobusni prevoz je zagotovljen s Trga osvoboditve in iz posameznih občinskih središč v Ljubljani.

Komisija

★

Krajevni odbor združenja borcev NOV v Novi Štiti vabi borce in aktiviste ter druge politične in družbene organizacije, posebno pa preživeli borce ter svojce padlih, ki so padli ali bili ujeti v boju pri Vrbovcu v Novi Štiti dne 19. 1. 1945. Krajevni odbor ZB NOV v Novi Štiti bo odkril pomnik v spomin padlim borcem v nedeljo, 25. 9. 1983, ob 14. uri.

★

V nedeljo, 18. septembra 1983, bo na Turjaku proslava 40-letnice ustanovitve 10. SNOUB Ljubljanske.

Po zboru brigade, ki bo ob 9.30, in skupni proslavi z drugimi enotami bodo borcem podeljeni spominski znaki Ljubljanske brigade, nato bo tovariško srečanje.

Organiziran bo brezplačen prevoz iz Ljubljane do Turjaka in nazaj z avtobusi, ki bodo vozili v nedeljo 18. septembra, od 7. ure dalje s Trga osvoboditve (pred univerzo) v Ljubljani.

Osebnih vabil za borce z območja SR Slovenije ne bo.

Vabimo vse nekdanje borce brigade, da se jubilejne proslave in tovariškega srečanja udeležijo v čim večjem številu.

Odbor skupnosti borcev 10. SNOUB Ljubljanske

★

Skupščina občine, družbenopolitične organizacije občine Cerknica, krajevna skupnost Loška dolina vabijo na osrednjo proslavo 40-letnice SNOUB Mirka Bračiča in Notranjskega odreda, ki bo prva v sklopu praznovanj praznika občine Cerknica v soboto, 24. septembra 1983, ob 12. uri pri gradu Snežnik v Loški dolini.

Slavnostni govornik bo sekretar predsedstva OK ZKS Cerknica Drago Frian.

Kulturni program bodo izvajali godba Kovinoplastike, moški pevski zbor DPD Svoboda, mladinski pevski zbor osnovne šole heroja Janca Hribarja in recitatorji amaterskega gledališča Loška dolina.

Se posebej vabijo borce SNOUB Mirka Bračiča in Notranjskih odredov.

Obveščamo vse borce 12. SNOUB, da bo proslava 40-letnice ustanovitve brigade v soboto, 24. septembra 1983, z začetkom ob 11. uri v Krmelju.

Zbor borcev bo pred osnovno šolo ob 10. uri zaradi podelitve spominskih znakov.

To obvestilo velja kot vabilo. Posebnih vabil ne bo.

Predsedstvo skupnosti borcev 12. SNOUB

★

Svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil in spomniško varstvo pri OK SZDL Grosuplje vabi borce 5. SNOUB Ivana Cankarja in 10. SNOUB Ljubljanske na proslavo ob 40. obletnici bitke na Ilovi gori in srečanje borcev s pionirji in mladino grosupeljske občine, ki bo v četrtek, 29. septembra, ob 11. uri na Ilovi gori.

Prireditveni odbor

★

Vse aktiviste OF bivšega ZPO obveščamo, da bo skupščina aktivistov v Kobaridu na dan proslave 40. obletnice kobaške republike. Skupščina bo v Kulturnem domu ob 8. uri. Vabljeni so vsi člani aktivisti OF ZPO.

Odbor

Naročnikom TV-15 Naš tovariš

»Stari naročnik – novega«

Letošnjo jesen se bomo spomnili številnih dogodkov iz narodnoosvobodilne vojne in revolucije. Na spominskih prireditvah se bodo zbrali borci raznih partizanskih enot in poveljev. Vse naše bralce, ki sodelujejo v akciji »Stari naročnik-novega«, prosimo, da na teh zborih povabijo svoje nekdanje soborce, naj se naročijo na naš časopis, če tega še niso naredili. Prepričani smo, da boste na ta način pridobili še več novih bralcev.

V jeseni na pričakujemo tudi bolj zavzeto akcijo nabiranja novih naročnikov v krajevnih odborih ZB. Ti so do zdaj naredili veliko na tem področju, na žalost pa ugotavljamo, da se v našo akcijo vključujejo predvsem borčevske

organizacije v manjših krajih, medtem ko so mestne organizacije bolj pasivne. Upamo, da se bo to v prihodnje spremenilo in pričakujemo od njih veliko novih bralcev.

V začetku tega meseca smo začeli tudi pošiljati opomine vsem tistim našim bralcem, ki še niso poravnali naročnine za 1983. leto. Prosim jih, naj to storijo čim prej, saj veste za denarne težave našega časopisa. Vnaprej pa se opravičujemo tistim našim bralcem, ki so že plačali naročnino, pa bodo dobili opomine. Prosim jih, naj nam sporočijo po telefonu ali pa pisno, da so svoje obveznosti že poravnali.

B. K.

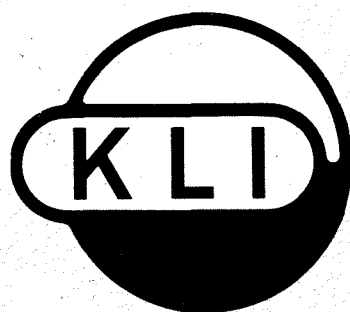

tozd terme čatež

Pravočasno poskrbite za svoje zdravje.
Združite prijetno s koristnim.
Povežite sistematizirane preglede z oddihom.

KUPON

PROSIM, POŠLJITE MI INFORMATIVNO GRADIVO IN CENIK STORITEV NA NASLOV:

TEL. (06) 61-811
TELEF. 56795

61370 LOGATEC,

TELEFON: (061) 741-333,
TELEX: 31656KOMBINAT
LESNE
INDUSTRIJE
LOGATEC

1953-1983

30
let

Stanka Ambrož

V Podkorenu smo se junija poslovili od dolgoletne aktivne družbenopolitične delavke Stanke Ambrož. Rodila se je pred 71 leti na Hrušici. Okupacija jo je doletela v Mostarju. Tako se je aktivno vključila v ilegalno delo NOG. Ustaši so ji 1942. leta ubili moža. Po vojni se je vrnila na Jesenice in se zaposlila v železarni. Za svoje delo je prejela več družbenih priznanj.

Ivana Malej

Junija smo se v Bohinjski Bistrici poslovili od partizanske matere Ivane Malej-Kramarjeve mame iz Polj v Bohinju. Rodila se je pred 83 leti na Brodu. Med NOB je sodelovala z OF in bila članica odbora AFŽ. V NOV je izgubila dva sinova.

Leopold Bregar

Leopold Bregar se je rodil 1899. leta. V NOB bil dodeljen h godbi 7. korpusa. Za zasluge je prejel medaljo zaslug za narod, red zaslug za narod s srebrnim vencem. Od njega smo se poslovili v Zagorju.

Alojz Jug

Bil je aktivist, revolucionar, upornik krivici in izkoriščanju, borec, takšen, kot se lahko rodi le v bajtarski hiši. Po šolanju je bil nekaj časa doma v pomoč očetu pri delu, kmalu pa si je proti očetovi volji poiskal delo pri nekem solkanskem mojstru. Toda prirojena upornost in bohotenje fašizma sta ga odvrnila od obiskovanja predvojaških vaj, zato ga je moral mojster odpustiti z dela. V tem času je navezal stike z naprednimi delavci v Solkanu. Franc Gorjup, sekretar partijske celice v Solkanu, ga je seznanjal s partijsko literaturo. Dajal mu je prve napotke za aktivistično delo in ga seznanjal z revolucionarnimi nalogami KP, v katero je bil sprejet že 1936. leta. Spoznal je mnoge komuniste in simpatizerje iz Šempetra. Še posebej učinkoviti so bili pri organiziranju rdeče pomoči. Postal je sekretar partijske celice v Solkanu. Iz zaporov v Mitrovici se je 1940. leta vrnil prek litijskega Cornea. Oktobra 1941. leta je organiziral sestanek, na katerem so se seznanili s programom OF. Zaupana mu je bila naloga političnega referenta v odboru OF. Organizirali so prve napisne akcije v Gorici, zaklonišča za ilegalce, zbirali so hrano in drug material. Oktobra 1942. leta je bil aretiran in zaprt v gorških, rimskih in drugih zaporih. Januarja 1944. leta so ga izpustili iz tržaškega Cornea. V Cerknem je opravljal pomembne naloge.

Lovrenc Hlebanja

Rodil se je 1899. leta v Srednjem vrhu. Bil je borec za severno mejo.

Jože Kovač

Junija smo se poslovili od Jožeta Kovača, rojenega 1925. leta v Ihanu. V NOV je stopil 1944. leta in bil v komandi mesta Stična in Koper ter na Istrskem vojnem področju kot komandir čete. Bil je rezervni kapetan in dvakrat odlikovan.

Janez Ilenič

Maja smo se poslovili od Janeza Ileniča, rojenega 1905. leta na Butoraju. Bil je aktivist OF. Zaupane so mu bile pomembne in odgovorne naloge, bil je član gospodarske komisije, predsednik KNOO Butoraj, referent za prehrano, načelnik odseka za prehrano pri okrajnem izvršnem odboru. Za svoje delo je bil odlikovan.

Stane Pungerčar

V Litiji smo se maja poslovili od Staneta Pungerčarja, rojenega 1919. leta v Sentjerneju. V NOB se je vključil v Litiji. Delal je organizirano kot aktivist vse do aretacije. Zaprt je bil v Litiji, Begunjah in nato odpeljan v Mauthausen. Po vojni je bil aktiven član ZK in vseh DPO. Bil je večkrat odlikovan in prejel je več priznanj.

Franc Benedik

Rodil se je 1906. leta v Stražišču pri Kranju. Med okupacijo je sodeloval pri organiziranju OF v Stražišču. Njegov dom je borec dajal varno zavetje in pomoč ranjenim dražgoškim borcem. Kot član gospodarske komisije je zbiral in prevažal hrano in drug material za borce. Od njega smo se poslovili marca.

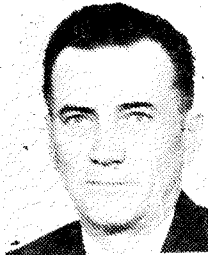
Janko Boltar

V Srednji vasi v Bohinju smo se aprila poslovili od Janka Boltarja, rojenega 1918. leta na Ribčevem laz. Bil je borec prve jugoslovanske brigade, ki je bila ustanovljena v Sovjetski zvezi. Skupaj z rdečo armado je sodeloval pri osvoboditvi Beograda, pozneje pa se je bojeval v 5. krajiški brigadi. Prejel je dvojne odlikovanj.

Lovrenca Kogovšek

Julija smo pokopali na pregarskem pokopališču v Brkinah Lovrenco Kogovšek, aktivistko NOB od 1942. leta. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod in medaljo za hrabrost. Bila je aktivna povojna politična delavka, skrbna žena in dobra mati.

Franc Prhne

Junija je umrl nosilec partizanske spomenice 1941 in kapetan 1. razreda Franc Prhne iz Ljubljane. Rodil se je 1910. leta v vasi Zapuže pri Novem mestu. Do vstopa v partizane je deloval kot aktivist OF na terenu. Bil je borec Gorjanskega bataljona, 15. brigade, od decembra 1943. leta pa v SNOS. Dobil je tale odlikovanja: OH, orden dela z zlatim vencem, orden dela s srebrnim vencem in reda zaslug za narod. Od njega smo se poslovili na ljubljanskih Zalah.

Ivan Klančnik

Oktobra lani smo se poslovili od aktivista, borca in vojaškega invalida Ivana Klančnika iz Laz. S prvimi aktivisti je začel občasno delati 1942. leta, od avgusta 1943. leta pa je aktivno in organizirano deloval z OF. Njegova domačija je bila odprta za partizane in aktiviste. Zbiral je zaupna poročila, hrano in drug material. Julija 1944. leta je stopil med borce Tomsčeve brigade.

Karlo Končan

V Kranjski gori smo se maja poslovili od Karla Končana, rojenega pred 66. leti v Trbovljah. Voja ga je zatekla pri železnici in takoj je začel delati za NOG. Leta 1944 je postal borec Prešernove brigade. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in zasluge za narod.

PRAVNI SVETOVALEC

K. P. B. Znanec, od katerega ste kupili dvokolo in mu dali večji znesek za aro, je dvokolo prodal za višjo ceno drugemu. Ali lahko od njega zahtevate poleg vrnitve are še odškodnino?

Odgovor: Ker je do neizpolnitve pogodbe prišlo po znančevi krivdi, ki je prodal dvokolo, ki ste ga od njega kupili, drugemu, lahko od njega zahtevate ali povrnitev škode in vrnitev are ali pa vrnitev dvojne are.

O. K. V. Radi bi vedeli, v kolikšnem času zastara plačilo naročnine na revijo?

Odgovor: Terjatve za naročnino na občasne publikacije zastarajo po zakonu o obligacijskih razmerjih v enem letu od takrat, ko je iztekel čas, za katerega je bila publikacija naročena.

M. F. N. G. V TV-15 št. 25 z dne 23. 6. 1983 je bil v tej rubriki objavljen odgovor na vprašanje glede nasilne vselitve v hišo. Ne strinjam se s tem, da bi moral upravičenec do stanovanja prositi razne organe, da nasilnika izselijo, in mu celo preskrbeti drugo stanovanje.

Odgovor: Očitno niste dobro prebrali odgovora, ki je dovolj jasen tudi za nepravnika. V odgovoru je namreč jasno povedano, da ima stanodajalec v primeru nasilne vselitve možnost, da zahteva od stanovanjskega organa, naj izda odločbo o izpraznitvi ali pa vložijo pri sodišču tožbo za izpraznitev. Postopek je v obeh primerih hiter in učinkovit, pravice stanodajalca pa so zadosti zavarovane. Samo po sebi se razume, da stanodajalec ni dolžan preskrbeti tistemu, ki se je nasilno vselil, drugega stanovanja. Toda vse to velja le, če je stanodajalec zahteval izpraznitev najkasneje v dveh letih po nasilni vselitvi. Če pa je stanodajalec dopustil, da nasilno vseljeni mirno stanuje dve leti v njegovem stanovanju, pa izgubi pravico zahtevati izpraznitev stanovanja zaradi nasilne vselitve. Lahko pa tudi po tem času odpove stanovanjsko razmerje iz razlogov, ki jih zakon o stanovanjskih razmerjih natančneje našteva, med drugim tudi, če rabi stanovanje zase ali za svojega polnoletnega otroka, vendar mora v tem primeru ponuditi v zameno drugo stanovanje. V primeru B. E. B. je nasilno vseljeni že več let stanoval v stanovanju B. E. B., ne da bi le-ta zahteval njegovo izselitev, zato je izgubil pravico zahtevati izpraznitev stanovanja. Strinjamo se z vami, da je treba preganjati samovoljo, vendar mora pri tem pokazati aktivnost predvsem tisti, ki je zaradi nasilne vselitve prizadet. Dveletna doba, v kateri lahko zahteva izpraznitev stanovanja, je dovolj dolga in dovolj varuje pravice stanodajalcev.

Jaka Slokan

Šestega septembra smo se v njegovem rojstnem kraju, v Spodnjih Gorah pri Braslovčah, zadnjič poslovili od Jake Slokana, uglednega in vsestranskega novinarja ter publicista. Kajti tu, v svoji ljubljani savinjski dolini, kjer se je 3. 7. 1909. kot eden izmed

desetero otrok rodil, je hotel biti tudi pokopan.

Kot sin nekoč trdne hmelnarske domačije, ki jo je svetovna gospodarska in hmelnarska kriza 1928-1932 zmanjšala na skromno desetino, ni mogel in ni hotel skriti svoje kmetčke, na zemljo vezane narave. Ta in gospodarska smrt »Slokanovine« sta Slokanovemu peresu določili vsebino, slog in silovitost v vsem njegovem pisanju, najsi se je lotil reportaže, publicistične razprave ali študije ali polemike, v kateri je bil težko dosegljiv mojster.

Zaradi svojega delovanja je do mature moral menjati gimnazije v Celju, na Ptuj, v Murski Soboti in Kočevju, pravni fakulteti pa v Beogradu in Ljubljani, kjer je uspešno diplomiral. Menjavati je moral tudi službe. Komaj je dobil službo tajnika v domači občini Braslovče, že je moral v službo v Zdravilišče Topolšica. Od tam so ga nacisti 7. 5. 1941 izselili v Srbijo, odkoder se je vrnil po osvoboditvi in se ves posvetil novinarskemu poklicu, v katerem se je preizkušal že pred vojno.

Jaka Slokan je v svojem novinarskem delovanju napisal brez števila člankov in prispevkov, ki

bi se zbrani in urejeni pokazali v več tisoč popisanih straneh, kajti večina je bila objavljena v programih Radia Ljubljane. Menda ga ni slovenskega časnika, v katerem ne bi objavljali svojih prispevkov. Pred vojno v Jutru, Slovenskem narodu in Domovini, po njej pa v Kmečkem glasu, Večeru, Slovenskem poročevalcu, Ljudski pravici, Delu, Celjskem tedniku, Proteusu itd. Njegov največji novinarski delež pa je bil na Radiu Slovenija, kjer je urejal oddajo »Za naše podeželje«, pred upokojitvijo pa Muzejsko zbirko RTV Ljubljana. Vmes je v letih 1957-61 v Zalcu oblikoval strokovni list Hmeljar in bil njegov urednik. Bil je tudi pomemben zunanji sodelavec TV-15 in revije Borec.

V svojih delih je Jaka Slokan ves čas izpovedoval svoje rodoljubje, zvestobo rodni grudi in spodbudo slovenskemu narodu. To še posebej velja za obdobje, ko je, kot zelo široko razgledan razumnik med slovenskimi novinarji, s svojim tehtnim in nemalokrat ostrim peresom deloval predvsem na področju kmetijstva in zadružništva. V središču njegove poklicne in osebne pozornosti pa sta bila vseskozi njegova rodna Savinjska

dolina in še posebej hmeljarstvo, saj se je nemara prvi pri nas posvetil načrtnemu raziskovanju zgodovine hmelja in hmeljarske kulture na Slovenskem. Navezanost in zaverovanost v krajevo zgodovino ter povezanost s svojim rodom in ožjimi rojaki so ga spodbudili, da je več kot štiri leta deloval v Zalcu, kjer je urejal in pisal Hmeljarja, organiziral muzejsko in arhivsko dejavnost o tej pomembni veji slovenskega kmetijstva. Krona takšnega dela je publikacija »19. kongres Evropskega Hmeljarskega Biroja v Ljubljani 1969«, v kateri je s svojo študijo dokumentarno in zgodovinsko potrdil sloves savinjskega hmeljarstva v svetu. V tedniku TV-15 in reviji Borec je objavil različne prispevke, bralci pa se zlasti spominjamo njegovih književnih ocen v njih.

Za svoja novinarska dela je na 10. skupščini Društva novinarjev Slovenije prejel družbeno pohvalo srebrno plaketo za posebna prizadevanja pri razvoju novinarstva in novinarske organizacije (1972), red dela s srebrnim vencem (1967) in red zaslug za narod s srebrnimi žarki (1969).

Štefan Kuhar

JOŽE HREN-AKI

Napad na postojanko v Rečici ob Savinji

Prebivalci Zadrecke in Zgornje Savinjske doline so preživljali že tretje leto okupacije. Vzmetirjenje ob okupaciji se je spremenilo v strah. Terenski delavec Samo in njegovi tovariši so začeli premišljati kako bi likvidirali postojanko v Rečici ob Savinji in obračunali z nemčurji.

Partizan Franc Kos-Samo, ki so ga poznali prebivalci obeh dolin, je s svojim iskrenim, včasih zanesenjaškim nastopom osvajal ljudi in jih prepričeval s svojo revolucionarno mislijo o potrebi po neusmiljenem boju proti okupatorju. Nemci v postojanki in privrženci nemškemu rajhu v Rečici ob Savinji so ga že dalj časa ovirali pri njegovem političnem delu na terenu.

Avgusta 1943 se je Savinjska (Bogdanova) četa že močno razmahnila na območju Zadrecke in Savinjske doline. Ko je prve dni oktobra prispela na Dobrovolje legendarna Šlandrova brigada, je Samo takoj odšel v štab brigade in pred poveljstvo razgrnil svojo zamisel, kako bi s tamkajšnjimi terenskimi delavci OF pripravili napad na močno in utrjeno postojanko v Rečici ob Savinji. Ko je natančno analiziral vse okoliščine in razmere v postojanki, je poveljstvo brigade sprejelo njegov predlog. Lotili so se taktičnih priprav za napad. Brigada je bila vojaško in politično močna. Ker je maloprej Bogdanova četa likvidirala postojanko v Radmirju, so vedeli, da je brigada sposobna za napad na zagrizeno nacistično postojanko.

Načrt za napad je bil, po poprejšnjih ogledih in dogovorih, izdelan takole: – posebna udarna brigada, ki bi jo vodila komandant 2. bataljona Drago Poglajen in Samo, bi sovražnika presenetila v menzi pri večerji in ga zasula z bombami; – prvi bataljon po padcu postojanke izvede zaplembo v dveh trgovinah v Rečici; – 1. in 2. četa 2. bataljona bi bili na Prihovi v zasedi, da bi zadržali Nemce iz moziške smeri, če bi hoteli priti v Rečico napadenim v pomoč; – 2. četa 1. bataljona bi bila na Vrhpolju, da bi zadržala Nemce iz Ljubnega; – 3. bataljon bi bil pripravljen, da bi pomagal, če bi udarna skupina imela težave.

Napad naj bi se začel okoli 18. ure, to je v tem letnem času, v prvi polovici oktobra, ravno na prehodu dneva v prvi mrak. Poveljstvo brigade se je odločilo za to uro, ker so sklepali, da so Nemci pri večerji skupaj in da je budnost v postojanki ta čas očitno manjša. Upoštevalo je tudi to, da moramo za takšen napad imeti na voljo vso ali pa vsaj pretežni del moči.

Udarno skupino je sestavljalo 26 močno oboroženih partizanov, ki jih je Drago izbral v treh bataljonih, in jo je bilo potrebno res prikrito pripeljati na izhodiščne položaje. Trg Rečica leži v ravnini, čistina je zlasti z južne in jugosahodne strani. Ugodnejše smeri za napad so bile od vznožja Mozirskih planin.

Skupina prostovoljcev s komandantom 2. bataljona tovarišem Dragom Poglajnom in terenskimi delavcem Francem Kosom – Samom na čelu se je odcepila od brigade že prejšnji dan, to je 5. oktobra 1943 zgodaj zvečer in prispela v vasico Potok, ko je bila že noč. Tu se je srečala z našo četo. Ta večer smo prišli z Mozirskih planin in bili na poti v brigado. Udarni skupini smo se pridružili kot vodje skupin Rudi Stopar-Kitak, Alojz Fale-Roman, Maks Senica-Božo, Jože Bršak-Lado in Jože Hren-Aki. Na pot smo odrinili čez Zadrecko in Zgornjo Savinjsko dolino. Neopazno smo morali priti in se utaboriti na gozdnatem hričku Križnik, ki leži v neposredni bližini trga Rečica ob Savinji. Naše bivanje na Križniku je moralo ostati strogo prikrto.

Poslovali smo se od tovarišev iz čete in odrinili na pot. Pri Potoku smo šli po škripajoči brvi čez Dreto. Pri Lačji vasi smo šli čez cesto ki pelje iz Nazarij v Gornji grad, skozi gozd pod Grico ob Dreti in že smo hiteli po kolovozu ob njivah proti mostu v Spodnji Rečici. Tam nas je čakal Ivan Senica, imenovan tudi Bonifacij, brat Maksa Senice – Boža. Moral je opazovati, ali bo sovražnik postavil zasedo ob mostu, kar se je zelo pogosto dogajalo. Imeli smo srečo. Tega večera ni bilo zasede. Tako smo lahko šli varno po mostu čez Savinjo.

Nekaj sto metrov smo nadaljevali pot kar po glavni cesti proti Mozirju. Pri Vajdovem mlinu smo krenili s ceste mimo Zerdovčeve kmetije v Blate in dalje na Kamence, kjer smo se utaborili. Postavili smo straže in prespali še preostalo noč. Tu smo prebili dan do poznega popoldneva.

Jutro je bilo sveže, hlad je bil nežen in pretkan z mlado in presojno svetlobo, ki se je med drevjem zgostila v poševne snope. Okolica je kmalu na lepem zažarela v barvah. Postalo je topleje. Tudi rosnost zelenje okrog Rečice se je zalesketalo v soncu. Brezbržno smo se utapljali v sanjah našega otroštva. Posedali ali laželi smo pod smrekami in pod borovimi drevesi ter zrlj po nebu. Spet in spet smo se ozirali v nebo. Kdaj pa kdaj je mir pretrgalo grmenje letal. Dolgočasili smo se. In zopet so nam misli same od sebe nizale prizore in slike, ki nam niso dale miru. V spomin sem si poklical podobe iz otroštva, na domačijo pod gozdom, ki je bilo kljub svoji skromnosti polno prijetne toplote. Spomnil sem se, kako je mati ob nedeljah brata in mene vodila k maši na Rečico. Zvonilo je. Drevesa v trnovskem gozdu, skozi katerega smo hodili po bližnjici, so bila že večja. Mati naju je držala za roki. V njenem stisku sta bili poleg strogosti tudi prijaznost in skrb.

Razmišljanje je prerezalo obvestilo z opazovalnice, da spodaj ob hribu nekdo prihaja po poti. Zaradi konspiracije je zavladala popolna tišina. Neznanec, ki je šel po poti, nas ni opazil. Nadaljeval je pot. Najprej je zamrl šelestenje, potem pa še topot korakov po ne preveč shojeni poti. In spet smo bili sami.

Ozrem se, naokrog se vzdiguje drevje, tiho je, koprenaste stene dopoldneva se razmikajo, praprot migeta v sončnih lisah, čisto sami smo, vsenaokrog so zaspani gozd in nebo. Tovariši, ki niso bili domačini, so bili navdušeni nad lepoto tega kraja. Ob kramljanju smo za trenutek pozabili na vojne strahote. Kmalu popoldan smo pojedli mrzlo hrano, ki nam jo je priskrbel Samo. Bilo je živahno. Komandant Drago se je pogovarjal sedaj z enim in zopet z drugim. Z vsemi se je hotel pogovoriti. Poslušam ga. Pripoveduje o vsem mogočem, samo o svojih ranah in junaštvih nič. Takšno obnašanje mi je povedalo, da imamo pred seboj pogumnega komandanta. Njegov glas je bil krepak in miren, giba so bili nagli, pogled odločen. Vedel je, kaj hoče. Bil je nevsiljiv in človeški. Tovariši, ki so se skupaj z njim že tolkli v bitkah, so vedeli povedati, da je neustrašen in močan, da veliko zdrži in da je pravičen in iskren. Redko kdo zmore toliko kot tale Drago Poglajnov, so dejali. Od vseh strani je bilo slišati veliko lepega o tem komandantu.

Ozrem se po soncu, ki je viselo na zapadu majhno in blede, obdajali so ga nacefrani oblaki. Dejal sem si, še malo pa bomo odrinili v napad. V napad, o katerem bodo jutri govorili prebivalci obeh dolin, pe še kdo drug. In res. Padlo je povelje za odhod. Razvrstili smo se po skupinah in odšli. Stopali smo čvrstih korakov. Zdelo se nam je, da nam je na voljo ves svet, njim pa samo omejen prostor, pa še ta prisvojen. Tik pred trgov Rečica smo se razvrstili v bojni razpored. Posamezne skupine so tiho neopazno odšle vsaka v svojo smer in zavzele izhodiščni položaj za napad.

Namera je bila, da se približamo objektom, zakloniščem in utrjenim hišam tako, da nas sovražne straže ne bi opazile ali pa vsaj čim pozneje. Od začetnega presenečenja je v primerih, ko ima napadalec samo lahko pehotno orožje, odvisno tako rekoč vse. Moja skupina, v kateri je bil tudi komandir Grča, se je brez večjih težav prebila na določen kraj. Pri transformatorju, ki je stal nekaj deset korakov od hiše nemškega župana Ditnerja, smo postavili zasedo. Na cesto smo navlekli stroje in drugo ropotijo, kar je bilo v tistem trenutku dosegljivo. Naša naloga je bila, da zadržimo sovražnika, če bi hotel napadenim v Rečici na pomoč.

Trije zelenci, ki smo jih pregnali, preden smo zavzeli položaje, nam niso delali preglavic. Od tistega časa smo bili mi na tem položaju gospodar. Ko že kaže, da je vse dobro, kar je bilo zamišljeno in premišljeno do natančnosti, se dostikrat zgodi, da nekaj nepričakovanega obrne vse drugače. Tako se je zgodilo tisto pozno popoldne tudi nam.

(se bo nadaljevalo)

Novomeščani so pozdravili osvoboditelje

Pred štiridesetimi leti so na novomeškem Glavnem trgu organizirali velik parti-zanski miting, ki so se ga poleg Novomeščanov udeležili borci Gradnikove in Šlandrove brigade – osvoboditelji dolenske metropole. Na govorniškem odru so se zvrstili Bogdan Osolnik, Josip Vidmar, Boris Kidrič, Edvard Kocbek in Metod Mikuž ter vodja britanske vojaške misije pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije, major William Jones. Naslednji večer je bil še kulturni program v prosvetnem domu, na njem sta poleg drugih tudi sodelovala pesnik Matej Bor in operna pevka Bogdana Stritarjeva. Natanko po štiridesetih letih so se spet v središču Novega mesta zbrali borci, pripadniki JLA iz enote Stanislava Gajiča, mladi pohodniki in drugi prebivalci Dolenjske. Na slavnostni oder je stopil revolucionar Bogdan Osolnik, ki je v govoru orisal dogodke pred štiridesetimi leti,

skratka 42 dni svobode v dolenski prestolnici.

V nadaljevanju govora je dejal: »Velik prispevek Novega mesta narodni osvoboditvi in socialistični revoluciji ni bil nekaj naključnega. Vedeti moramo, da ima to mesto dolgoletno svobodoljubno in napredno tradicijo, še iz časov narodnega preporoda in začetkov delavskega gibanja v prejšnjem stoletju. Ob koncu prve svetovne vojne je močno občutilo odmeve ruske oktobrske revolucije in doživelo svojo »kandidsko republiko«. V tako imenovani »novomeški pomlad« so s svojimi razstavami, literarnimi in drugimi kulturnimi nastopi mladi umetniki in izobraženci zanesli v kulturno dogajanje mesta in v širši slovenski prostor nemir hrepenenja po drugačnem, boljšem svetu.«

Bogdan Osolnik je omenil, da je Novo mesto v Dolenjsko v revoluciji dalo 3055 življenj – borcev, aktivistov in žrtev okupatorja, od tega

je bilo 324 žensk. Na tisoče ljudi je bilo ranjenih, zaprtih, v ječah ali taboriščih, interniranih in preseljenih. Novomeško okrožje je dalo 12 narodnih herojev, samo Novo mesto pa sedem. Zato tudi lahko trdimo, da je bilo tudi Novo mesto samo – mesto heroj.

Govor je sklenil: »Med vojno smo spoznali moč zavesti in prepričanja. Storitimo moramo vse, da se povrne med ljudi zaupanje v organizirane sile široke socialistične fronte. To pa zahteva tudi globoko prenovu političnih in človeških odnosov v tej fronti, njeno resnično osvobajanje birokratskih metod delovanja in zapiranja v forume, pa tudi odstranjevanje nesposobnežev in karieristov z vplivnih družbenih funkcij, na katerih bi morali njihovi nosilci dajati osebni zgled poštenja, delovne vneme in požrtvovalnosti ter zavzetosti za usodo delovnega človeka.«

Slavko Dokl

Šlandrovcem srebrni znak OF

Letos mineva štirideset let, odkar je z ustanovitvijo 6. avgusta 1943. leta na Špiku nad Blagovico začela svojo bojno pot 6. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada Slavka Šlandra, ki je postala udarna pest 4. štajerske operative cone, hkrati pa je bila s Prešernovo brigado prva taktično-operativna enota na nemškem okupiranem ozemlju Slovenije. Bila je tudi med tistimi brigadami slovenske narodnoosvobodilne vojske, ki so bile ustanovljene še pred kapitulacijo Italije.

Šlandrovci so se kot požrtvovalni in odločni borci izkazali v številnih bojih zlasti na zahodnih območjih Štajerske in v kamniškem okrožju, kot gibljiva enota pa je brigada delovala tudi na Dolenjskem in Koroškem. Na območju med Zasavjem in Savinjsko dolino, kjer so šlandrovci poleg bojnih akcij razvili tudi bogato politično-propagandno in kulturno-prosvetno dejavnost, so se tesno povezali s prebivalstvom ter njihovimi partijskimi in frontnimi organizacijami, ki so s preskrbo brigade in z reševanjem nekaterih drugih problemov olajšale izvajanje njenih bojnih nalog.

Trdne vezi, skovane med šlandrovci in prebivalstvom v revolucionarnem in narodnoosvobodilnem boju, so se ohranile po osvoboditvi in s prenašanjem bojnih izročil Šlandrove brigade med mladino dobile nove razsežnosti. Pomembna prelomnica v povezovanju nje-

nih borcev s prebivalstvom na območjih, kjer so med NOB največ delovali, so bile podelitve domicilov Šlandrovi brigadi in ustanovitve Skupnosti borcev 6. SNOUB sredi štiridesetih let. Od tedaj so nenehno poglabljale različne oblike sodelovanja med šlandrovci in družbenopolitičnimi organizacijami v domicilnih občinah (Domžale, Kamnik, Zalec, letos pa se jim je pridružila še celjska občina).

V spomin na ta jubilej so minulo soboto na Trojanah, kjer je bila pred 40. leti ustanovljena 6. SNOUB Slavka Šlandra, odkrili spominsko ploščo. Na srečanju se jih je od 110 še živelih borcev zbralo 820, slavnostni govornik pa je bil prvi komandant Šlandrove brigade Janko Sekirnik-Simon, ki je govor sklenil z mislijo, da moramo sedanje težave premagovati s tisto vztrajnostjo in zagnanostjo, ki so jo poznali borci.

Na slovesnosti, ki so se je udeležili številni družbenopolitični delavci, preživeli borci, mladina in krajanje Trojan in sosednjih občin, so Domžalčani brigadi podelili srebrni znak OF. Mitja Ribičič, član predsedstva CK ZKJ in prvi politični komisar brigade, pa je izročil posebno priznanja odbora Skupnost borcev 6. SNOUB Slavka Šlandra 45 borcem, ki so letos praznovali 70-letnico.

Jože Čurin

Z zastavo v osvobojeno Novo mesto

Iz štaba 15. divizije sem bil premeščen v Šlandrovo brigado za komandirja 2. čete 2. bataljona. Dne 8. septembra smo bili na Trški gori, ko je okrog 14. ure priletelo nad Novo mesto italijansko letalo. Nekajkrat je zakrožilo nad mestom in se nato vrnilo proti Ljubljani. Tudi Italijani, ki so že celo dopoldne pritiskali na Trško goro, so boje ustavili in se vrnili v Novo mesto.

Drugi dan 9. septembra nas je vesela novica zbudila že ob 5. uri zjutraj, ko je kurir iz štaba 15. divizije povedal, da je Italija kapitulirala. Takoj so me poklicali v štab bataljona in me določili, naj grem z dobro opremljeno desetino proti Novemu mestu. Zbral sem same odlične fantje, večinoma s Primorske, ki so znali italijansko. Krenili smo naravnost proti italijanskemu bloku. Brez vsakega pomisleka na nevarnost, saj se belogardisti iz Novega mesta niso umaknili, sem se z desetino napotil naravnost na blok. Tam so bili sami Italijani z značilnimi klobuki,

hodili so brez pušk, le pištole so imeli opasane. Sprejeli so nas brez sovraštva, nam podajali roke in nam čestitali k zmagi. Rampe nam niso hoteli pustiti, ker niso imeli zato dovoljenja. Pogovarjali so se z nami in hoteli so imeti kaj za spomin od nas. Čez približno uro smo krenili proti Trški gori.

Po večerji smo se premaknili bliže k Novemu mestu v Mačkovec, kjer smo se začeli pripravljati na zasedbo Novega mesta. Drugi dan dopoldan so me izbrali za zastavonošo, kljub temu da sem bil nujno potreben v takem primeru svoji četi. Zastavo sem pripel kar na puško z bajonetom. Ko sem tako vkorakal na čelo bataljona v Novo mesto, med stisnjeno množico mesta in množico še do zob oboroženih Italijanov, pred menoj je bil le prvi spremljevalec, drugi za menoj, sem bil nadvse ponosen in srečen, da je ta čast doletela prav mene. Praviloma bi morali biti spremljevalci levo in desno od mene, zaradi take

množice pa smo lahko šli le eden za drugim. Na zastavi pa je bil napis: »Smrt fašizmu – svoboda narodu.«

Pred Rotovžem smo se postavili v vrsto. O tem so ohranjene tudi fotografije. Popoldne smo že začeli razoroževati množico Italijanov. Razoroževanje je trajalo skoraj do teme, nato pa smo odhitele na položaje okoli mesta. Med prebivalci je vladalo nepopisno veselje, vendar ni bilo časa za praznovanje. Dolžnost je bila prva, saj je še od povsod prežala nevarnost. Čete so narasle kar na 120 borcev, saj nas je bilo prej od 40 do 50 borcev v četi. Potem nas je doletela čast, da smo se na nove položaje proti Trebnjemu peljali kar z vlakom, za kar je poskrbel na novo ustanovljen železničarski bataljon.

Tudi v Zagorju 3. maja 1945 me je doletela ista čast, da sem bil na čelu kolone ob zastavi prav tako Šlandrove brigade, vendar takrat fotograf ni upal skriti filma pred vračajočimi Nemci.

Srečko Grašič

MDA v družbenih dejavnostih

O zaključku letošnjih mladinskih delovnih akcij smo že pisali, o zadovoljstvu in nezadovoljstvu, o dobrih rezultatih in o tistem, kar daje misliti in je treba v prihodnje popraviti. Morda bi se še za besedo ali dve ustavili pri MDA s področja družbenih dejavnosti. Osnovna usmeritev, da se na akcijah izvajajo programi, ki so v skladu z interesi in potrebami brigadirjev, se je potrdila kot pravilna. Tako so se vodstva in pripravljalci programov trudili, da je bilo na akcijah izvedenih manj klasičnih oblik vzgoje, izobraževanja in usposabljanja, prek informativnih,

včasih pa tudi neformalnih oblik pa so skušali v okvirih danih možnosti zadovoljiti raznotere interese brigadirjev.

Mladinska politična šola Edvard Kardelj, ki so jo organizirala MŠS CK ZKS, je predstavljala osnovno obliko idejnopolitičnega usposabljanja. Bila je precej razgibana. Zanj je pokazalo zanimanje približno 1.200 brigadirjev. Organizirane pa so bile še druge oblike kot na primer marksistični krožki, zgodovinski krožki, krožki OZN, pa še kaj drugega, kjer je sodelovalo približno 4.000 brigadirjev. Če vse te številke združimo,

pomeni, da je vsak brigadir sodeloval vsaj v eni od interesnih dejavnosti.

Precej bolj pestro kot prejšnja leta je bilo letos na področju strokovnih oblik dela. Posebej so imele pripravljene programe brigade Rdečega križa, planinske brigade, brigade študentov veterine, arheologi, etnologi itd. Posebnost je bila tudi poskusna pionirska izmena na mladinski delovni akciji Goričko '83, poskus nove oblike organiziranja mladinskega prostovoljnega dela pa je bil mladinski delovni tabor Trebče '83. Izkušnje tega slednjega bodo veliko pripomogle pri načrtovanju

mladinskih delovnih akcij v prihodnjem letu.

Kritika in nedomiselnost pa veljata informativno-propagandni dejavnosti med mladimi. Kamen spoteke je namreč dvajset nepopolnih brigad, ki so sodelovale na letošnjih akcijah. Mladi menijo, da je treba za odpravo takih »nepopolnosti« nameniti več pozornosti prav v informativni smeri. Akcije je treba dobro pripraviti in si hkrati prizadevati, da bo delo vrednota v očeh cele družbe in tako tudi mladih. V tem je že več kot pol uspeha akcije.

Ž. D.

Na obisku v delovni organizaciji

Sklenili smo, da predstavimo eno izmed kočevskih delovnih organizacij. Tokrat smo se odločili za delovno organizacijo Tekstilno.

Za pogovor smo prosili tovariša Müllerja.

Kje so začetki vaše delovne organizacije?

Tekstilna tovarna sukna je bila ustanovljena leta 1921. Ustanovili so jo delničarji, bila pa je v lasti ČSSR. Redna proizvodnja se je začela avgusta 1922. Proizvajali so blago za hlače in razna druga tekstilna vlakna.

Koliko je bilo zaposlenih ljudi na začetku in koliko sedaj?

Sprva je bilo v tovarni zaposlenih 56 delavcev. Leta 1933 je bilo v njej zaposlenih že 230 delavcev. Pred drugo svetovno vojno je število delavcev upadlo, in sicer na 180. Danes imamo v tovarni 545 zaposlenih, od tega pa je večina žensk.

Od začetka so bili vaši izdelki blago; ali so vaši artikli ostali nespremenjeni do danes?

Da. Sprva smo izdelovali blago za moške in ženske plašče. Leta 1971 smo se specializirali za proizvodnjo odev.

Ali bi lahko na kratko opisali proizvodnjo?

Imamo obrate: barvarno – tam surova vlakna obarvamo, dodamo razne kemikalije in barve; predilnica – v njej iz več niti naredimo prejo, da jo nato v tkalnici stkejo v blago; kosmatilnica – je obrat, kjer odeje kosmatijo in končno v konfekciji odeje obrobijo in pripravijo za prodajo. Posebej deluje še obrat tafting, v katerem izdelujejo pregrinjala (tafting, podobno tapiseriji).

Od kod dobivate surovine?

Surovine dobivamo predvsem iz Španije in Romunije. Na domačem tržišču imamo sporazum s Skopjem in Banjaluko, ki nam dajeta surovine za odeje.

Zanima me, ali so vaši izdelki namenjeni domačemu trgu ali tudi izvozu?

Naši izdelki so namenjeni domačemu trgu, vendar tudi izvozu v Alžirijo, Irak, Nemčijo, le del pa v skandinavske dežele.

Kako imate pri vas razvito samoupravljanje?

Mislím, da imamo v naši tovarni samoupravljanje razvito dobro, morda celo boljše kot v drugih organizacijah.

Kako je razvito vaše obveščanje delavcem?

Če bi imeli radijsko postajo, bi bilo to naše obveščanje hitreje in boljše. Sedaj imamo tri vrste glasil:

Dnevne informacije obveščajo delavce o količinski proizvodnji, dnevnih odsotnostih in razlogih.

Obveščevalec izide mesečno po potrebi tudi večkrat. Delavce obvešča o delu samoupravnih organov, družbeno-političnih organov, gibanju proizvodnje, gibanju odsotnosti, gibanju osebnih dohodkov.

Tekstilc je kronika delovne organizacije. Izide le občasno ob pomembnejših dogodkih.

Pri vas imate troizmensko delo in kaj ste storili, da bi odpravili nočno delo vaših delavk?

Pogoji gospodarjenja nam ne dovoljujejo, da bi ukinili nočno delo in tega ne bo mogoče storiti še nekaj časa. Tako bodo morale žene še naprej delati ponoči.

Omenili ste že, da je Tekstilna pretežno kolektiv žena, ki so obenem tudi matere. Ali ste kaj storili za varstvo otrok?

Delavke, ki delajo dopoldne, imajo varstvo zagotovljeno. V nočnem in popoldanskem času pa si varstvo zagotovijo same.

Kako je pri vas organizirana rekreacija delavcev?

Redna rekreacija se odvija v športni dvorani, bazenu in kegljišču. Prirejamo tudi tekmovanja med obrati, ki potekajo skozi vse leto (nogomet, šah...). Žene se na tekmovanja ne uvrščajo in tudi športnih dvoran ne izkoriščajo, saj so preveč obremenjene z gospodinjstvom. Imamo tudi 3 kamp prikolice v Savudriji in 3 hišice v Selcah.

Kako pa je pri vas s prehrano delavcev?

Tekstilana je ena prvih, ki je organizirala toplo prehrano. Adaptirali smo tudi kuhinjo in jedilnico.

Ali je v vaši delovni organizaciji zaposlenih veliko mladih?

Po letu 1971 smo zaposlili veliko večino mladih. Povprečje našega kolektiva je 30 let.

Ima mladina tudi kakšno svojo organizacijo in kaj ta dela?

Imamo tudi mladinsko organizacijo, ki je precej aktivna v delovni organizaciji, pripravlja razne akcije in izlete. Vendar še vedno niso dovolj revolucionarni.

Tovarišu Müllerju sva se toplo zahvalili za pogovor, iz katerega boste lahko dobro spoznali delo in življenje ene izmed naših delovnih organizacij.

VESNA BRIŠKI

MATEJA KLARIČ 8. r. OŠ Kočevje

Oseba, ki jo poznam

Zelo dobro poznam osebo, ki se je vseskozi bojevala za boljše življenje primorskega ljudstva; to je očetova teta Marija Urbančič, najozja sodelavka mojega dedka Viktorja Bobeka.

Ze kot dekle se je vključila v organizacijo TIGR. Kot uslužbenka delodajalca, ki je oskrboval italijanske mejne utrdbe v snežniških gozdovih, se je lahko nemoteno gibala, ko je naročala blago v Trstu in ga nato razdeljevala po italijanskih utrdbah. Tako je lahko prišla v stik z mnogimi rodoljubi. Po dedkovem nalogu je oddajala navodila in zbiral podatke. Zaradi ovadbe je bila z dedkom aretirana in na drugem tržaškem procesu obsojena na osem let zapor – edina ženska med obsojenimi.

Ob razpadu Italije so jo kot politično zapornico izpustili.

Doma se je takoj vključila v NOB kot terenka. Po osvoboditvi se je popolnoma posvetila gradnji porušene domovine. Urejala je knjigovodstvo »Prerada« ter usposabljala nove kadre. Ko je končala v enem kraju, se je preselila v drugega. Dolga leta je tako potovala po celi Primorski.

V svojem življenju ni nikoli našla časa zase. Se danes se bojuje za pravice reveža in potrka na marsikatera vrata naših uradov v njihovem imenu. Šestinsedemdeset let ji je. Je upokojena in živi v Kopru. Pogosto jo obiščemo in ji tako ali drugače pomagamo s kakim opravilom. Vsako leto preživiva z bratom del poletnih počitnic pri njej.

BOJANA BOBEK, 6. a
OŠ Solkan

Tabor Sutjeska 83 v Dolenjskih Toplicah

Med letošnjimi počitnicami je bil tabor Sutjeska 83 v Dolenjskih Toplicah, na prostoru Doma slovenskih pionirjev, kjer že stoji ena zgradba. V taboru je bilo veliko pionirjev od starosti 10 do 13 let, iz vseh republik in pokrajev.

Pionirji so v taboru tudi delali. Zvečer pa smo imeli skupne programe, zabavo. V začetku je bilo zelo veliko žuljev na rokah, a se je to že čez nekaj dni spremenilo. Roke so se privadile. Že prvi dan smo izobesili zastavo, ki smo jo morali po razporedu ponoči varovati.

Hodili smo tudi na izlete po Sloveniji in tako poskrbeli, da so si naši gostje ogledali in spoznali našo ožjo domovino.

Obiskali smo tudi roške gozdove, ki so bili med vojno srce našega boja.

V Toplicah pa smo obiskali tovarno Bor in zdravilišče.

Najlepše je bilo zadnji večer. Imeli smo tudi »poroke« in »igranko«. Bedeli smo pozno v jutro.

Ko sem se zjutraj zbudila, so se nekateri moji prijatelji že odpeljali v svoje republike. Za nas je bil ta dan, dan pospravljanja. Ves tabor in okolico smo pospravili in počistili.

MOJCA LUKŠIČ
novinarski krožek OŠ
Dol. Toplice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Vsi smo praznovali s Primorsko

Nova Gorica je v nedeljo praznovala. Z njo je praznovala vsa Primorska, praznovala je cela Slovenija, od daleč in blizu, na obeh straneh zahodne meje. Štirideset let je 9. korpusa partizanske enote, ki je proti koncu 1943. leta nastala na Primorskem in v kateri so se vse do osvoboditve bojevali predvsem slovenski primorski domoljubi.

Med pisano množico v Novi Gorici so se pomešali tudi naši mladi dopisniki in nam od tam poročali. »Bilo je veličastno,« nam sporoča Katja Kobal. »Od vsepovsod so prišli gostje in Nova Gorica ji je pričakala vsa slovesna, odeta v zastave, ki so mogočno plapolale v vetru. Toliko borcev skupaj nisem videla še nikoli v Življenju. Na prsih so se jim lesketale medalje.« Jolando je srečanje na prireditvenem prostoru prisililo v razmišljanje: »Pravzaprav nam je mladim, ki nismo nikoli doživeli fašističnega jarma in vojne, pa vseh težkih povojnih let, težko razumeti tisti čas in kaj je primorskim ljudem pomenil Deveti korpus. Veličastnost tega trenutka, današnjega dne v Novi Gorici, me navdušuje s ponosom, da sem Primorka.« Še nekaj kratkih dopisov je prišlo z novogoriško proslave. Iz njih zvenita obudovanje in iskrena obljuba pionirjev, da bodo vedno in povsod branili primorsko zemljo, ob njej pa še vse ostale koščke naše ožje in širše domovine. »Ni treba vedno z orožjem, včasih je treba braniti le z dobro besedo,« je pripomnil Janko Kramar, »najbolj pa v današnjem trenutku z delom.«

Krasna misel! Braniti domovino z delom. Razmislite malo o tem, dragi naši mladi dopisniki (tudi tisti, ki še niste in nameravate v kratkem postati), in svoje misli zapišite. Vem, pri vas je prvim mestu učenje. Pa še kako trdo delo je to, če ga seveda vzamete resno. Kdor se bo dobro učil, bo nekoč veliko znal in bo lahko dobro delal. Ustvarjal bo blagostanje domovine, branil bo domovino. Morda boste kaj o tem razpravljali na vaših pionirskih konferencah konec septembra na vaš pionirski dan. Sporočite kaj in lep pozdrav do prihodnjic.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pionirji in taborniki iz Stranic so iz potoka Pesnica pobirali škatle in železo. Akcije se je udeležilo dvajset pionirjev in tabornikov. Uspelo je in ribe imajo zdaj več prostora, kakor pravijo mladi Straničani.

Uspešna delovna akcija

Prvi torek v tem šolskem letu smo imeli vsi učenci naše šole delovno akcijo. Tovarišica učiteljica nam je povedala, da bodo učenci 4. razredov čistili grobove 100 talcev, 3. razred bo okopaval grmičke pred šolo ter pometal. 2. razred bo pobiral papirčke ob cesti do avtobusne postaje. 1. razred pa čistil za gasilci.

Zjutraj smo odšli na grobove. Deklice so okpavale, dečki pa so trgali slak izpod grmičkov. Potem so dečki pometali, grabili so po pesku. Nekateri so že na prvem grobu sedeli in niso nič delali. S Klavdijo sva nesli smeti s košaro v gozd, potem sva izgubili košaro. Potem smo šli še na drug grob. Začeli smo okopavati, pometati in grabiti. Natrgale smo šopek rož in ga položile na grob. Dečki so se skregali in nič se jim ni ljubilo. Delovna akcija je trajala do 11. ure. Naredili smo vse, kar je bilo potrebno. Želim si še več takih akcij.

MARTINA KODRIN, 4. r
Stranice

Umrli je Franc Kimovec-Žiga

V štirinasedemdesetem letu je 12. septembra umrl v Ljubljani še eden izmed organizatorjev Osvobodilne fronte slovenskega naroda, Franc Kimovec-Žiga. Bil je vsa leta po vojni v vrstah neutrudnih družbenopolitičnih delavcev, organizatorjev družbenih organizacij in društev ter tankočuten delavec na področju sodelovanja z verskimi skupnostmi. Bil je tudi bojevnik za razvijanje izročil narodnoosvobodilnega boja, zlasti v pisani besedi, kar je vedno analitično in z argumenti poudarjal v razpravah Sveta za tradicije narodnoosvobodilnega boja in revolucije pri RK SZDL Slovenije.

Za svoje delo med NOB in za delovanje v obdobju po vojni je prejel številna odlikovanja in priznanja.

Od tovariša Žige so se poslovili: v terek na žalni seji skupščine mesta Ljubljane, na razširjeni seji predsedstva RK SZDL dan kasneje in istega dne popoldne na ljubljanskih Žalah.

Pestra jesen upokojencev

Jesenska meseca bosta za upokojence-sportnike zelo delavna. Poleg manjših akcij jih čakata tudi dve veliki. Tako ta mesec poteka osmo republiško prvenstvo upokojencev v štirih športnih panogah, in sicer v kegljanju, streljanju, šahu in balinanju. Sodeluje 1325 tekmovalcev, kar je največ v zadnjih osmih letih.

Druga množična akcija pa bo v soboto, 1. oktobra. Takrat bo poseben vlak iz Ljubljane odpeljal v Ljutomer 500 upokojencev na tretje republiško prvenstvo gobarjev. Nadrobnejše informacije lahko dobite v svojih društvih upokojencev.

Prireditelji DU Ljutomer, ki ga vodi Marin Frank, pripravljajo pester program.

Najboljša ekipa gobarjev bo dobila pokal. Tekmovalcev, ki bo našel najlepšega jurčka, bo dobil še posebno nagrado.

Vinko Bavcon

Udeleženci lanskega 2. republiškega prvenstva gobarjev v Celju

Pregled moči naše obrambe

Na območju vzhodne Makedonije je potekala združena taktična vaja »Enotnost 83«. Ta vaja je bila preizkus strokovne in moralnopolitične usposobljenosti vojakov ter starešin JLA, teritorialne obrambe in pripadnikov civilne zaščite.

Nasprotnika sta napadala in se branila po načelih naše vojaške doktrine. V zaledju plavega in na časno zasledenem ozemlju so uspešno delovali teritorialna obramba in krajan, delovne organizacije pa so prilagodile delovni proces trenutnim razmeram.

V bojih so preizkusili tudi novo orožje, in sicer od novih tankov T-72, letal Galeb 4 in Orel, oklepnih vozil BOV 1 in 3, samohodnih večcevni raketometalcev, minometalcev pa do protitankovskih raket in drugo.

B. K.

Trideset let odreda Snežniški ruševci

Člani taborniškega odreda Snežniški ruševci, ljubitelji taborjenja, kot tudi številni gostje in predstavniki družbenopolitičnih in delovnih organizacij občine Ilirska Bistrica na Črnem dolu pod Snežnikom so praznovali veliki jubilej – 30-letnico obstoja odreda Snežniški ruševci. Na proslavi na Črnem dolu je o razvoju taborniške organizacije v preteklih tridesetih letih in o njeni vlogi pri vzgajanju mladih ter prenašanju izročil NOV govoril starešina odreda Franc Godec. Slovesnost pa tudi delovni značaj z urejanjem tabora in okolice taborniške hiše. Zveza tabornikov je ob tej priložnosti podelila najzaslužnejšim odlikovanja in priznanja. Za najuspešnejše delo v preteklem letu je bil odred Snežniški ruševci nagrajen z najvišjim republiškim priznanjem – partizanski odred. Sam odred je za moralno in materialno pomoč podelil tri velike plakete. Svoj veliki jubilej so taborniki popestrili še s kulturnim programom, ki so ga pripravili sami.

P. Nikolić

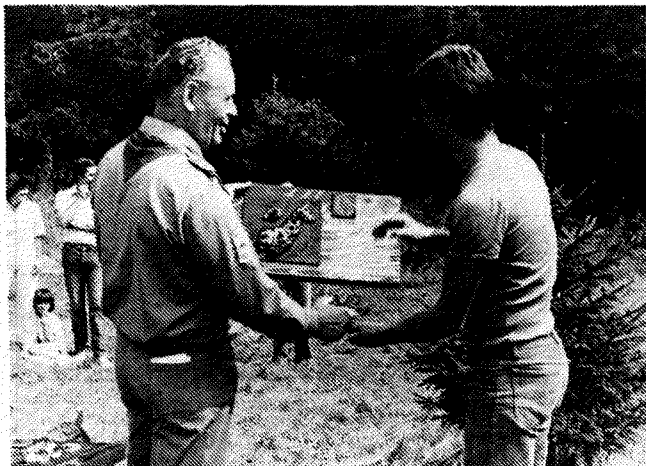
Mladinci na Peršmanovi domačiji

Pri Peršmanovi domačiji pod Peco na avstrijski Koroški se je dva tedna mudila mednarodna mladinska delovna brigada. Brigadirji desetih evropskih narodnosti so člani mednarodne organizacije prostovoljcev Service civil International. Le-ta v državah zahodne in vzhodne Evrope, Azije, Afrike in Severne Amerike med počitnicami organizira delovne in študijske taborje. Tako spoznavajo socialnopolitično ozadje dežele, v kateri je organiziran takšen tabor. Zavzema se tudi za mir v svetu, za dialog med Vzhodom in Zahodom.

Udeleženci letošnje delovne akcije so na Peršmanovo domačijo, ki naj bi postala tudi prihodnji center, kjer bi se zbirala mladina Koroške, urejali mladinsko sobo, okolje, kopali jarek za vodovod. V tem času so si poleg zgodovinsko-političnih predavanj ogledali nekatere kulturno-zgodovinske spomenike in kraje na Koroškem. Obiskali so osrednjo slovensko organizacijo v Celovcu in se seznanili s težavami, ki jih doživlja slovenska narodna manjšina na avstrijskem Koroškem.

Na Peršmanovi domačiji sta vzidani spominski plošči v slovenskem in nemškem jeziku, ki pričata, da so tukaj 25. aprila 1945 vojaki SS pobili 7 Sadičevih otrok, starih od 1 do 12 let, njihovo mater Ano in očeta Luko, 80-letno mamo Franciško in teto Katarino. Požgali so hišo in gospodarsko poslopje, žrtve pa zažgali. Obe posvetili je ob dvajseti obletnici postavitve Zveza koroških partizanov.

Drago Miklavc

Izročanje velike plakete delovnih organizacij Lesonit

Mladi z bojnimi tradicijami

Na Karlovcih pri Hmeljniku, kjer je bil 15. septembra 1942 ustanovljen železniški komite KPS za Dolenjsko, so se v nedeljo zbrali mladi iz Železniške transportne organizacije Novo mesto in borci železničarji, da bi skupaj proslavili dva jubileja: 41-letnico ustanovitve železniškega komiteja in 40. obletnico ustanovitve železniške brigade (26. septembra 1943 v

nih kanalov in zvez. Posebno skrbno in iznajdljivo organizacijo je zahteval ilegalni prevoz različnega materiala po železnici. Centralni komite KPS je visoko ocenjeval dotedanje organizirano in požrtvovalno delo novomeških železničarjev, zato se je tudi odločil, da je treba ustanoviti železniški rajonski komite KPS za Dolenjsko. Med revolucijo so naši železničar-

Novem mestu). Proslavo so pripravili mladi iz ŽTO Novo mesto, ki nadaljujejo z bojnimi tradicijami svojih starejših sodelavcev borcev – železničarjev.

Zbranim je spregovorila predsednica koordinacijskega sveta ZSM ŽTO Novo mesto in ŽG Ljubljana Cvetka Majer, ki je med drugim dejala: »V narodnoosvobodilnem boju je bila dejavnost železničarjev usmerjena predvsem v sabotažno-diverzantske akcije, v zbiranje in dostavo obvestil ter v organizacijo in vzdrževanje ilegal-

ni plačali svoj davek, veliko so prispevali tudi v povojni gradnji, vse to znamo ceniti mi mladi, ki bomo nadaljevali njihovo pot, čeprav se srečujemo s številnimi težavami.«

Ob tej priložnosti so mladi železničarji tudi pripravili proslavo s kulturnim programom, prej pa so se izkazali tudi na delovni akciji, saj so popravili cesto Ždinja vas-Karlovci ter tako obletnici proslavili še s prostovoljnim delom.

Slavko Dokl

Pestro ob obletnici

Prebivalci Kobarida in vse Tolminske bodo 17. septembra slovesno proslavili štirideseto obletnico ustanovitve »Kobariške republike.«

Osrednja prireditev bo na Trgu osvoboditve v Kobaridu. Slavnostni govornik bo predsednik republiške konference SZDL Franc Šetinc. V kulturnem programu bodo sodelovali godba na pihala, združeni pevski zbori Tolminske, recitatorji in folklorna skupina iz Rezijske.

Sicer pa prireditve ob tem pomembnem datumu iz naše zgodovine potekajo že od začetka septembra. Tako so pripravili kajakaški slalom in spust, nogometno tekmo veteranov, tek po ulicah Kobarida, nogometni turnir, planinsko srečanje na planini Kuhinja, balinarski turnir in turnir v namiznem tenisu.

S svojimi izdelki se bodo predstavili člani konstruktorske sekcije radioamaterskega kluba Soča, namenu bodo izročili telovadnico pri osnovni šoli. Pred osrednjo prireditvijo bodo odkrili spominsko obeležje Bazoviški brigadi in razvili prapor 30. divizije.

Prireditve ob obletnici Kobariške republike pa bodo potekale tja do sredine oktobra.

Obnova bitke na Razborju

Borce Tomšičeve brigade, ki so se udeležili bitke na Razborju 6. oktobra 1944 in ki imajo dober spomin, vabim na sodelovanje pri obnovi (rekonstrukciji) bitke, ki bo na Razborju v soboto, 17. septembra. Zbirališče bo pri gostilni Pečolar ob 9. uri in 30 minut. Če bo deževalo, ogled odpade.

Franci Strle

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado Vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-urednik: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/p, p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. 9. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35.

Vendar nekaj poceni

Torej, da ne pozabimo: kruh se je podražil! Poleg tega se je podražil kar nesramno preveč ali kakor pravimo: neupravičeno. Cena je potemtakem, kakor veste (tako se pravi »uradno«) nerealna. Mogoče je dokazati, da ni utemeljena. Presega »dovoljene« okvire. Tako smo se torej spet lepo nadalje izobrazili ali razsvetlili, da smo poslej sposobni razpravljati do same večnosti, za koliko par ali odstotkov se je kruh podražil neupravičeno, nerealno, nezakonito, tako rekoč nestabilizacijsko – sicer pa bomo o tem še kaj slišali in brali – razprava je odprta in očitno zelo, zelo zaželena. Za to razpravljanje menda – upajmo! – ne bo treba uvažati »repromateriala« in niti – pomislite! – »elabora« z dokaznim gradivom, da je upravičena in nujna podražitev (uradno: »zvišanje«). Torej je neomejeno vse to žongljanje s starimi in predvsem novimi besedami. Če natanko premislimo, je ostalo vendar nekaj poceni in še zelo. Včasih smo to imenovali: poceni demagogija. Zdaj ni nič boljša in ne slabša od tiste, že tolikokrat kar uspešno uporabljene: »Kruh? Če jim je predrag, pa naj jedo potico!«

Kdo ve, le zakaj nihče ne razpravlja o podražitvah potic, celo tisti ne, ki se v svetem ogorčenju pridružejo, da je največje razbojništvo podražitev avtomobilov?! Čudimo pa se le mi, ki pač nimamo posluha za »aktualne probleme« in ki bi morali zdaj na vse pretege ploskati našim nesebičnim uglednim pravničnikom, ljudskim tribunom, ki so se tako junaško vrgli v usoden boj proti neupravičenim podražitvam kruha. Vendar se je nekdo junaško zavzel za nas in je zažugal očitnim grešnikom, ki bi jih bilo baje treba namakati v Ljubljani, kakor so to počenjali varuhi zakonitosti pred stoletji v naši slavni sicer brezmadežni Ljubljani! Končno smo doživeli veliki dan: zvedeli smo, kdo pravzaprav draži kruh: tisti, ki ga peče! Ali res? Razprava o tej salamenski podražitvi se je tako razvnela, da so glave res že eksplozivno vroče, zato v tem hrupu udrihajo križem kražem – ne le po peklih, marveč tudi ali predvsem po prodajalcih kruha, po nekakšni marži in menda bi bilo treba mahniti tudi po kmetu (kako bi ga mogli pozabiti!), ki ne zna pridelati poceni kruha.

Od kruha do cirkusa ni daleč. Ko se torej zdaj tako imenitno in krvavo resno zabavamo v tem cirkusu – poceni vezanju otrobov o podražitvi kruha, je menda nekaj upanja, da bomo pozabili na vse druge cene ali podražitve, saj kaže, da se ne draži nič drugega kot le ljubi kruhek. Tako se zmeraj znova uveljavljajo in ponavljajo stare, prastare izkušnje, kako »se je treba znati«. Res, še zmeraj je koristno kričati: »Držite tatu!« To je nekako tako: Držite tiste, ki dražijo kruh, za druge, ki dražijo še marsikaj drugega, celo zaplate za raztrgane hlače, se nikar ne menite! Poglavitno je, da se kruh spet poceni za tistih pet par, pa bomo presrečni!

efes